

Za dôstojnosť osobnosti človeka

Pavol Strauss. Čo treba primárne chrániť, je človek, jeho hodnotu, jeho dôstojnosť, nie rečníckymi floskulami, ale v realite postoja voči nemu. Každá doba chráni svoju neuvážlivosť machináciou s heslami. Ale čo treba brániť, je právo človeka na zachovanie jeho slobody, záruku spravodlivosti. Prichádzajú doby, ktoré upierajú tieto práva pre sebecké, krátkodobé záujmy kadejakého druhu, vykorisťovateľské záujmy, utlačačské totality.

Pápež František. Okrem toho, že viera nám zjavuje lásku Boha Stvoriteľa, vedie nás väčšmi rešpektovať prírodu. Učí nás rozpoznávať u nej gramatiku, ktorú do nej Boh vpísal, a príbytok, ktorý nám zveril, aby sme ho rozvíjali a chránili. Viera nám pomáha nájsť také modely rozvoja, ktoré sa nezakladajú len na úžitku a zisku, ale považujú stvorenie za dar, za ktorý sme všetci dlžníkmi, učí nás rozpoznať spravodlivé formy vlády a uznávať, že autorita pochádza od Boha, aby bol v službe spoločného dobra.

Pavol Strauss. Božie zámery sa presadia napriek ľudským plánom. Vždy sa stane to, čo sa stať má. A keď sa zdá, že sa číre ľudské predpoklady a snaženia uskutočnili, boli len v súlade s Božími plánmi. My sme len živým symbolom Božím a naše plány a skutky ľudským pláštom Prozreteľnosti. Boh sa realizuje skrze nás.

Jozef Porubčan. Myslím si, že raz nebudú môcť spať ani tí bohatí, ktorí majú silnú ekonomiku, pretože tam kdesi v Afrike zomierajú milióny ľudí hladom. To sa kdesi vypomstí. Tento systém, ktorý je dnes, nie je posledným slovom dejín. Tie slová o tom, že hladných nakrmi dobrými vecami a bohatých prepustí naprázdno, že mocní budú zosadení z ich trónov a ponížení budú povýšení, tie slová sa naplnia. Márne si ľudstvo myslí, že ho to obíde a nebude to tak.

Pápež František. „Kdyby se nám podařilo neplýtvat, distribuovat potraviny, hladu na světě by značně ubylo. Hluboce na mě zapůsobila statistka, podle níž na světě 10 tisíc dětí denně umírá hladu. Mnoho dětí pláče z hladu. Nedávno byla na středěční audien- ci, za jedním ze zábradlí mladá maminka s několika měsíčním dítětem. Když jsem přejížděl kolem, dítě usedavě plakalo. Matka ho hladila... Řekl jsem jí: paní, myslím že ten malý má hlad. Ona odpověděla: ano už by byl čas... Řekl jsem: tak mu dejte, prosím vás, najíst! Ona se ostýchala, nechtěla kojit na veřejnosti, když kolem projížděl papež. Totéž bych chtěl říct celému lidstvu: **Dejte jíst druhým!** Ta žena měla mléka pro své dítě, ve světě máme dost potravin, aby se nasýtily všichni. Když je dopravíme k těm, kdo je potřebují, přispějeme významně k řešení hladu ve světě. Chtěl bych zopakovat lidstvu to, co jsem řekl oné matce: **dejte jíst těm, kdo mají hlad!**“

Pavol Strauss. Svet sociálnej problematiky je pre kresťana jednoznačne odvrátený od každého spôsobu vykorisťovania, či pochádza od jednotlivca, či od štátu. Sloboda a dôstojnosť človeka musia byť prvým príkladom každého národohospodárskeho a politického rozhodovania. Morálna náplň socializmu je prevzatá z kresťanského sveta mravnosti, a preto s ňou musí byť znovu a nerozlučne spojená. Tu niet taktizovania ani ohľadov! Každý človek ako nositeľ nesmrteľnej duše má nekonečnú, ľudsky nezmerateľnú hodnotu, a preto je povinnosťou spoločnosti, aby sa postarala, aby všetci jej členovia mohli žiť dôstojným spôsobom, ktorý by dovoľoval taký materiálny základ bytia pre každého, aby mohol dospievať a dozrievať predovšetkým v oblasti intelektuálnej, citovej a psychickej. (...)

Kresťanský svet si vždy musí nekompromisne vedieť stať v každej situácii na stanovisko zákonov Božích a cirkevných, či je to oportunistické, alebo nie. Nekľučkovať. Ani v otázke majetkovej, ani v otázke sociálnej, ani v otázke koloniálnej, ani v otázke sexuálnej alebo rasovej. Áno, áno. Nie, nie. Toto je, bol a bude kresťanský náhľad. A ten platí a ten treba hlásať, či sa niekomu páči, alebo nie. S tým žije a padá kresťanstvo. Hlavná vec: Kristus je večný! (...)

Všetko je Kristovo. Všetko je Božie. A tak sa raz všetko čisté snaženie za tými najvyššími hodnotami ľudstva vleje do pôvodného riečiska. Všetko dobré bude jedno, lebo bude zjednotené.

Každý, kto chce dobro, skôr či neskôr musí prísť na to, že niet nič vyššieho nad lásku. Že je ona najväčšou múdrosťou a rozriešením všetkého.

Čím žijeme...

Milí naši, už prirodzene utíchlí udalosti i ich dozvuky od storočnice narodenia

Pavla Straussa. Mohlo by sa zdať, že už nie je O Čom písať, no našťastie to nie je tak, je predovšetkým O Kom písať a vďaka práve nemu O Čom.

Najvýznamnejšou udalosťou minulého roka bolo udelenie Ceny Pavla Straussa. Po odchode autora a hlavného organizátora tejto ceny Jozefa Leikerta z Univerzity Konštantina Filozofa v Nitre do Paneurópskej univerzity v Bratislave vzniklo na univerzite vákuum, a i napriek mnohým rokovaniam nebolo možné Cenu v Nitre v roku 2013 zorganizovať. Preto sme sa v našom spolku rozhodli Cenu Pavla Straussa za rok 2013 udeliť v Liptovskom Mikuláši. Udelenie ceny sa uskutočnilo v nedeľu 22. 12. 2013 v spojení s každoročným Adventným koncertom vo vzácnom prostredí, v nekorogotickom chráme Kostola Sv. Petra z Alcantry v mestskej časti Okoličné. V poradí deviaty ročník udelenia ceny bol oproti predchádzajúcim vo viacerých aspektoch odlišný. Laureátov vyberala komisia ustanovená našim spolkom na čele s nositeľom ceny za rok 2007 profesorom Petrom Michalicom. Slávnostné odovzdanie ceny sa uskutočnilo na mieste, ktoré v minulosti osobne Pavol Strauss so svojou manželkou i synom viackrát navštívili. Laureátmi sa tentoraz, po viacerých významných slovenských umelcoch v predchádzajúcich ročníkoch, stali dvaja členovia Spolku Pavla Straussa, literáti, spisovatelia, ktorí sa tvorbe a životu Pavla Straussa i dlhodobo venujú, Július Rybák a Jozef Leikert. Ich profily uverejňujeme v tomto čísle. Cenu laureátom odovzdali členovia nášho spolku, Jozef Strauss a Jozef Šišila.

Pri tejto príležitosti je hodné spomenúť jednu vzácnu súvislosť. Začiat-

kom decembra navštívil Jozef Leikert v Stockholme básnika Tomasa Tranströmera, nositeľa Nobelovej ceny za literatúru za rok 2011. Na priloženej fotke vidíme oboch laureátov, Nobelovej ceny i Ceny Pavla Straussa, spolu s dokumentmi Nobelovej ceny. Kým Nobelova cena obsahuje plaketu s reliéfom Alfreda Nobela, plaketa Ceny Pavla Straussa naopak predstavuje symboliku. Spýtali sme sa na ňu výtvarníka, akademického maliara Miroslava Cipára, autora návrhu plakety. Hovorí: „*Nechcel som predstaviť Pavla Straussa jeho obrazom, ale symbolom jeho života, za ktorý považujem jeho konverziu. Ja som sa snažil, aby to bolo také decentné, aby to nebolo prvoplánové, predstavovalo určité tajomstvo, ktoré človeka vyzýva k zamysleniu, odhaleniu. Konštrukciu som urobil v zmysle úvahy o Dávidovej hviezde, ktorá je symbolom židovstva. Rozvíjajúca sa Dávidova hviezda. Z pôvodnej jeden trojuholník ako základňa zostáva, symbolizuje začiatok, židovstvo, no a ten druhý, zasa premenu na kresťanstvo. Nechal som ho rozkvitnúť, ako rozkvitla i Straussova viera.*“

Plánovali sme pôvodne, že v tomto vydaní sa budeme viacej venovať nitrianskemu semináru k životu a dielu Pavla Straussa, no nemáme ešte k dispozícii zborník. Uverejňujeme zatiaľ v plnom znení dva príspevky; od J. Rybáka Poznámky k Straussovej nezrozumiteľnosti a M. Kolečáka Hudba v živote a dielo Pavla Straussa. Uverejňujeme ďalej vzájomnú korešpondenciu Rybák - Strauss rokom 1986, no týmto i uzatvárame, pre pokračovanie nám chýbajú listy J. Rybáka. No opačne smerované, listy Straussa Rybákovi sú uverejnené v desiatom zväzku zbraných spisov až do roku 1994. A na záver ešte jedna dobrá správa. Pripravené je do tlače druhé vydanie monografie Martina Kolečáka: Pavol Strauss – hľadač pravdy. Rovnako ako prvé vydanie bude vytlačených v relatívne vyššom náklade, no teší nás hlavne, že prvé vydanie v náklade 2000 výtlačkov je vypredané. Len pre zaujímavosť a porovnanie uvádzam, že všetkých desať zväzkov zbraných spisov bolo vydaných po 600 ks. Podľa našich informácií väčšina zväzkov je už vypredaná.

S Vami spolu,
Jozef Šišila

• Z návštevy Jozefa Leikerta u nositeľa Nobelovej ceny za literatúru za rok 2011, švédskeho básnika Tomasa Tranströmera.

Laureáti ceny Pavla Straussa 2005-2013

2005	Ján Chryzostom Korec
(kňaz, spisovateľ)
2005	Emília Vášáryová
(herečka)
2006	Peter Dvorský
(operný spevák)
2006	Milan Rúfus
(básnik)
2007	Jaroslav Siman
(lekár, esejista)
2007	Peter Michalica
(husľový virtuóz)
2008	Pavol Hammel
(skladateľ, spevák)
2008	Miroslav Cipár
(výtvarník)
2009	Štefan Nosál
(choreograf)
2009	Karol Kállay
(umelecký fotograf)
2010	Ladislav Burlas
(skladateľ)
2010	Jozef Bednárík
(režisér)
2011	Viliam Turčány
(básnik, prekladateľ)
2011	Božidara Turzonovová
(herečka)
2012	Jozef Ciller
(scénograf)
2012	Darina Laščiaková
(speváčka)
2013	Július Rybák
(spisovateľ, prekladateľ)
2013	Jozef Leikert
(spisovateľ, pedagóg)

Michal Hospodár

Malé vyznanie o veľkom mužovi

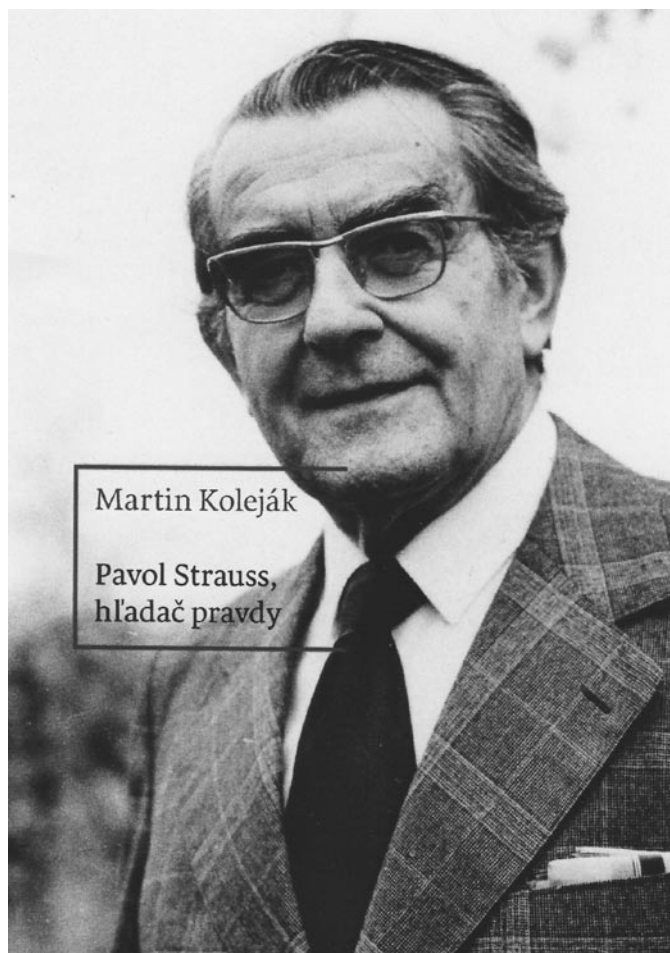
S mnohovrstvovým literárnym posolstvom MUDr. Pavla Straussa som sa prvýkrát stretol počas gymnaziálneho štúdia. Bolo to vďaka tomu, že môj otec, tajný gréckokatolícky kňaz v podmienkach katakombálnej cirkvi, si kupoval jeho všetky v slovenčine dostupné diela. A kdesi zohnal aj zborníky z konca štyridsiatych rokov minulého stor., kde sa objavovala Straussova poézia a vynikajúce eseje. Napriek tomu, že mi čítanie týchto kníh otec vrelo odporúčal, obsahová bohatosť a autentická štýlová precíznosť textu ma prevyšovala. Čomu hlava dobre nerozumie, to človeka nemôže ani poriadne zaujať. Jednoducho som na spomínanú kvalitu esejí vtedy ešte nedorástol. Osvojil som si iba čiastočné poznanie zaujímavého životného príbehu lekára a konvertitu, ktorý sa systematickým úporným hľadaním pravdy a najmä prispáním Božej milosti prepracoval k plnej kresťansko-katolíckej identite. V priebehu ďalších rokov kontinuitu so Straussom vo mne udržiavali Zápisky spracované Júliusom Rybákom. Dnes už s pôžitkom „hltám“ kapitoly z

hodnotnej knihy **Martina Kolejáka**, ktorá predstavuje ucelený obraz o živote a myšlienkovom rozpätí i hĺbke ponoru Pavla Straussa do stále aktuálnych tém hľadania pravdy.

Autor knihy (M. K.) urobil dobrú službu národu, keď dostupným spôsobom syntetizoval rozsiahle Straussovo literárne dielo a predstavil ho v prvom rade kresťanskej inteligencii na Slovensku. V súčasnom demokratickom chaose sú predkladané témy o hľadaní P(p)ravdy, o kresťanskej viere, jej vplyve na spoločnosť, o utrpení a smrti vzácnou pomôckou pri upevňovaní správnej životnej orientácie. No nie len to. Dielo je vhodné aj pre hľadajúcich a konfesne i hodnotovo ešte rozkolísaných ľudí. V každom prípade si zaslúži čitateľskú pozornosť a analýzu. S týmto pocitom predkladám niekoľko postrehov na kapitolu s názvom *Pravda o kresťanstve a kresťanoch*. V nádeji, že z podobných literárnych zrníek bude upečený chutný chlieb, po ktorom siahne dnešná, technikou unavená generácia bratov a sestier.

Hľadanie pravdy

Povinnosť hľadať pravdu vyplýva zo samotnej štruktúry človeka a nikto sa jej nesmie dobrovoľne vzdať, lebo tým popiera svoju vlastnú ľudskú dôstojnosť. Prvým stupňom hľadania pravdy je rozumová reflexia o človeku, teda o zmysle a hĺbke ľudského života, ako aj o svete, ktorý ho obklopuje. Táto zdĺhavá filozofická cesta, často nie bez omylov, môže priviesť hľadajúceho k Absolútnu ako k prvej príčine všetkého súcna. Cirkev učí, že človek je schopný svojím rozumom poznať túto pravdu. No jestvuje aj vyššia ako rozumová pravda, pravda pochádzajúca z Božieho zjavenia. Táto pravda dosahuje svoj vrchol v Ježišovi Kristovi, ktorý je plnosťou zjavenia Boha ľudstvu. Preto v kresťanstve je pravda viac ako filozofická alebo morálna kategória. Je to samotná osoba Božieho syna Ježiša Krista. Pavol Strauss, odkedy našiel osobnú vieru v Ježiša Krista a kresťanstvom sa pričlenil do Katolíckej cirkvi, neustále reflektoval kresťanské náboženstvo a poslanie kresťanov v tomto svete. Hodnota týchto originálnych úvah na tému kresťanstva sa umocňuje, ak si uvedomujeme, že pochádza z pera konvenčného židovského konvertitu, ktorý ako voľakedy prenasledovateľ Šavol pa-

Martin Kolečák

Pavol Strauss,
hľadač pravdy

Martin Kolečák

Pavol Strauss, hľadač pravdy

Medzi stým výročím narodenia (30. 8. 1912) a dvadsiatym výročím úmrtia (3. 6. 1994) MUDr. Pavla Straussa – a po završení vydania jeho monumentálneho zobrazeného diela v desiatich zväzkoch („Zobrané literárne a mysliteľské diela I.-X.“) vychádza dávno očakávané prvé komplexnejšie dielo, ktoré mapuje nielen život tohto veľkého slovenského vertikálneho konvertitu, básnika, mysliteľa, mystika a proroka veľkého prelomu vekov, ale hlavne jeho duchovný vývoj – predobraz to Konverzie, ktorou bude musieť nielen Slovensko, ale svet vôbec v sebazáchovnom záujme prejsť.

„...Strauss nebol snílko, ani primitívny veriaci, Strauss bol nielen charismatický prognostik, unikátny hlbinný psychológ, lekár, filozof zo školy večnej múdrosti, literát, hudobník, ale hlavne bol prorokom moderného veku, ktorý práve týmto komplementárnym videním, úsudkom a asistenciou Duchu Božieho rozložil tu sieť na lov, aby zachytával ľudí pred plodiacimi sa žralokmi v kresťanskej Európe a vo svete! A tak mám stále pocit, že nie som hoden, aby som mu podával skalpel na maligné mravné nádory, ani obracal noty na klavíri, kde sa rodili jeho meditácie, ani nestrácal slová pri týchto horiacich tabuliach radiačného Evanjelia. Vyčítam si, že som sa o to vôbec pokúšal.“ (Mons. Jozef Tóth)

Knihu na knižný trh prináša Vydavateľstvo G-ATELÉR, s.r.o. a je si ju možné objednať na mailovej adrese: info@g-atelier.sk, prípadne na <http://vydavatelstvo.g-atelier.sk> alebo telefonicky na čísle 053 4821166.

dol z koňa intelektuálnej pýchy a obrátil sa celým bytím ku Kristovi. Preto je Strauss stotožnený s myšlienkou, že prijatie alebo odmietnutie kresťanstva znamená prijatie alebo odmietnutie Ježiša Krista. Kresťanské náboženstvo pre neho nie je lacným prílepkom k životu, ale esenciálnym zdrojom múdrosti a skúsenosti, do ktorej, žiaľ ani sami kresťania často neprenikajú. V tejto súvislosti mi prichádza vhod uviesť, že východná Liturgia sv. Jána Zlatoústeho obsahuje výzvu k Bohu, ktorú kňaz ticho prednáša v modlitbe tretej antifóny: „Daj nám v tomto čase spoznať tvoju pravdu...“ A pri liturgickom speve na poďakovanie za dar prijatia eucharistie zas ľud každodenne opakované spieva: „...aby sme sa po všetkých dňoch učili tvojej pravde.“ Skutočná pravda je integrálna hodnota. To, čo sa rozumom poznáva ako pravdivé a prijíma vierou, súčasne si vyžaduje potvrdenie životom. Pravda je Kristus, večný a súčasne žijúci konkrétnym spôsobom medzi nami. Najvyšším potvrdením pravdy o Kristovi sú mučeníci za kresťanskú vieru. Za nimi nasledujú konvertiti, z ktorých viacerí dosiahli dokonalosť svätosti. Strauss, tak ako iní veľkí konvertiti zo židovstva (sv. Terézia Benedikta z Kríža, kard. Jean M. Lustiger a ďalší), je fascinovaný kresťanskou odpoveďou na večné otázky človeka. Uchvacuje ho najmä hĺbka. Preto vyznáva: „Všetko čo nejde z hĺbky a do hĺbky – je nekresťanské.“ A vo veľkej miere nepravdivé.

Vplyv kresťanov na spoločnosť

Kresťanstvo nebolo a nie je do seba uzavretým systémom náboženských a etických pravidiel, ktoré na beh sveta nemajú vplyv. Naopak. Kristus veľmi jasne žiadal od svojich nasledovníkov, aby neustále pretvárali svet na Božie kráľovstvo. Majú to robiť slovom, ale ešte viac svedectvom vzájomnej lásky, ktorá zjavuje Boha na zemi a pretvára človeka zvnútra. Takto je možné, aby ideály kresťanstva neboli „konzervované“ v knihách, homíliách, náboženských obradoch, ale aby sa stali užitočnými pre dobro ľudstva. Straussov osobný vývoj ku prijatiu kresťanstva nebol lineárny. Študoval východné náboženstvá pre ich údajný mysticismus, ale zanechal to. Dokázala ho osloviť aj komunistická idea spravodlivej a beztriednej spoločnosti. Nakoniec spoznáva, že „všetko, čo je dobré je kresťanské, lebo môže byť iba Kristovo, iba Božie“. Na oprávnenú výčitku o tom, že kresťanstvo v praxi zlyhalo, lebo nedokázalo svoje ideály vždy

dostatočne implementovať do spoločnosti, Strauss odkazuje na samotných kresťanov. Nepripúšťa kritiku samotného kresťanstva, stáva sa jeho apológom. Ostatne, uvažovať o tom, kde by bol dnes svet bez kresťanstva, kde by boli slovanské národy bez misie sv. Cyrila a Metoda, kde by bolo Slovensko bez svojich kresťanských koreňov a kultúry, je neefektívne.

Na nezameniteľný prínos kresťanstva a Katolíckej cirkvi do budovania západnej civilizácie *sine ira et studio* dokumentačne poukázal Thomas E. Woods vo svojej práci (2008). Kritický tón za zastieranie pravého obrazu Krista pred lahostajným a povrchným svetom adresuje Strauss kresťanom, teda aj sebe samému. Oni majú veľký potenciál duchovných dohier a sú zodpovední za jeho využitie. Každé zlyhanie kresťanov spomaľuje smerovanie ľudskej spoločnosti smerom k Bohu. A to ho najviac trápi. Ide o rozhodujúcu otázku blízkej budúcnosti, ktorú francúzsky spisovateľ A. Malraux postavil do takejto jednoznačnej alternatívy: „Buď bude 21. storočie kresťanské (duchovné, hlboké, mystické), alebo nebude žiadne“. Straussovi práve ide o také plnokrvné kresťanstvo, v ktorom má duchovnosť i racionalita rovnováhu. Ak sa jedna z týchto vecí zanedbáva, nastáva jeho deformácia. Deformované kresťanstvo však už nemá moc osloviť širšie vrstvy spoločnosti a inšpirovať ich k mravným a duchovným ideálom. To je podiel viny vlašných kresťanov za stav sveta, ktorý žijeme.

Potreba svätosti

Z kritiky polovičných alebo rozriedených kresťanov sa obráťme na opačný pól kresťanského života. A tým je svätosť. Moderný človek neznáša toto slovo a vysmieva sa mu, lebo mu vôbec nerozumie. Čo je svätosť v katolíckom poňatí, keďže protestantské cirkvi úctu k svätým nepraktizujú? Svätosť je ponajprv stav človeka, ktorého Boh obdaroval svojou posväcujúcou milosťou, a tým jeho dušu ontologicky povýšil do vyššej, transcendentnej roviny. Ak ľudský subjekt túto darovanú Božiu milosť vo svojom živote rozvinie do mravnej dokonalosti, hovoríme o svätosti života. V liturgicko-právnom zmysle je svätý ten, koho Cirkev so súhlasom pápeža zapísala do zoznamu kanonizovaných. Svätosť však nie je dodatková, kontingentná hodnota, pridelená Cirkvou ako inštitúciou. Svätci mali v každej etape života Cirkvi

veľký význam. Ich príklad bezhraničnej vernosti Kristovi vzbudzoval rešpekt a úctu a vyjadroval nádej na obnovu náboženského života v čase krízy.

Pavol Strauss charakterizuje svätých ako obyčajných ľudí, ktorí brali lásku k Bohu a k ľuďom doslova. Na tejto totalite agapickej lásky sa dá vybudovať svätosť. Proti takejto láske ani sekulárny svet nemá argumenty a s uznaním akceptuje jej rôznorodý model, pretavený v každodennej praxi života svätcov. Svätosť má univerzálny charakter, lebo sa vzťahuje na všetky ľudské spoločnosti. Pri jej získaní nie sú rozhodujúce kritériá vekové, sociálne, stavovské, národné, kontinentálne a pod. Je len prirodzené, že každá doba potrebuje svojich svätcov ako nekopirovateľné duchovné svetlá, osvecujúce jej vlastné dobové temnoty. Strauss verí, že tak ako v minulosti, aj dnes je možné vyrásť do mravnej a duchovnej výšky, byť evanjeliovou soľou zeme. Z tejto istoty vyrastá aj jeho nádej, že svet má ešte šancu obrátiť sa k Bohu a zachrániť sa. Skúsenosť so svätými v nedávnej minulosti zažilo aj Slovensko. Nekrvavých mučeníkov minulého storočia Pavla P. Gojdiča, Metoda D. Trčku, Vasiľa Hopka a Zdenku Schelingovú blahorečil a troch košických mučeníkov za svätých vyhlásil bl. pápež Ján Pavol II. Ich úcta odvtedy vzrástla a je citeľná v živote Katolíckej cirkvi na Slovensku. Okrem vyššie uvedenej palmy mučeníctva sa ukazuje schodnosť pre ďalších kandidátov svätosti z rodinného či laického prostredia. Medzi nich patrí aj František Munk, sprievodca na ceste ku konverzii a krstný otec P. Straussa.

Svätosť rehoľníkov a laikov

Vo svojej podstate je kresťanská dokonalosť iba jedna, vyrastajúca z nemenných princípov Kristovho evanjelia. Tak ju chápal aj sv. Bazil Veľký (330 – 379) zakladateľ východného mníšstva a autor prvej mníšskej regule vôbec. Pri ich napísaní nemyslel prioritne na špeciálne potreby mníchov, ale mal úmysel zostaviť všeobecnú príručku kresťanskej dokonalosti. Keď sa rozšíril mníšsky spôsob života, v Cirkvi prevládla mienka, že dokonalosť je len pre zasvätených. To znamená pre tých, ktorí uplatnili vo svojom živote kresťanské cnosti a usilovali sa zachovávať aj evanjeliové rady chudobu, čistotu a poslušnosť. Straussov postoj k tejto otázke bol na jednej strane formovaný príkladným rodinným životom rodiny Munkovcov, na druhej strane vnímal pozitívny vplyv jezuitu

pátra Mikuša. Z tejto skúsenosti prišiel k záveru, že usporiadaný, systematický duchovný i mravný život možno žiť aj v rodinnom prostredí. Sám ho aj takto praktizoval. V tejto súvislosti napísal: „*Ide stále viac a viac o to, sústrediť život na Boha. Vytvárať božské prostredie hlbším chápaním stálej prítomnosti Božej vo všetkom prítomnom živom i neživom v nás, medzi nami i vo vesmíre. Vo všetkých prejavoch prírodovedeckého poznania, ale i v rastúcej hĺbke umeleckého stvárnenia. V stupňujúcom sa šťastí z prejavov krásy, hudby, poézie a múdrosti nášho citu a múdrosti našej lásky.*“ Dnešný uponáhľaný životný štýl len potvrdzuje potrebu primeranej spirituality pre laikov, aby nestratili svoj vlastný duchovný stred. Humanizmus bez Krista sa vyčerpá, a už nemá čo dať. Technika bez duchovného princípu vedie k strate rovnováhy v živote jednotlivca. A ohrozuje aj harmóniu prírody. Nádejou pre svet je integrálne sformovaný človek, nech je už v svetskom povolání alebo ako zasvätený. Taký človek, ktorý odporuje prefikánym lákadlám diabla, sveta ale i seba samého a istotu svojho života opiera len o Boha.

Záver

Koho trápi morálno-duchovný stav sveta, odporúčam, aby siahol po najnovšej knihe o Pavlovi Straussovi. Dôvodov je viacero, uvediem aspoň podstatný. Leitmotívom celej knihy je hľadanie pravdy. Pravdy nepokrivenej žiadnou prízemnou motiváciou, ani narušenej mediálnym tlakom či brutalitou moci ako počas totality. Nijaká generácia, súčasnosť nevynímajúc, nie je dišpenzovaná od tejto dôležitej úlohy človečenstva – hľadať pravdu zo všetkých síl. Čím skôr sa v pokore staneme úprimnými hľadačmi pravdy, tým je väčšia nádej, že nezostaneme na plytčinách osobného i spoločenského života. Zápas o pravdu je dynamický, možno aj bolestný, ale potrebný proces, ktorý nie je raz navždy uzavretý. Smeruje naše myslenie i život k hĺbkam, k tajomstvám života, k Bohu. Kristus v Jánovom evanjeliu definuje stav ponorenia sa do pravdy ako vyslobodenie. Doslova hovorí: „...pravda vás vyslobodí.“ (Jn 8, 32) Je to vyslobodenie z duchovnej tmy skrze prijaté Božie slovo. Takúto pravú vnútornú slobodu môže človekovi darovať len Boh. Po mnohých úporných námahách je životný príbeh hľadača pravdy MUDr. Pavla Straussa tiež jedným z relevantných dôkazov, že pravda i Pravda sa zmocňuje tých, ktorí ju hľadajú.

Pavol Strauss o svätosti

Sv. Ján z Boha, sociálny svätec

Koľko ľudí, toľko je rozličných postojov k svätým. I tí, ktorí ich akceptujú, majú rozličné predstavy.

Nejedni tvrdia, že všade v živote, i tu, za týmto životným priestorom, je potrebná – protekcia a že svätci sú protekčnými deťmi nebies.

No, keď sa zblízka prizrieme na ich životnú púť, často sa vôbec nelíši od bežných vonkajších osudov alebo dejov. Ani svätá cirkev pri kanonizačných procesoch neprizerá tak na repetoár zázrakov, ako skôr na hrdinský stupeň cností, inými slovami povedané, na veľkosť ich srdca, na veľkosť ich lásky.

Láska je pre všetkých všetkým. V nej je zhrnuté všetko dobro. Kto má lásku, nepotrebuje nič viac, lebo má všetko.

Pán Boh povedal o sebe, že je Láska. Svätci žijú v Bohu a z Boha, teda v láske, z lásky a láskou. Láska je výrazom ich bytia; sú ňou úplne zatičení. Sršia, prekypujú láskou. Zapaľujú ju, keď zhasína; sú faklami lásky. Lebo ich určením je vnášať a obnovovať ju svojim príkladom v chladnúcich časoch.

Sv. Pavol hovorí, že láska vie všetko. Preto sú nositelia lásky takí rôznorodí, preto je rad svätcov taký pestrý. V každom z nich sa prejavujú v inej forme. Každý z nich inakšie vnáša Boha – Lásku do sveta.

Pozastavme sa pri príležitosti sviatku sv. Jána z Boha, zakladateľa rehole Milosrdných bratov, na chvíľu pri tomto nanajvyššom aktuálnom svätcovi.

Je to svätec, ktorý svojím vlastným životom, svojím životným dielom rieši všetky problémy súčasného moderného života.

Človek a svet sú chorí. On sa podujal ich liečiť. Svet je veľká nemocnica. On združil mužov, ktorí v čistote a čistotou vôle chceli mierniť bôle. Svet je v najhlbšej mravnej a ideovej kríze. On uhádol liek heslom: „Per corpus ad animam.“ (Cez telo k duši.)

Celý svet je rozkývaný sociálnym problémom. Bieda vyhrýzla hlbokú priepasť do ľudskej spoločnosti. Lekárov by aj bolo dosť, ale „multi sunt vocati, pauci autem electi“ (mnoho je povolaných, ale málo vyvolených).

Svätý Ján z Boha i jeho rehoľa boli určení Prozreteľnosťou, aby dali svetu dvojakú odpoveď na sociálnu otázku. Jednu praktickú a jednu metafyzickú.

Praktická odpoveď spočíva v tomto: pomáhaj hneď a každému. Ide o člove-

ka. Keď budeme čakať, kým si zriadieme ideálnu spoločnosť zo stanoviska sociálneho, zatiaľ zahynie človek. Preto sa venujem trpiacemu a núdznemu človeku, bratovi, spolu dieťaťu Božiemu hneď a všetkými svojimi schopnosťami, všetkou intenzitou a obetujem sa preňho.

Sv. Ján z Boha sa nepýtal úbohých chorých a opustených, kto sú, čím sú, čím boli a čo majú. Jemu stačila legitímácia ich choroby a konto ich bolestí.

Metafyzická odpoveď je v tom, že do sociálnej problematiky vniesol lásku. Nestačí nakrmiť, napojiť a zaodiť. Sociálny problém nie je len problémom ekonomickým, ale i etickým. Keď hladný dostane len pokrm a nápoj, keď nahý dostane len odev, nedostali nič – ak k tomu nedostanú i kus darcovho srdca.

Sv. Ján z Boha svojím veľkým ušľachtilým srdcom napr. dosiahol, že až v jeho nemocnici v Granade sa s duševne chorými začalo slušne zaobchádzať. Do jeho doby týchto úbohých ľudí pokladali za posadnutých zlým duchom, a tak jeho traktovali bitkou.

I v našom pokrokovom storočí v nemeckých ústavoch duševne chorých odstraňovali, t.j. vraždili ako balast ľudskej spoločnosti, pretože človek stratil všetku hodnotu pre spoločnosť, v ktorej sa ráta len ako pracovná jednotka.

Sv. Ján z Boha videl rany človeka a rany sveta. Predovšetkým mal ale na zreteli rany Kristove. A miloval tieto zore vykúpenia. Bozkával rany svojich nemocných, rany sveta. A boli to vlastne rany Spasiteľove. A v tomto postoji je žiarivým vzorom i pre našu dobu. Moderná spoločnosť sa bude môcť vyliečiť, až keď sa láska spojí s praktickým úsilím o zlepšenie pomerov vo svete.

(Zobrané literárne a mysliteľské diela I., s. 91-93.)

Len svätý by mohol hodnoverne popísať život svätca.

Svet lieta okolo všetkého a všetkých a nedostáva sa do vnútorných priestorov človeka, lebo ich neuznáva.

+++

Prichádzame zo sveta nad svetom a doňho sme zacielení. Tá medzera je život. - Aby sme sa z neho nevytratili ako zbité psy.

+++

Okolo je samý chvat a naháňanie. Každý človek má anjela strážneho. Anjeli sa nemôžu ponáhľať. Duchovným bytostiam, ktoré sú mimo času, je chvat neprimeraný. Tak sa im vymykáme a sme ako v cudzine v sebe samých.

(Pavol Strauss)

Rúfusov „Hľadač Pravdy“

(K 5. výročiu rozlúčky s Milanom Rúfusom; 10. 12. 1928 – 11. 1. 2009)

V súvis s Kolečákovou monografiou „Pavol Strauss – hľadač pravdy“ je vari namieste pripomenúť si – pri tejto príležitosti – aj hľadača pravdy z Rúfusovej rozprávky „Či jesto pravda na svete?“ (Sobotné večery). Poslúži nám k tomu úryvok z rovnomenného príspevku v zborníku „Život a dielo Milana Rúfusa“ (Nitra, 1997).

+ + +

Čo v takomto svete s pravdou? Dačo také vôbec je? A ak je, tak kde? A ak to aj dakedy bolo, či to ešte trvá? A čo to vlastne tá pravda je? A kto má byť jej arbitrom? Atd. – otázky bez konca.

Takéto – nie menšie! – problémy, nad ktorými si lámú hlavy celé pokolenia, postaví pred seba rozprávka „Či jesto pravda na svete?“, a Rúfus nevychádza z údivu, na čo si to táto „tenká briezka“, „vzdušná a krehká ako vták“, trúfa!

Ukazuje sa však, že v tomto svete rozbitých, rozdvojených, rozčesnutých ľudí (spomeňme si na „redukovaného človeka“ v Straussovej eseji „Problém človeka“ – J. R.) len ona si môže na to trúfnuť, lebo len ona je tu **celá a celistvá** (a, pravdaže, tí celiství, ktorých je ona sama dielom, – tí, ktorým je „pravda bližšie, väčšia im je pravdy potreba, ako zlato, dedičstvo i ríše“):

*Ale ona, celistvá, ba celá,
mocnejšia i teraz ako ja,
ani sa len hláskom nezachvela,
hovoriac mi, plná pokoja.*

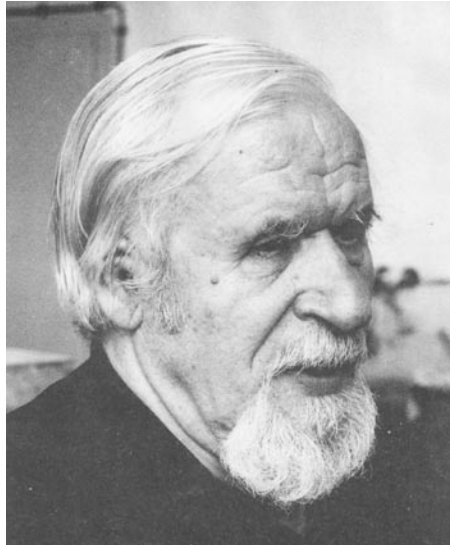
Bolo by hriechom pokúsiť sa o parafrázu odpovedí rozprávky i Rúfusa na tieto otázky – veď je to všetko tam! (A v akom priam evanjeliovom podaní.) Spomeniem len pár motívov, ktoré mi pri opätovnom čítaní rozprávky šli hlavou:

1. Sloboda a pravda. Ten problém, ktorý stojí dnes tak „na nože“. Pravda áno, ale nech vás Boh chráni dotknúť sa našej slobody! – Príbeh dvoch Rúfusových bratov, čo sa vybrali Pravdu hľadať, nám jasne hovorí: Sloboda je, milí moji, len v tom, že sa môžeme slobodne rozhodnúť pre dobro alebo pre zlo. – Ako to povedala rozprávka?

*Počúvaj, keď chceš. Keď nechceš, tu si
vezmi plášť a z kratšieho sa vráť.
O veciach, čo človek prosto musí,
aby mohol žiť a zrno siať.*

Ak sme už tú voľbu urobili, potom je koniec so slobodou! Spomínam si pritom na prorocké slová „môjho“ autora

Michaila M. Prišvina, zapísané pol roka pred smrťou, v júli 1953: *Na brehu Atlantického oceánu umierala bohyňa slobody a prichádzal koniec vekom, ktoré boli zasvätené tomuto slovu. My sme boli od detstva vychovaní v úcte k slovu sloboda; ale keď sme videli zjavnú faloš jej vyznávačov, našim očiam sa zrazu čosi odhalilo... Práve pri deformácii slobody sa nám zazdalo, akoby cez baldachýn nejakého obrovského*

ho lesa, ktorý nám zakrýval slnko, prenikol zrazu do našej krajiny prúd veľkého, ohromného svetla...

A nezávisle od toho, ako by sa nám to žiadalo alebo nežiadalo, pri tomto svetle sa nám začali skladať a zjavovať slová a obrazy našej pravdy, za ktorou putujeme od tých čias, ako bolo vyslovené jej prvé slovo. Vytvorila sa situácia, že nech na čokoľvek v minulosti obrátime pozornosť, všetko sa nám začína sústreďovať do jedinej žiary – až natolko, že sme pocítili blízkosť akejsi **Veľkej Vyhne**, kde sa kujú zvláštne nové slová pre budúce veky, ktoré vystriedajú veky Slobody... Celkom prostými slovami sa mi žiada povedať, aby veky slobody boli vystriedané vekmi Pravdy, aby bol skutočne oslobodený stále v otroctve zotrúvajúci človek.

Veky slobody teda ponechávajú – nehľadiac na svoj názov – človeka v otroctve a spútvajú ho do nových a nových otrockých pút, šikovne kombinujúc onen „syr so sírou“ (z inej Rúfusovej rozprávky „Salaš na Čertovici“ – J. R.); jeho skutočnú slobodu môže priniesť iba PRAVDA.

2. Čo to však nesie so sebou, rozhodnúť sa pre pravdu? – Hja, tu ostávame tvárou v tvár s Rúfusovou rozprávkou ako holí v tŕni. – Ten, čo sa rozhodne pre

pravdu, musí si byť vedomý, že tvoj brat, ktorý sa rozhodol pre opak, si nielenže uchová svoju polovicu dedičstva, ale v jeho rukách sa ocitne aj tvoja polovica: „Vidíš, braček, ďaleko si došiel. Čo si si to vtíkol do čela? Teraz vysyp podedené groše. Pekne ťa tá pravda oplela.“

Pripomína to podobnosť o „bohatom poprednom mužovi“ z Lukášovho evanjelia, ktorému na otázku: „Učiteľ dobrý, čo mám robiť, aby som bol dedičom večného života?“ – dostáva sa odpoveď: „Ešte ti jedno chýba. Predaj všetko, čo máš, rozďaj chudobným a budeš mať poklad v nebi. Potom príď a nasleduj ma.“ (Lk 18, 22)

3. A ešte aj to je málo; hľadač pravdy, tento slovenský Aľoša Karamazov, núka svoje oči, lebo zrak, ktorý nevidí pravdu, stráca zmysel. A tak sa aj stalo: „Dost' už bolo! Sem tie oči z hlavy! Nikdy už tú pravdu neuzrieš. Zbohom ostaň, blázon tvrdohlavý. Máš už svoje, ži si, ako vieš!“

Otrasný je obraz tej „slepej kôpky“, ktorej z prázdnych očných jám tečie nie krv, ale slza zúfalá:

*„Život náš, ty temný, krásny, krutý,
všetko si ber, iba jedno nie.
Celý vesmír do neho sa zrúti,
ak by človek stratil svedomie.“*

*Mal by oči, ale bol by slepý.
Sýty by bol, a žil o hlade.
Prázdny ako pohodené črepy
na zemi, v tej krásnej záhrade.“*

4. Otázka, či jesto pravda na svete, sa nám v tomto rúfusovskom príbehu transformuje v otázku, či jesto svet, kde je PRAVDA? – A odpoveď? Áno: ten svet je, avšak TAM, nie TU! Ten svet je „na dne dejov“:

*„A ja slepý vidím na dno dejov.
Preto si ťa, pravda, nepustím.
Slniečko, čo hreje nad nádejou,
studňa, ktorá chladí na púšti.“*

Ale cesta je trnistaná. – Čaká nás naplnenie proctva, že „Zrno musí najprv zomrieť...“ A to bolí. Ale, Bože, aké je to nádejné!

*Ó, jarné trávy, prišliapnuté,
len aby vstali za rosy.
Čo je, je – akokoľvek kruté,
bytiu jak z oka vypadnuté:
pridlávi, ale neskosí.*

(Óda na radosť)

I to prvé – bolesť, i to druhé – nádej, nám stelesnil Rúfus v svojom osude. Kým

sa tomu bude dať vyhnúť, budeme sa vyhýbať. Ale to už dlho nepotrvá. „Pán Boh všetky cesty zatarasí, a zostane len zvislý smer“ (Pavol Strauss).

Evanjeliový život nastane vtedy, keď nebude možný iný ako evanjeliový život. (Julo Rybák)

Milan Rúfus mi ešte raz pripomenul tému Pravdy, keď mi prišiel do rúk jeho list z 10. júla 1987. Píše v ňom: *A ešte k tomu prišvinovskému poznaniu: „že pravda nespočíva v slovách, ale v skutkoch“. Asi naozaj existuje niečo ako skrývajúca sa, avšak predsa len jestvujúca pravda či zákonitosť, ak dvaja ľudia z odlišných koncov sveta a kútov času dôjdu k tomu istému záveru. V Tichom papradí, ktoré je záverečnou časťou rozprávkového trilógie, mám rozprávku Pravda a tá sa končí do slova takto: „Ale my vieme s rozprávočkou iné: / Nie v ústach ľudstva – v ľudskom čine / hniezdi pravda. A kladie vajčeka.“*

(Porov. J. Rybák, V dotyku s Pavlom Straussom VII., Vydavateľstvo G-ATE-LIÉR, Gelnica 2012, s. 36.)

Ako to povedal Pavol Strauss? – „Kto nevycerí zuby úprimne a neúprosne proti prirodzenému zlu v sebe, nemá právo vyčítať svetu nič, ani vtedy nie, keby to preraktoval čo i najvycibrenejším, najkrajším spôsobom. Časy pekných rečí pomínuli. Prišli časy pekných skutkov; tým lepšie, ak majú i peknú vravu.“

Rúfus sa v obdivuhodnej rozprávke „Pravda“ dotýka dnes veľmi aktuálnej témy: tej pravdy, ktorej si nárokuje sám človek byť arbitrom, a ktorá sa tak – v mene práva, v mene spravodlivosti (!) – stáva nástrojom jeho egoizmu:

*Umrel im otec, čo ich držal v mieri.
Neobschla ešte hlina na cimiteri,
už rodný dom si deliť počali.
I vytrčila rožky pravda hladná:
„Moja je predná izba, tvoja zadná.
Najmladší brat nech býva v maštali.*

Sme predsa starší. Čo chce proti právu?“

Čo sa však nestane. Ako to v živote spravidla býva, takáto „oprávnená (hladná!) pravda“, ktorá je vlastne lžou, sa rada obráti proti jej nositeľom:

*Ale tá lož, tá pravdyprázdna slina,
poliala úhor najmladšieho syna
a urobila to, čo nechcela:
Má zlatky chlapec, dvor i dom si stavia.
A kdesi čosi ešte o ňom vravia,
vraj bude svadba, veľká, veselá.*

Nestane sa aj Európe, na čo nás upozorňuje Rúfusov (aj Straussov) vďačný čitateľ a obdivovateľ Jozef Porubčan?

Pravda je v tomto našom veku skutočne úzkoprofilová záležitosť a vedie k nej veľmi ťažká a temná cesta. Iné nezostáva, len tvrdo a dôsledne vypracúvať v sebe pravdivú a reálnu lásku podľa Kristovho Posolstva.

Inak nás na konci neminie hrozné rozčarovanie, keď budú pred naším zrakom vstupovať do života neznámi z východu i zo západu, čo o Ježišovi možno ani veľa nevedeli – a pred nami, čo sme to mali tak dobre vyšpekulované, sa naraz zavrá dvere. „Kto ste? Nepoznám vás, odíďte!“

„Kresťanstvo bol nositeľom pravdy a vybudovalo kultúru, kým bolo v sebe jednotné. Poloprávd je mnoho. Pravda je len jedna. Keď chceli Krista kúskovať, začali sa sami drobiť. A z odmocneného Krista k umocnenému diablu je len skok. A čo bolo raz možné v tele celého kresťanstva, je odvtedy možné v tele u každého jednotlivého kresťana.“

(Pavol Strauss)

Milan Rúfus
Margita a Bosna

*Vždy bolo veľa právd.
Ó, skvelé boje o ne.
Rehtali do hviezd rozpárané kone.
Akože pravda iných, bol len cudzí pach,
pomnožený živočích
v iskrivej srsti zástav
mumlal svoj slepý hnev
i slepú lásku, strach,
do svojej svätej navyknutej vône.*

*Už nemumle, už vyje.
Až ide z neho mráz za nechty histórie.
Už nerozozná dobré od zlého
a telom pravdy klame.
Už, že je v duši deravý,
vypadla z neho pamäť
a s darom bytia nakladá,
že na to nie sú slová.
Čím je tu slovo tragédia,
čím neviniatko, balada,
čímže krv Ábelova?*

*Nad lajnom diabla húfy múch.
Kresliace bohov na vođu,
prisahajúce národu...
Len bytosť je už nemá.*

*Tam, kde sa takto zrúti duch,
sám na seba už nemá.*

Už sú nám tam, „kde je smrť spojivom, nie delidlom...“ (Strauss)

...Veď život každého tvorivého človeka je vektorom hľadania pravdy. – Každá tvorba je ňou poznačená, len v rôznej

forme a intenzite. Veď aj Rúfus začal s jej hľadaním „s uchom priloženým na rodnú zem“. Odkiaľ poznal podstatu prístupu k slovu, že múdro a zodpovedne presvietil život človeka i život poézie. Stal sa realizátorom sveta poézie a jeho mediátorom s duchovnou studnicou, ktorá z neho a cez neho prúdi do duší. S neopakovateľnou noblesou kliesni ducha životnej pravdy, cez všetko a pre každého. Prúd živej emocionálnosti a života z poézie sa mi zdá pretekať tromi riečkami: Rilke – Holan – Rúfus. (...)

Na miestach, kde sa život stáva poéziou a poézia životnou potrebou, nech sú požehnaní títo auguri podstatnej životnej pravdy. Ako by sa život stal nepredstaviteľný bez hudby, tak by bol život bez poézie iba vákuom.

(P. Strauss: Zbrané... diela VII., s. 258.)

Ohlasy

Chcem Vám poďakovať za upozornenie na Kolejákovu monografiu o Straussovi. Samozrejme som si ju ihneď objednal, a dnes, keď ju mám už prečítanú, môžem sa vyjadriť, aké dojmy a poučenia u mňa zanechala. Predovšetkým som rád, že uvedená kniha prijateľným, zrozumiteľným spôsobom približuje dnešnému čitateľovi tie hlboké pravdivé myšlienky celého diela Pavla Straussa, s doplnujúcimi postrehmi J. Rybáka pri hľadaní pravdy a zmyslu života. Aj keď mám prečítaných všetkých desať zväzkov zbraného diela P. Straussa, kniha bola pre mňa ďalším obohatením v tom najširšom slova zmysle. Len aby sa dostala do rúk čo najväčšieho počtu čitateľov dnešnej doby. Určite prispeje k zlepšeniu života jednotlivcov i celej spoločnosti.

Ďalší aspekt, ktorý ma zaujal, je ten, že kniha o P. Straussovi – hľadačovi pravdy je tak nádherne spracovaná, že môže byť podkladom pre všetkých, ktorí sa zaoberajú myšlienkou beatifikácie P. Straussa. Kiež by splnila i toto poslanie.

Teším sa, že pokračujete vo vydávaní „Listov PS“ a nezabudnete na mňa, keď uzrie svetlo sveta ďalšie číslo. (MUDr. Ján Tedla v liste zo 16. 1. 2014.)

+

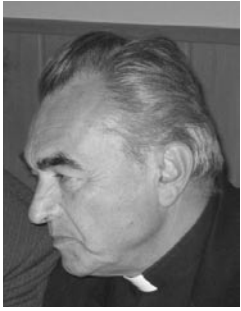
...Váš knižný dar mi udelal mimoriadnu radosť. Jakkoliv Martin Koleják nebyl tak blízko človeku Pavlovi Straussovi jako Julo Rybák, zmocnil se látky hľadáča pravdy Pavla Straussa s hlbokým porozumením. On duchovního génia nejen vykládá, interpretuje, ale dáva mu autenticky promluvoval. V popředí je Strauss, v pozadí výborný, ale skromný zprostředkovatel Koleják.

Četba mi přináší velkou radost...

(Prof. Lumír Ries, 13. 1. 2014)

Jozef Voskár

Útok na pravdu...

Začiatkom decembra minulého roku sme boli svedkami nevšedne ostrej reakcie niektorých médií na Slovensku k obsahu pastierskeho listu biskupov, ktorí zaujali svoje stanovisko k viacerým aktuálnym problémom, týkajúcich sa rodiny v širšom antropologickom kontexte.

Pastiersky list bol jasne koncipovaný, vyjadroval pravdu o človeku u nás hlboko zakorenenú v princípoch

prirodeného a Božieho poriadku, a poriadne zasvietil na ekvilibristiku zahmlievanej lži kultúry smrti, ktorú protagonisti tejto kultúry chcú etablovať aj do prostredia nášho slovenského národa. Otvorené výzvy niektorých politikov o tom, že sa musíme naučiť „myslieť po európsky“, sa nepochybne dotýkajú aj pertraktovaných otázok v pastierskom liste. Preto sa niet čo čudovať, že médiá všemožne podporované projektantmi európskej únie bez Boha, s prečatými koreňmi, z ktorých Európa vyrástla, zareagovali na pastiersky list našich otcov biskupov ako rozvášnený býk na červené súkno. Táto ostrá konfrontácia médií s pastierskym listom biskupov bola umocnená aj nespochybniteľným významom národného pochodu za život na jeseň 2013 v Košiciach, ktorý médiá viac-menej bagatelizovali, ale kto-

rý nesie v sebe pečať národného referenda, akým si nedávno vyriešili tieto problémy bratia Chorváti. Pastiersky list bol v podstate autoritatívnym potvrdením proklamácie účastníkov pochodu za život v Košiciach.

Ruský spisovateľ Dostojevský povedal: „Ak niet Boha, všetko je dovolené.“ A tak sa môžu spochybňovať všetky hodnoty, môžu sa ignorovať všetky princípy a možno ísť do totálnej deštrukcie, až do definitívnej katastrofy – do kultúry smrti.

Na túto aktuálnu situáciu nachádzame v diele Pavla Straussa neuveriteľne prilievajúcu analýzu, čo by mohla byť prizma, cez ktorú sa dajú problémy vidieť aj z pohľadu profánneho sveta. Ponúkame ju preto čitateľom Listov PS v plnej podobe – v nádeji, že nám dodá odvahy držať sa pravdy, ktorá nás urobí naozaj slobodnými ľuďmi.

Pavol Strauss

Analýza dňa

Žijeme v súkolesí ohrozenosti v ďalekom i blízkom okolí. V súkolesí otázok o zmysle všetkého, od učlovečenia človeka po jeho úniky.

Otvára svoju papuľu všetko spochybnenie hodnôt. Takže dnešný človek stojí zoči-voči prevelkej biede, vražednej svojvôli a územnej i spoločenskej chamtivosti.

Ničivá otázka o zmysle všetkého i o zmysle hľadania zmyslu. Na okraji degradácie všetkého, čo doteraz platilo ako hodnota osobná, spoločenská, národná, morálna a duchovná – stojíme tu v rozpakoch pred otázkou, či by sa nedalo dôjsť k regenerácii zmysluplnosti, k reštaurácii hodnôt.

Ako ešte dôjsť k novej náplni, ak všetko bolo znehodnotené? Zo všetkého tu zvýšili vyprázdnené schémy. Veď všetko bolo spochybnené, i sám človek. V premúdreňom filozofickom postoji, v mrákotnom stave spochybňovania všetkého, i podstaty bytia aj človeka, vychádza i vzorec – nebytia človeka.

Sme v dobe, kde by bolo aktuálne spásoslovie, aktuálne sú prorocké duše, sugestívni naprávači časov, revidori nápravy národa. Niečo škrípe v charaterových mechanizmoch duší,

ináč by sme nepotrebovali desiatky politických strán. To je len výraz nášho politického diletantizmu, zahmlených vízií budúcich koncepcií.

V čo veriť a komu veriť? Kaleidoskop denných frustrácií a neistôt je naše denné životné médium. Nedoviedť do múdreho a priaznivého konca je náš každodenný výkyv.

A čo zvýši? Pozrieť do Beethovovho testamentu z Heiligenstadtu: „Čo by sme boli bez nádeje.“ Bez nádeje by bol život na pokraji zániku. Nádej je nedobrovoľná forma lásky. Je vzácna, lebo má prechod do metafyzického.

V každom národe je elita spisovateľov, ktorí sú reprezentanti ušľachtlosti. Lenže v tej mase národov sú ešte genetické zvyšky starých výbojov, násilia a surovosti. A tie neraz preniknú i vo svete terajšom. Minulosť sa nedá vymazať.

Terajšia situácia predkladá otázku, načo je v takejto dobe umenie a literatúra. Tu tečie krv a tu tečú len slová. Ale aké, odkiaľ a akým smerom? Stále sa zdôrazňuje humanizmus. Pritom človeka nemáme za nič. Nevidíme jeho biedu. Odvraciamе oči od nej. Sú ľudia, čo stratili domov a druhým zavádzajú, čo majú strechy nad hlavami. Sú vedľa nás hladní. Naše plné žalúdky to nechápu. A nechápeme nepriateľstvá, čo sme obklopení láskou.

Kde to všetko zastane a kedy to všetko prestane? Všade sú malé ohniská, ktoré sú riadené neviditeľnou centrárou a podľa určitých plánov sa rozhoria vo vražedný – a pritom nezmyselný – oheň rôznych foriem a rozmerov.

Všade sú adepti zla. Kde a ako ich možno paralyzovať? Neraz i múdrymi hlavami prejdú nemúdre nápady. Zlo ako duchovná entita sa vintegruje do hocičoho. A razom sme začudovaní.

Svet nie je hotový, mení sa a mení nás. A tak sme aj my účastní toho kolotania. Sme nielen duchovnými, ale aj dejinnými tvormi.

Vajatanie medzi slobodou a nádejou, kým sú nielen otvorené dvere zajtrajškov. Len vyzbrojení vierou sa do nich prešmykneme, doráňaní svetom pochybností a spochybňovania. Odtlačky všetkého vniknú do nás, a tak nás volky-nevolky stavajú do svetla pajácov humanity a kultúrnych kriesiteľov. Ale čo už môže človek v plynutí dejín: byť iným ako usmerňovateľom vnútorného života?

Medzi dobrým a zlým je často len malá rozloha. Ako medzi zdravím a chorobou. Zdravie je neraz len úvod do choroby, akýsi rozbeh.

Môžete sa ma opýtať: Pán brat, a kde je to pozitívne? Len v rozbehu

ľudského srdca. A mám pred sebou tri svetlé body: Slovensko, slovenský človek a slovenské slovo.

(Zobrané literárne a mysliteľské diela VII., s. 304-306.)

+ + +

Od napísania uvedenej Straussovej Analýzy dňa uplynulo štvrtstoročie. Čitateľ si sám odpovie na otázku, či sa za tie uplynulé roky jej aktuálnosť umocnila alebo odmocnila.

Čo dodať na záver? – Keby spomínaný pastiersky list bol zdĺhavý, plný teologických termínov a biblických obrazov, možno by nebol utŕžil od médií takú ostrú kritiku. Ale preto že bol krátky, jasný a nekompromisne pravdivý, zaťal poriadne do živého a priniesol určite svoje ovocie.

A to je odkaz aj pre každého z nás, ktorému záleží na hodnotách zaručujúcich naše prežitie, že nie premúdreťou filozofiou a sponchybnosťou hodnôt, ale iba čistou pravdou a láskou možno dobíjať svet a šťastne v ňom žiť.

(Jozef Voskár)

Kým svetom kráča systematicky postupujúca a rozumne zorganizovaná falanx samozvaných trúfalcov a pomýlených pseudosocialistov, kľčovitá sa spravujúcich jedným bezfantazijným receptom na vytvorenie pozemského raja. Kým rozkollníci sa všemožne organizujú, podporujú a krok za krokom uchopujú pozíciu za pozíciou. Kozmodróm ich túžby po moci je čoraz pripravenjší na štart do budúcnosti. A naproti tomu je tu disperzné obrovské stádo katolíkov, absolútne rozdrobené a izolované bez jednotného vedenia, otrnulí vlastníci najpodstatnejších riešení všetkého, od sveta ľudského vnútra a etiky až po možnosti spravodlivého riešenia svetového poriadku. Izolovane tušiaci budúcnosť, izolovane prosiaci o vyslyšanie, izolovane s boriaci o spásu sveta i seba. Nie lepší individuálne ako druhí. Ale lepší, pretože by mohli byť lepší. Cudzí vo svete a cudzí v sebe.

A títo stroskotanci vlastných možností i možností sveta, vyjmúc hŕstku jasnozrivých, ale zahrdúsených duchov, vo všetkých časoch, stoja oproti presile plánovito vedených a organizovaných ničiteľov všetkých diferencovanejších predstáv o podstate a možnosti bytia. Je zúfalé chápať hrôzu postavenia sveta a nášho postavenia vo svete.“

(Pavol Strauss)

Pavol Strauss

O rodine

Kresťanská rodina je centrálnym duchovným slnkom, ktorého protuberancie šľahajú všetkými smermi a do všetkých oblastí fyzického a nadprirodzeného sveta. Je priestorom, v ktorom sa koncentruje spoločenstvo lásky v každom mieste s tvárou živého Krista, obrátenou do života duší, lebo je miestom spojenia medzi Bohom a ľuďmi. Je paládiom viery, noseným od chvíle slávenia sviatostného manželstva. Je prvou projekciou Kristovej lásky k cirkvi a k ľudstvu. Autoevanjelizáciou sa šíria do okolia a do sveta kruhy zladené so zámermi cirkvi: budovať a dobudovať jediné telo Kristovo. Veď on vyslal svojich apoštolov hlásať evanjelium do celého sveta. A tak rodina ako malá cirkev je ich dedičným pokračovateľom.

Ako však udržiavať túto žiar vo vysokých teplotách, keď vonkajší i vnútorný život je plný nástrah? Sebaoposväcovanie sa začína slávením manželstva v eucharistii a pokračuje sviatostným životom. Eucharistia je živým tajomstvom spásnej obety a je živým srdcom manželskej lásky a stálej prítomnosti duší v intenzívnom uvedomovaní vždy prítomnej kalvárskej obety. Kristus žije v nás, dáva silu a intenzitu žiť v ňom a šíriť poslanie jeho diela. A to sa zjavuje v rodine životom modlitby. (...)

(Zobrané..... diela VII., s. 327-328.)

Každá doba má svoje formy hrdinstva. Obzvlášť hrdinstva ženy. Dnes uplatní svoje hrdinstvo najviac vtedy, ak je ochotná obetovať i svoju ženskosť, i svoje pohodlie, i svoj blahobyt za záchranu rodiny tým, že ostane matkou a ochrankyňou domácnosti. Že sa nepoddá dobe, ktorá chápe život len ako stravovanie, potreby bývania len ako nocľah a nažívanie len ako potreby sexuality. To by sa však dalo vybaviť v hoteloch, reštauráciách a závodných kuchyniach.

Ale rodina je viac. Rodina je forma spoločného života, kde je všetko sviatočné a môže byť sviatočným. Tu je spolunažívanie povedomým predobrazom obcovania svätých. Tu je spoločné bývanie utuženie vzájomných základných zväzkov duší pre spoločné spojenie s nadprirodzenom a príprava pre naše večné bydlisko. A tu je manželské spolunažívanie intenzívne a láskyplné a vedomé oddanie sa tvorivým možnostiam Absolútna, ktorého plody sú nám zverené, aby v skleníkoch rodín boli vypestované na lepší možný vzrast v neprajnej klíme sveta, aby nezahnuhli v ňom, ale mohli byť presadené do nekonečných priestorov svojho konečného určenia.

Žena, ktorá tomuto vedome všetko obetuje, je novodobá hrdinka a svätica. (Zobrané.... diela V., s. 112-113.)

Nastali časy lámania charakterov. Vlády najprotichodnejších smerov sa v krát-

kom čase striedajú. Každých pár rokov sa prisahá inému systému. Farby a kabáty sa chytro menia a hávom nových fráz sa prikrývajú staré ľudské svinstvá a nedostatky.

Vládne primitívna životná filozofia: Nie my sme pre život, život je pre nás. A vo vlastnom záujme sa strávi každá lož.

Najvýznamnejšia výhovorka je záujem rodiny. Rodina je svätá. Ale nie každá je svätá, lebo nie rodičia a deti ju tvoria, ale sila, ktorou sa zomkli okolo Krista.

Každý si z detí chce vychovať čestných, charakterných a posvätených ľudí. Rodič, ktorý má takúto snahu, nemôže ani v ich záujme, v záujme charakterných ľudí budúcnosti nič necharakterné robiť. V predpoklade, že naše deti budú o desať alebo dvadsať rokov čestnými ľuďmi, naplujú nám iste do očí za dnešnú nečestnosť, hoci aj v ich záujme spáchanú.

Je jasné: bezcharakternosť si nemôže vypožičať budúcnosť za svoje ospravedlnenie. Budúcnosť je len potiaľ budúcnosťou, pokiaľ je prísny súdom minulosti.

(Tesná brána, s. 50-51)

Výchova je vždy predovšetkým vecou dôvery. Dôkazom toho je slobodná vôľa. Nemôžeme vojsť do svojich detí a urobiť to, čo by sme z nich najradšej chceli urobiť! Nemôžeme úplne zmiesiť svoju skúsenosť s ich elánom.

Deti nemožno odrezať od vplyvu zla. Musíme im len pomôcť. Každý musí svoj boj sám vybojovať.

Isteže je pre rodičov bolestné, keď vidia, ako deti opakujú ich vlastné životné chyby, ktoré už v nich chceli vidieť skorigované. Ale deti sú hádam len živými výkričníkmi za našimi vlastnými nedokonalosťami.

Každý musí ísť svojou cestou. I naše deti. Od zla ich nemožno izolovať, lebo veď ide predovšetkým o zlo v nás. Treba ich viesť k boju so zlom, treba im zbystriť inštinkt proti nemu a predovšetkým treba sa za ne modliť a obety prinášať práve v tých oblastiach, v ktorých sú najskôr náchylné poddávať sa zlu.

Už u celkom malých detí vidíme, že v ich správaní a citovom vyjadrovaní sú náznaky zla a zloby, ktoré nemohli dosiaľ nikde vidieť, ba ani to nechápu, ani dedičnou dispozíciou sa to nedá vysvetliť. Skutočne, akoby sa personifikované zlo votrelo do nich. A to je dôkazom dedičného hriechu.

Koreň každej kritiky je ušľachtilý: snaha vidieť druhého bez chyby. Rodičia majú často psychologicky skreslenú perspektívu o svojich deťoch. Myslia si, že nutne musia tam pokračovať, kde oni prestali. A to je je omyl. Lebo každý v živote nastupuje svoju vlastnú cestu spásy. A každý si na nej voľajako dotlačie kolena, i do krvava. Mnoho je, keď sa na nej človek sám dotacká. Viac ako vzorom a pomocníkom nemôžu byť ani rodičia.

(Tesná brána, s. 49)

Dve základné CHARTY

Pavol Ondřík

Nad „Problémom človeka“

Pavla Straussa

Namiesto úvodu

Sedím v plnej čakárni na onkológii v ružomerskej nemocnici. Som tam s otcom. Čas si krátim „povinným“ čítaním Straussa a čiastočne ešte chcem splatiť dlh P. O. Hviezdoslavovi a jeho skladbe „Je obrátenie Pavla...“. Ale nemôžem nebyť; nevnímať, nepozorovať život okolo. V jednom rohu skupina niekoľkých pacientov zjavne naplňa priestor čakárne a nedá sa nepočuť: „Keď som robil v ..., mesačne som dostával aj 6000 korún! A keď sme prišli do krčmy, krčmárky okolo nás obskakovali ako frecky...“

Zašlá sláva „našich ľudských úspechov“, to je celý zmysel života... Žijeme len akoby z roztrúsených odrobín, ktoré ako pes chodiaci popod stôl ňuchá, hľadá, vylizujú špinavú dlážku, aby ešte voľajákú blchu uchytil medzi napoly vypadané zuby... Sám zúfalý – v živote i pred životom, ale s výzorom šťastného hrdinu, ktorý žije pre danú chvíľu, keď sa všetka pozornosť sústreďuje len a len na ňom...

Je zaujímavé, povedal by som, že až tajomné, vnímať človeka a jeho život takto bezprostredne a priamo. A nič iné, len to, že sa tu potvrdzuje strašná pravda o „redukovanom človeku“, ktorú Pavol Strauss vypovedal vo svojej eseji „**Problém človeka**“ z roku 1947. Bez Boha je človek redukovaný na minimum, na úrovne rôznych stupňov, z ktorých ani jeden nezodpovedá jeho dôstojnosti. Je to človek bez kultúry, bez svetla života, bez nádeje. Je to voľajáký úbožiak, ktorý ani len netuší o rozsahu svojej biedy, lebo mu chýba odvaha prijať pravdu, a ak treba aj strašnú pravdu o sebe. A tak si vytvára dojem šťastia, hoci v skutočnosti zúfalý – v živote i pred veľkosťou svojho života.

Som úplne uchvátený, až ohúrený Straussovým „Problémom človeka“ (Zobrané... diela Pavla Straussa, zväzok I., strana 161 – 179). Jasne, zrozumiteľne. Holá pravda a nič viac. To nie je „fajn pocit“ z pekného, to je bázeň a rešpekt pred veľkým a vznešeným, lebo Pavol Strauss takto zjavuje – a dnes aj mne zjavil – Boha a pravdu o človeku, teda aj o mne...

Ako sv. apoštol Pavol vo svojom Prvom liste Korinťanom hovorí o postupnom a nevyhnutne potrebnom dospievaní v Kristovi („Keď som bol dieťa hovoril som ako dieťa, poznával som ako dieťa rozmýšľal som ako dieťa. Keď som sa stal mužom, zanechal som detské spôsoby“ (1Kor 13; 11)), tak si tu ja uvedomujem svoje „dospievanie“, dorastanie pre Straussa. Čítajúc Problém človeka mi prišlo na um, čo by bolo, keby som to čítal počas štúdií v seminári, či hádam v gymnáziu...? Asi nič, ba ešte skôr mne na škodu, lebo vtedy „hovoril som ako dieťa, rozmýšľal som ako dieťa...“. Konal som tak. A dlho to ešte trvalo. Bolo potrebné zanechať detské spôsoby a dospieť „k zrelosti muža, k miere plného Kristovho veku“ (Ef 4; 13), lebo len vtedy sa stávaš spôsobilým vážne veci vážne prijímať...

Ak Jozef Tóth o Pavlovi Straussovi poznamenal, že „Je to nejaký posunutý prorok Izaiáš, alebo Mojžiš...“ (Košice, leto 2012), ja hovorím – či už v duchu slov apoštola Pavla, že „už nežijem

ja, ale vo mne žije Kristus...“ (Gal 2; 20), alebo v širšom chápaní slov z Listu Hebrejom „Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi...“ (Hebr 1; 1-2) – že Boh k nám opäť prehovoril. Prehovoril k nám a prihovára sa nám skrze Pavla Straussa.

Počúvajte, páni z Organizácie spojených národov!

Niekedy v 1948 roku (18. decembra) ste vydali Chartu ľudských práv. V mierne deštruovanej podobe, ale ako plagiátori ste ukradli pár základných princípov poriadku života na zemi od jeho pôvodcu, od Boha, no pre neho samého tam nielenže niet miesta, ale vedome ste ho vypoklonkovali, v snahe dokázať – najmä však seba, Jemu nie, - že už ste „ako Boh“...! (Gn 3;5). Vydeklarovali ste tým „právo“ človeka zrieknuť sa Boha, (tak ako onen prvý „navrhovateľ“ „slobody“ a „garant“ zemskeho „šťastia“ – „otec všetkej lži a klamstva“ (Jn 8;44)) mysliať, že sami, svojimi poriadkami vytvoríme spoločnosť ľudskú, humánnu... Iste, už sa nemá kto priznať a nemá si kto priznať, aký je v tom fatálny omyl. Vaša vlastná pýcha, váš vlastný rozum vás dobehol, ba stal sa vám aj najväčším nepriateľom („Boh zahanbuje múdrosť múdrych...“ (1Kor 1;19-25)).

Pavol Strauss práve vám adresoval tieto slová: „**Všetky vonkajšie pokusy o obnovu sveta a zlepšenie pomerov sú teda fantasmagóriami, kým sa človek systematicky nezačne zlepšovať.** – A o to sa systematicky stará len svätá cirkev pomocou svedomia a svojich sviatostí, pokánia a eucharistie. Len zdokonalený človek, ktorého cirkev dá spoločnosti k dispozícii, obnoví tento svet. Kým si to neuvedomia a úprimne nevyhlásia páni z Organizácie spojených národov, musia zbankrotovať všetky konferencie a každý koniec vojny bude len začiatok prípravy na novú“.

„Svet produkuje bystroum slepých šteniec vo veci Pána Boha. Preto musí všetko spráchnivieť a skrachovať, každé podujatie, či je to výchova človeka, alebo nové umenie, či je to koncepcia vedy, alebo medzinárodné konferencie, ak nepojmú do svojich rozpočtov konštantu Boha. Celý výpočet musí byť nevyhnutne zlý – pre falošné premisy.“

Na jednom konštatovaní sa dnes zhodnú všetci, i keď sú odlišných myšlienkových táborov alebo vedeckých škôl, všetci, od laboratórnych syslov až po hlasné trúby všetkých politických dúhových od-tienkov, a to je **kríza, krízové postavenie vonkajšie i rozpoloženie vnútorné.**“

A ten istý Pavol Strauss, vidiac od nás, zo Slovenska, ďaleko jasnejším zrakom ako vy všetci dohromady, rok pred vašou slávnou deklaráciou načrtol celý problém doby vážnej vtedy a nemenej dnes... *Problém človeka*. Esej komplexne pojímajúca, krok za krokom vysvetľujúca, trpezlivo objasňujúca – problém človeka. Jeho príčiny, prejavy, dôsledky... Ale to najhlavnejšie! Pokorne poukazuje na cestu, ktorú váš „hrdý človek“ (= Straussov „redukovaný človek“) opustil, ako na jedinú schodnú, jediná možnú (v konečnoplátom zacielení a ozmyslení človeka). A tou cestou je Boh, ktorý sa ľudstvu zjavil v Ježišovi Kristovi, tou cestou je Kristus...

„Čochvíľa nezvýši zo sveta iba púšť mravná a kultúrna, ktorá sa zrúti do seba.“

Svet a jeho civilizácia sa dajú budovať iba na správnom základe myslenia a mravov.

Všetky zlyhali. Kresťanstvo poslali do výslužby. A nepôjde to ináč, ako to s ním znovu skúsiť.“

Pavol Strauss,

Problém človeka (Úryvky)

„Čo je človek? Pred tou hádkou
vše mi stane myslí chod...“

(P. O. Hviezdoslav)

O človeku

Problém človeka je najprv problémom človeka skutočného, akým je, a ďalej problémom človeka opravdivého, akým by mal byť.

Sám človek je bytosť rozštiepená a plná protikladov. ... Lež z tejto roztrieštenosti pramení túžba po jednote a harmónii, po obraze, ktorý je Jednotou, lebo Jedným. ...

Ale dnes badať aj iný, dobový úkaz vypestovania ľudskej rozdrobenosti, z ktorého **vyrástol nový tvor: redukovaný človek...**

Dnešný človek je vyradený z jednotnosti, lebo je vyradený z každej jednoty. Všetky spojivá sú v ňom poškodené, lebo sú rozleptané aj v celom údobí. V ňom niet súvisu, ako ani mimo neho niet súvisov. Je tu ako telefón, s neplatným číslom;... Nič nezapadá do seba, ale zapadá v sebe. Organický súvis sa nahrádza nefungujúcim mechanizmom. ... Odpojil sa od Boha – trblieta sa vo svojej už skoro nezredukovateľnej chvílke. A tak je už – skoro – ničím, okolo mnohého – skoro – ničoho, v – skoro – ničom.

O stroji

Človek pri stroji sa redukuje na anonymné číslo, alebo koliesko. Stroj je veľký, on je to hlavné, on diktuje človeku svoje potreby. Človek je malý, človek je vedľajší, ľahko a lacno nahraditeľný. ... Človek je tu vyhnancom vo svojej dobe. ... Človek sa vyšmykol spod zákonitostí a súvislostí duchovných, ktoré sú mu jedine adekvátne. ... Človek má nadprirodzený údel. V prípade stroja sa prízemnosť jeho zacielenia vypomstila zotročením. Príroda slúži prírode, stroj slúži stroju. A človek, ktorému slúži anjel a ktorý by mal slúžiť Bohu, i s pomocou stroja, sa znížil a zredukoval na anonymného poskoka stroja. V človeku zmizli vnútorné spoje: nuž nahradil si ich vonkajším, strojovým spájaním. Stroj znižuje priestor a postupne likviduje čas. Technika sa zvyšovaním rýchlosti ponáhľa zničiť čas, aby sa úplná redukovanosť vnútra človeka od Boha zahalila zdanlivou zjednotenostou priestoru (Piccard). Zbližovaním hmoty sa chce maskovať vzďaľovanie od Boha.

Človek nemá stred, preto nemá ani perifériu. Je redukovaný na redukované súcnosti a hodnoty, do prázdnoty medzi nimi sa hodí ako výplň hluk a treskot ulíc a fabrik, ručaj džezu a kín, do medzier jeho vnútra chýba tmel, i nahrádza sa krikom námestí a zhromaždisk, naplnených politickými vášňami alebo hurhajom pochabých športových fanatikov.

Redukovanému človeku najviac chýba väzba k hodnotám, a to nie sociálnym, ale duchovným.

O prírode

Predkresťanský človek všetkých dôb bol otrokom prírody. Nie len antickému človeku bola príroda bohom. Sú aj súdobé mytológie, ktoré do vybielených a z náboženstva vydezinfikovaných komôr svojich citov pod heslom návratu k prírode vpúšťajú asfaltované alebo aspoň značkové horské cesty, skrotenu bezduchosť, divokosť a nemilosrdnú vražednosť prírody.

Človek a príroda sú vlastne vždy proti sebe tým, že ho alebo ona ovláda, alebo že ju ovláda on.

O kultúre

Keď človek do mechanických zákonitostí vnáša prvok duchovnej slobody, začína sa kultúra. Kultúra je tvorenie hodnôt. ... Kultúra je duchovná nadstavba prírodných daností.

Všetky výdobytky kultúrne, náboženské, mravné, sociálne, všetkých národov, všetkých vekov patria každému človeku, schopnému ich prijať. A schopný je na to, kým žije v jednote so sebou, so svetom, s Bohom. Veď je „Capax Dei“ (schopný pochopiť Boha).

O slove

Už nejde o obsah, už nejde o slovo, už nejde o to, čo spája slovo s človekom, aby ho oživil. Bez slova niet života, ale tu často ostal len krik, aby sa týmto znásilneným slovom stmelili vnútorné trosky života. Na počiatku bolo Slovo, na konci je len krik.

Slovo je nástrojom pravdy. Pravda je v slove, ale pretrvá slovo. Slovo je výrazom pravdy, kým je ona u človeka. ... A tak sa stáva slovo nositeľom nie pravdy, ale akoby pravdy a ako sa človek len zdá človekom, tak sa pravda len zdá pravdou, a stáva sa frázou, heslom, zdrapom, platným nakrátko. Kým bol človek jednotným a jednotiacim zjavom, aj slovo bolo nositeľom dobra, pravdy a krásy. Teraz je slovo len leptajúcim jedom a posluhovačom nenávisťi, lži a zla.

O zodpovednosti a mravnosti

Kríza zodpovednosti, v ktorej tonie ľudstvo, tesne súvisí s redukovaným vnútrom terajšieho človeka. A kríza zodpovednosti je zrkadlovým obrazom mravného úpadku. Človek redukovaný nikdy nemôže byť celým, vždy je len kúskom z neho na chvíľu na menlivom mieste. A pretože mravnosť je podstatným výrazom pripútania sa človeka k určitým normám, k svedomiu, k okoliu, k Bohu, u nejedného človeka nemá oporný bod. Je v prirodzenosti redukovaného človeka, že je redukovaný aj od mravnosti. Pretože je neschopný vnímať stupnicu hodnôt, nemá ani zachytý orgán pre mravné odstupňovanie. Všetko je len chvíľkové. A tak je i zlo len chvíľku zlom. A chvíľka výstrelu z pištole sa skoro ani nedá vnímať, ani surovosť nie, aj podvod sa po chvíľke vymení inou chvíľkou, a neplatí. Čo trvá dlhšie, než sa zastaví jeho vnútro, nejestvuje, lebo sa odvráti od neho. A tak sa na tridsať miliónov obetí druhej svetovej vojny, na milióny zahynutých hladom a upálených a na sociálne obeť veľkopodvodníkov zabudne tak rýchlo, ako sa pri čítaní športovej rubriky novín už dávno zabudlo na správy o perzekúciách alebo o hladu, prečítané na prvej strane.

Len tak sa môže pochopiť úžasné množstvo nemravného diania, aké sa pomestí do vnútra totalitného človeka. Nemá sa o čo oprieť, preto sa nevie zastaviť.

O našej dobe

Je pravda, že žijeme v hroznej dobe. A doba je len natoľko hrozná, nakoľko je sumárnym obrazom ľudí, a človek je natoľko obrazom hrôzy, nakoľko sa líši od obrazu Božieho, nakoľko sa zredukoval zo svojej postate. Ľudstvo má takých filozofov, akých si zasluhuje, a zlo sa priostruje na to, aby nakoniec nebolo iného východiska ako dobro – ak sa nadobro nechce zaviaznuť v záhube a ničote.

Žiť – znamená stáť pred úlohami. Každá doba ich má, ako ich má každý človek. Problémom doby a problémom človeka je spoznať a vyriešiť svoju úlohu.

O poznaní

Nové vedomie, prameniace z funkčného biologického myslenia, vidí jednotu v mnohosti, v plodnej spolupráci dopĺňajúcich sa hodnôt. Učí človeka, aby si uvedomil, že predovšetkým v sebe, potom so svojím okolím a celým svetom tvorí nerozbornú životnú a metafyzickú – i keď neuznanú – jednotu, a tento náhľad nie je ničím iným ako prírodovedeckou a sociologickou obmenou obcovania svätých. Nové vedomie má vo všetkých oblastiach osnovu vertikálnu, gotickú.

Mechanistický vek smeroval od človeka k hmote. A preto je vo všetkom jeho počínaní niečo neľudské. Od vedy po ostatné záhyby spoločenského života má na sebe nie len niečo neľudské, ale až protiľudské, ba démonické (preludy techniky, diktatúra a filozofia zúfalstva). Je to svet zložený z kúskov, ktoré sa ukazujú ako náhrady celku. Veď vylúčiť transcendentno, bez ktorého je človek a svet nie celý... Je to svet, o ktorého vede povedal abbé de Broglie: „Nie je pravda, že veda vylučuje náboženstvo. Pravda je, že pravá veda ničí nepravých bohov a že nepravá veda bojuje proti Bohu pravému.“

Človek došiel v sebe a vo svojom svete na koniec slepej uličky, či neblúdil ňou cez stáročia? Či zmyslom tohto vyvrcholenia nebude, aby za sebou spoznal neschodnú cestu, pred sebou priepasť, aby našiel jediný ďalší smer, vertikálny? Antický človek v Sokratovi nebol zvedavý na smrť, ale na pravdu. Človek nášho storočia v hrdinskom zúfalstve z popierania Nekoľneča sa vrhá do prázdnoty a tmy smrti.

Redukovaný človek nášho storočia stojí rozkročmo v dobe, nahý, úbohý a krvavý, s ustatým a zachrípnutým srdcom. Dobrota z neho skoro vytekla, už len na dne zvýšilo z nej niečo mútne. Cíti sa blízkym budúcnosti. A smrť patrí k inventáru jeho každodenných práv. Zlo rýchlo dozrieva a rýchlo odpadá a podľa úkazu redukovanosti sa naň rýchlo zabúda. A zabúda sa, že život je veľký a stály súvis celého konania i myslenia všetkých čias a že sa spreď tváre večnosti nič nestráca.

O nábožnosti

Veď si priznajme, že sú ľudia, ktorí sa vymodlia pol modlitebnej knihy, a hneď nato urobia morálny „faux pas“ (pochybenie), pri jasnom, pravdaže, krátkodobom, redukovanom morálnom vedomí. Sú to ľudia, ktorých vnútorný, teda náboženský život je prívlastkový, je to sumácia úkonov, nie vystupňovanie vnútra na mechanizmus slušnosti voči Bohu, nie odovzdanie, rozzeravenie, a tým postupná premena vnútorného a vonkajšieho človeka.

A tu sme u človeka nového, možného, vytúženého, u človeka s jednotou myslenia, biologického a náboženského vedomia až do posledných záhybov života. Jeho základom bude prírodovedecké myslenie, zosynchronizované s nábožensko-filozofickým.

O službe

Služiť je protiklad redukcie. Služiť je základný postoj nového človeka. Služba v novom poňatí je nie sociálna, ale duchovná vzťahovosť. Ako objekt každej vzťahovosti je tu predovšetkým vzťah k človeku a k Bohu. Úprava tohto vzťahu je meradlom každého vzťahu.

Služiť neznamená mínus, chudobu, prinútenie. V krásnom, minulom i budúcom zmysle služiť znamená plnosť, bohatstvo, ktoré prekypuje a ktoré sa dáva. Už v tom je zásadný rozdiel od banálnych predstáv o službe. (Prečo nám o službe nikdy nikto tak nehovoril?! pozn. P.O.) Služiť je činnosť pokorného sebavedomia, ktoré udržuje a živí život. Služiť znamená milovať. ... Pravá služba nie je ponížujúca, naopak, povyšuje, veď je tvori-

vým aktom. Služiť znamená uctiť si toho, komu slúžime... Kresťanstvo povýšilo službu tým, že najvyšší úrad nazýva „službou sluhov Božích“ preto, lebo Boh sám prišiel, aby slúžil všetkým. Najväčšie otroctvo je služiť sebe samému. Služiť znamená tvoriť. Služiť každým úkonom, každým prejavom a činnosťou je stála bohoslužba. To spečatila naveky betlehemska hviezda. Od času, ako Boh zostúpil a stal sa sluhom, je ľudskému srdcu sladkým potešením služiť človeku a zrozumiteľnejšou ťarchou slúžiť Bohu.

Biologicky mysliaci človek, ktorý má vnútorný súlad, dovŕšený zameraním na Boha, je ideálnou bunkou každej spoločnosti, človek, ktorého život je vedomá služba, nemôže byť ani otrokom, ani tyranom, lebo vie zjednotiť svoje vnútro; lebo vie, že žiť znamená služiť a služiť znamená tvoriť, milovať a modliť sa.

O jednote

Jestvuje jedna Jednota – a je ňou Boh. Človek sa nemôže sceliť, ak sa vedome nevčlení do večnej Jednoty. Má jedinú cestu: krátke spojenie skrze večnú obeť Kristovu. Problém človeka je teda problém kresťanstva. Lebo problém integrácie ľudského bytia – je posväcovanie života. To znamená vyrásť nad seba, nad čisto ľudské. Božia jednota chce jednotu človeka a k nej patrí nielen celé naše myslenie, ale predovšetkým celé naše srdce.

Teda jedine kresťanské bytie dovŕši jednotu človeka v Bohu, ono je predpokladom harmónie v malom i veľkom, prírody a jej skúmania, myslenia a viery, dobroty a krásy v živote...

O novom človeku

Človek zjednotený so sebou a so svetom skrze Krista nebude hystericky upretý na stále hroziaci apokalyptický cval, ale v pokoji bude očakávať príchod Pána, lebo vie, že Kristus prišiel, aby znovu vyšiel z Rilkeho „osudu nemať osud“ a vedome preberá Kristov údel v jeho cirkvi. Tým priberá do seba veľkú organickú jednotu prírody, nadprírody i ľudského spoločenstva. Často počuje výrok, že Kristova cirkev je prežitok. Kvituje ho s radosťou, lebo vie, že je správny. Skutočne! Či neprežila a neprežije všetko?

+ + +

Doplňok. Bola nedeľa 12. januára a ja som cestoval do Nitry. Bolo príjemné popoludnie. Keďže sa slnko ešte len pred páru dňami prevalilo cez svoju zimnú métu, pomerne zavčasu sa spúšťalo ku horizontu. Takto v aute, spojený éterom, rád sa modlietam s mnohými. Po korunke Božieho Milosrdenstva – keďže bola nedeľa – nasledovalo Eucharistické požehnanie. A v tej chvíli (15:29 hod), priamo nad cestou – a to sú už dlhé a rovné úseky cesty – zastalo poľahky zapadajúce slnko... Ale to bolo Slnko! Mystická Svätá Hostia, ako keď ju kňaz drží v rukách pri pozdvíhaní, či keď je vyzdvihnutá ku požehňavaniu... Adoroval som Krista...

O niekoľko dní neskôr čítam v „Probléme človeka“ toto: „Kristovým príchodom zaniká tento svet. Navždy. A slnko našich čias vychodí ako purpurová, čoraz zapálenejšia hostia nad obzorom apokalyptických možností. A západy bronejú náznakmi Božej spravodlivosti. Hlas a reč ničoty sa vždy ozývajú nad priepasťami hlučnejšie než nádeje...“

Myslím, (parafrázujúc slová Svätého Písma, aj v kontexte onoho verša (Lk 11; 42)), že o tomto treba hovoriť a ostatné nezanedbávať. Naliehavosť je veľká... Je tu ten čas...

„Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi...“ (Hebr 1; 1-2).

Dnes si k nám, Otče, prehovoril ústami svojho syna Pavla Straussa...

Na dôvažok k článku P. Ondříka o Straussovom „Probléme človeka“

Pavol Strauss: Kňaz – lekár

(úryvok)

Každá doba má svoju tvár, svoj výraz, svoje očakávania, svoje pochybnosti, svoje choroby. A každá doba má svoju reč, svoju vnímavosť, svoju reaktivitu, svoje výboje vo svete materiálnom i duchovnom, svoje tempo, svoje liečebné metódy a výtvarnosť.

I kňaz, i lekár, vsadení do doby, sú jej produktom i jej spoluvytvorcami. Málo povolání má so životom toľko styčných bodov, ba plôch. Málo povolání je natoľko vystavených viac alebo menej prudkým myšlienkovým a citovým závanom na križovatkách doby, málokto je tak blízko poodhalenému pulzu životodarného kľokotania najnútornejšieho riečiska života.

A preto obom prichodí vedieť, čo doba vie, do akých myšlienkových siločiar nastavuje svoje vnútorné radary. Nestačí poznať len svoju oblasť myslenia. Napriek veľkému špecializovaniu, alebo práve preto, je tak potrebný nadhľad a prehľad nad mnohým. Kňaz je rozhodne z tých, čo by vedel syntetizovať z nesmierne početných detailných a veľkolepých častí dnešného snaženia a objavov vo svete vedy, techniky a myslenia mozaiku zajtrajšieho možného sveta. (...)

Kňaz je v dnešnej dobe viac lekárom ako kedykoľvek predtým. Aj neduhov tela a duše je vari viac. Súvisia neraz s premenou vnútorného i vonkajšieho postredia človeka nášho veku. Preto nám ho prichodí poznať. Kňaz sa nesmie uspokojiť s obnoseným štýlom kázni a spovedania, ako lekár so starými diagnostickými a liečebnými metódami. Treba reagovať na rozkolísané vnútro ľudí novými impulzami doby adekvátnym spôsobom. Treba vari na všetko ísť diskusným spôsobom, skôr ako s hotovými, kategorickými schémami. Kázne ako prevencia. A teda nie neprežité, nedomyšlené, nepripravené a nezdôvodnené tvrdenia, rozprávočky á la „istý človek bol taký a taký“ a citovôstky, ktorých jediný efekt je lacné posmrkávanie. Dnešný človek je a môže byť ohúrený veľkosťou vedy a jej krásou, ktorá je vlastne nový typ náboženského cítenia. V spovedniciach je už priama liečebná činnosť.

(Zobranédiela VII., s. 315-318.)

+

O Jankovi Silanovi hovoríme v tomto čísle Listov PS na inom mieste (s. 22-23). Jeho **Druhá elégia** však tak zázračne súznie so Straussovou esejou „Problém človeka“, tak si – verš za veršom – ruky podáva s jednotlivými pasážami tejto eseje, že nám nedalo, aby sme ju neuvěřili na tomto mieste.

Aj táto skladba potvrdzuje Straussove slová z dávneho listu Jankovi Silanovi: „Ako vysnorit' zmysel toľkoročnej učupenosti? Možno bolo ťažším kumštom čušať ako nečušať! Pomaly sa už i oficiálne prichádza na spoločenskú závažnosť subjektivity. V sebe predsa najlepšie poznám, vytvorím, prežiarim a pretvorím kus skutočnosti. Deskriptíva, snovanie dejových nití i fúgovým alebo polyfonickým štýlom je a ostane vždy menším výrazom života a skutočnosti ako pokus o zachytenie polydimenzionality bytia v nás, cez nás, okolo nás.“

(Zobrané... diela X., s. 449.)

Janko Silan (o tom istom)

Druhá elégia

*Už teda dorinčali všade zbrane.
Lež keď sme vzliadli na Nádeju,
sme zbadali, jak pery sa jej chvejú
a úzkosť stopy položila na ne..*

Celý svet slobodný jak osika
sa zachvieva a trasie v nepokoji,
v úsmevoch márných slzy polyká,
zZapierajúc, že sám sa seba bojí,
a nevie, nevie, že nám treba v chráme
jednostaj prosit' Boha kolenačky,
kým ešte trochu viery v Neho máme,
lebo i v tom nás zahanbujú vtáčky
a zvieratka a veci ostatné.
Ó, Bože, živ nám Nádeju, čo chradne
tu na slobode, veď včul' podstatné
je iba toto, imanie už žiadne
nevlastní duša, ktorú vypreli
sme z vôle ľudu, ktorý všemocný je
dnes v bezmocnosti svojej, v ktorej žije
len sebe. Služobníci vymreli.
To už len pápež sa tak vpravde volá,
ochranca pravý pred všetkými bludmi.
Bo, páni, spravujúc sa iba pudmi,
už rozum stratili a bočia od kostola.
A včul' sú pánmi všetci, čo v tom daždi
rán svoje meno zabudli i dych.
Veď podľa Pavla brucho bohom ich,
ich brucho vlastné na vek vekov vraždí,
a to je najstrašnejšie, že už všade
namiesto hlavy vládne pohlavie,
prorokov nieto, čo by tejto vláde
sa vzopreli, keď núti k oslave
otroctva hmoty, ktorá jedovate
si podmanila mysle mľandravé.
A básnik smutný je, keď chodí v sade
sem-tam a seba v ľudoch, veciach skúša,
otázky trpezlivým stromom kladie:
Povedzte, stromy, kde je ľudská duša,
ten obraz boží, iskra, láska pravá?
A básnik smutný je, keď odpovedi
niet. Ani netreba. Len oplakáva
časy, keď žili na zemi i svätí.
To bola sloboda, to boli plesy,
keď rozum vládol, podriadený Bohu,
a k Nemu kráčať vzal si za úlohu
tak prirodzenú, svojskú, ako že si
zem spieva, keď sa kolo slnka krúti,
takže z tých mocných dojatí a hnutí
sa rodia ročné časy, ako lesy
že hučia, keď sa plnia tajomstvami...
Ak ešte dá sa žiť, tak je to preto,
že ešte Boh je milosrdný a že tieto
dni bied sa hrejú svätých prímluvami.
Dnes ich tu nieto. Už sme blízko pekla.
Každý sám pre seba a z nenávisťi
odev má, nieže ancikrist, lež ancikristi,
ktorých sa božia Dôvera a Nádej zriekla.
A básnik je dnes smutnejší než Dante,
keď Vergil Hladomov ho vodí kruhmi
pelechov, vypálených vydríduchmi.
Kresťania, ak ste ešte tu, tak sa chráňte!
(1947)

Július Rybák

Poznámky k Straussovej nezrozumiteľosti

„Kto z ľudí môže poznať Božie úmysly? Alebo kto môže pochopiť, čo chce Pán? Nesmelé sú totiž myšlienky smrteľníkov a naše plány neisté. Lebo dušu zatažuje krehké telo a pozemský príbytok ťaží myseľ mnohými starosťami. My ťažko chápeme veci na zemi, s námahou nájdeme, čo je na nebi? Kto by poznal tvoju vôľu, keby si mu ty nedal múdrosť a nezoslal z výšín svojho ducha svätého? Len tak sa vyrovnali cesty ľudí na zemi, len tak sa ľudia dozvedeli, čo sa páči tebe; teda múdrosť ich zachránila.“

(Múd 9, 13-18)

„Všetko je veľké, i čo vnímame, čoho sa dotykáme, do čoho sa púšťame. Náš drobnohľadný zrak to len často nevníma, ako sa všetko vlieva do duchovnej základnej substancie, v ktorej žijeme a ktorá prestupuje všetko. Zdanlivou múdrosťou si okliešťujeme výhľad do vnútornej substancie života. Sme šťastní, zdanlivo šťastní, v našom obmedzenom materialisticky determinovanom chápaní všetkých úkazov života. Vedomé duchovné ochudobnenie. Nemôžem vnímať, lebo nechcem. Odstránenie antén neruší vysielanie vln.“

(Pavol Strauss)

Pripomeňme si na začiatok Rúfusove slová: „...Jeho (Straussov) spôsob videnia, myslenia i tvarovania videneho a poznaného je ojedinelý u nás a kladie i na čitateľa **vysoké nároky**. Je to oriešok, ktorý treba lúskat', spôsob myslenia, do ktorého sa treba vžiť, ale vynaložená námaha stojí za to.“

Ten názov nášho príspevku treba upresniť: nepôjde nám totiž o Straussovu neschopnosť zrozumiteľne „tvarovať videné a poznané“ (Rúfus), ale o **našu** neschopnosť chápať, porozumieť a náležite prijať Straussov text a slovo.

Lebo tak je to s našim prijímaním veľkých duchov, ako si bol dávnejšie povzdychol P. O. Hviezdoslav v skladbe „Nadarmo predkladáš, poete...“ - Zaciťujme si úryvok a všimnime si pritom, že Hviezdoslav aj zvukovo, rytmicky (metricky) rozlíšil dva svety, o ktorých bude stále reč: svet Hviezdoslavovho (i Straussovho!) ducha a slova – a svet a reč našej každodennosti. Pri prvom použil pokojný, velebný, prúdivý daktyl (-˘˘, -˘˘...), pri druhom srdnatý, nervózný, sekany a akýsi lahtikársky, rozmazaný trochej (-˘, -˘...):

Nadarmo predkladáš, poete,
prípravy srdečných pohnutí,
samučkou dušou bár nadeté:
každý ti hosť povie na svete:

Ďakujem, nenúkaj - nechutí -

Ešte keby jednoducho,
menej husto, viacej sucho,
sladko-horko prichystané,
inak ostré, nie tak slané,
ľahké-mäkké ako hmla, sen,
vonné-sklonné... hej, v ňomž vtíp je
korenia, no hladko štípe;
lahodne sa týka dásen,
na podnebí tlačí báseň...

Tľask-mlask!... mhm, napríklad
ako - ako - demikát:

vtedy hádam

skôr - ba áno, sám si žiadam,
vezmem rád!.....

Ale keď ku ducha tabuli
pokrytej hosťiteľ povolá:
Hybajte, hlad čo ste počuli,
o prameň trieskate do žuly:
sadtite - hodujte u stola: -

tu, len že sa prichytíte,
po záhe je, apétite:
nápoj lieh, vraj, klinge strava...
Hosť za hosťom rýchlo vstáva:
tomu v hlave kujú bóle;
ten má závrat; toho temer
vo dva konce zohnul čemer;
trasie toho, toho kole...
sťa keď špitál rozdal role.
Znal hostivít: všeliký
hosť as' dôjde, z praktiky
aj sa ozve;
nemyslel však preds', že pozve
kaliky -

Neodolám, aby som práve na tomto mieste neodcitoval Straussove slová: „Čo sa opiera o výdobytky iných, je kultivované, prijateľné a príjemné. Oblaží - ale neobnoví nič na svete! Čo sa opiera o seba, o vnútornú nutnosť a túžbu, z ktorej pramení - zdá sa sprvu hranatým, drsným, ťažko prijateľným - ale nakoniec prerazí vlastnou váhou.“

+ + +

Nie je to z prsta vycucaný problém. Žijeme totiž dobu, ktorá dosiahla krajnú, maximálnu polohu ODVRATU od Straussovho (a teda aj Kristovho) odkazu a jeho slova - ďalej sa ísť skutočne nedá! - a na program dňa sa - sebazáchovne! - dostáva PRÍVRAT k nemu.

K tomu maximálnemu odvratu Strauss: „*Hodiny Božej trpezlivosti ukazujú*

ju päť minút po polnoci. Kohúty večných výhľadov sa zobúdzajú, aby zobúdzali“ - čo predpokladá, aby boli porozumení a vyslyšaní.

Malou kvapkou chce k tomuto prívratu prispieť aj toto naše vystúpenie.

Že sme ozaj v kritickom, krajnom odklone, odvrate, nám ukáže aj takýto drastický Straussov výrok: „*Lud zbadá, že sa ohnivý ker blízkosti Slova (s veľkým S!) premenil na kút z prhlavy, oplodňujúci kačacie zobáky, ktoré nakoniec pohodlím omastia ich (ľudu) bruchá.*“

Keď som sa ktorýsi deň vrátil 30 rokov dozadu a začítal sa do knižočky mapujúcej moje prvé dotyky so Straussom: V dotyku s Pavlom Straussom I - narazil som (v druhý deň môjho čítania Straussových Zákrut bez ciest) na vypísaný citát, ktorý mi teraz hneď pripomenul tie „pohodlím omastené bruchá“: „*Dielo (a dielo je to Slovo s veľkým S! - J. R.) sa má dotknúť výbojmi (!) nahých koncov nervov vnímavosti a nestieť po masťnej pokožke ľahostajnosti.*“

(- To je priam robustne povedané! - poznačil som si vtedy na okraj.)

Ohnivý ker blízkosti Slova! („*Oheň som prišiel vrhnúť na zem...!*“) - Že práve toto je Strauss, nám potvrdí žijúci prorok našich dní a zbožňovateľ, priam zveľbovateľ (v čom nemá páru!) Straussovho odkazu a slova **Jozef Tóth**: „Strauss nebol snílko, ani primitívny veriaci, Strauss bol nielen charizmatik, prognostik, unikátny hlbinný psychológ, lekár, filozof zo školy večnej múdrosti, literát, hudobník, ale hlavne bol **prorokom moderného veku**, ktorý práve týmto komplexným videním, úsudkom a asistenciou Ducha Božieho rozložil tu sieť na lov, aby zachytával ľudí pred plodiaci mi sa žralokmi v kresťanskej Európe a vo svete! A tak mám stále pocit, že nie som hoden, aby som mu podával skalpel na maligné mravné nádory, ani obracal noty na klavíri, kde sa rodili jeho meditácie, ani nestrácal slová pri týchto **horiacich tabuliach radiačného Evanjelia**. Vyčítam si, že som sa o to vôbec pokúšal!“

„*Horiace tabule radiačného Evanjelia*“ - o diele koho to možno ešte povedať!

Netreba dokazovať, aká je bezprostredná spojitosť onoho „ohnivého kra blízkosti Slova“ a „horiacich tabulí radiačného Evanjelia“ Pavla Straussa.

A na druhom póle sme my, ľudia dnešnej doby, zveľbujúci ten kút z prhlavy, z ktorého vyžaruje nemenej intenzívne

na radiácia úpadkového a človeka a spoločnosť rozkladajúceho slova. – A tieto dva svety sa majú navzájom stretnúť a porozumieť...

Túto tragiku nášho rozpoloženia medzi onými dvoma svetmi výborne vystihuje napr. takýto Straussov text:

„Zlom otrávené očakávania hrozia vždy samozrejmejšie, zvykové a zbanalizované smrť. A preto ma už dávnejšie prestali zaujímať skutky. Už ide len slovo. O vymladené, oživené, zmenené a oživujúce slovo. Doba hluchá k slovu ničí sa ničivými skutkami. Vo veľkom i v malom. Voči oživujúcemu slovu stoja vršiaci sa haldy ničivých skutkov, pomaly nezničiteľné a neodstrániteľné.

Ale i slovo sa vie samo zradiť, zničiť a zmeniť sa na deštrukciu, na trosky skutkov a zo skutkov. A slovo ako záznam demolujúcich skutkov a plánov sa mení na lepkavú špinu, čo zalepí a zaslepí srdcia a mozgy. Tlač tlačí pred sebou všetok duševný odpad.“

Potom nás neprekvapí takéto Straussovo konštatovanie: „Prichodím si ako tieň medzi toľkými chodiacimi pasažiermi na tejto pochybnej lodi, ktorou je každodenný život.“

A my, pasažieri na tejto pochybnej lodi každodenného života sa pokúšame (trúfame si) pochopiť „monológ“ („Bolestný monológ“, tak nazval Pavol Strauss rozsiahlu esej, ktorá je hlbokou meditáciou nad problémami, ktorých sa dotýkame: Zbrané... diela VII., 231-247.) toho „tieňa“, pohybujúceho sa medzi nami. Veď je to – z nášho pohľadu – skutočne tieň!

Poznámka. Predminulú noc sa mi znova vybavil ten Straussov *tieň* – a úplne som zdúpol nad tým, aký je to presný obraz-pojem: veď tieň je to, čo – my pasažieri na lodi každodennosti – stretáme, čo vidíme, vnímame, čím prechádzame – ale čo do nás **nenarazí!!!** – A o ten NÁRAZ vždy išlo a ide Straussovi.

–Pozor, pasažieri, ten TIEŇ medzi vami o vás všetko vie!

Na tento „vševedúci tieň“ som si okamžite spomenul, keď mi Otokar Březina, Straussov príbuzný duch (v knižke Hudba pramenů a jiné eseje, Odeon, Praha 1989), ponúkol takúto výstižnú charakteristiku Straussovho ducha (medzi nami):

„Neboť kdo prekonal smrť tím, že ji mocně, věštecky uviděl, ať ji poznal na loži muk, v hlubokém nahlédnutí do díla rozkoše aneb šťastnou čistotou své bytosti – ale kolik je těchto vyvolených z miliónů lidí? – nabývá svobody, jíž žádná moc

na zemi dáti nemůže. Jako by vystoupil z občanství země a vstoupil v řád vesmírného života duchového. Nabývá magické moci, a kam vkročí, zakládá víry, stává se knížetem každého dobrého díla na zemi. Otěže událostí padají do jeho rukou, čte v srdcích a jeho jazyk jako po tajemné nemoci, která ranami blesků sežehla celé oblasti vztahů, se změnil; tisíce slov z dětského věku lidstva, slova nenávisti, ironie, posměchu, odsouzení a pýchy, ztratily se z něho navždy; nedovede si na ně vzpomenouti, jako by jich nikdy neslyšel. Zůstala mu jen slova oslnění, soucitu, vděčnosti, pokory a lásky. A neznámí bratří přicházejí k němu nevoláni a zpovídají se mu, chvějíce se bolestnou něhou a štěstím. Je sladko a bezpečno jíti s ním; lehký jako tanec je krok jeho milující vůle. Poznání jeho jako slunce o polednách odnímá hrůzu cestám.“

Čo nám zostáva? Prosiť o milosť, aby sme sa z toho davu toľkých chodiacich pasažierov na pochybnej lodi nášho každodenného života mohli vymaniť a zaradiť sa medzi tých neznámych bratov, ktorí „*přicházejí k němu nevoláni a zpovídají se mu, chvějíce se bolestnou něhou a štěstím*“.

+ + +

Kľúč k problematike, o ktorej hovoríme a ktorej sa nesmelo a nutne povrchno dotýkame, nájdeme v slovách Mariny Cvetajevovej (pamätajme, že Strauss patrí do toho radu: Rilke - Strauss, Cvetajevová, Pasternak) v liste otcovi Borisa Pasternaka Leonidovi Osipovičovi o poézii jeho syna (z 5. 2. 1928):

„А Борис совсем замечательный, и как его мало понимают – даже его любящие. «Работа над словом»... «Слово как самоцель»... «Самостоятельная жизнь слова»... – когда все его творчество, каждая строка – борьба за *суть*, когда кроме *суги* (естественно, для поэта высвобождающейся через слово!) ему ни до чего дела нет. «Трудная форма»... **Не трудная форма, а трудная суть**“ (podč. J. R.).

V Straussovom Odvrátenom hlase o tom istom – inými slovami: „*Pri písaní som nikdy nemyslel na niekoho, pre koho by som písal. Preto som nikdy nebol spisovateľ, ale najviac ak píšuci lekár. Možno, že sledovanie toho písania by v niekom ničeo vzbudilo alebo pohlo. Vždy šlo o hľadanie presahu na analyzovanú tému.* (Teda o hľadanie „suti“, podstaty u Cvetajevovej – J. R.) *Z toho vyplýva, i možno pozorovaná, deviácia (odchýlka, odklon, odbočenie, vybočenie...) vyjadrovania („trudnaja forma“!). Ale do jemnejších*

štruktúr treba obmena brusu nástroja (chirurg o tom vie svoje!) – teda reči, jej komponentov, jej variability, potencovania – zdanlivo nesúrodých pojmov.“

A na inom mieste: „*Cesta ducha ide pod povrch. Vývoj je v tom, že sa úpenlivo hľadajú, čakajú a vytvárajú tvary duchovného, umeleckého a praktického a vedeckého umu, čo by sprístupnili nové oblasti formami výrazu umeleckého i vedeckého.* – *Nový nástroj, či obraz, či novosformovaná hmota reči a myšlienky sú kus novej hlbšie odhalenej skutočnosti. Sú tu, kus večnosti. Lebo to je najväčšia skutočnosť.*“ (Porov. J. R.: V dotyku s Pavlom Straussom I., s. 20.)

+ + +

Niet pochyb, že v Straussovom prípade ide o slovo, inšpirované oným „ohnivým krom“, ktorému je Strauss – ako sám o sebe neraz zdôrazňoval, len MÉDIOM; médiom Jeho Slova.

Toto poslanie média nádherne – aj za Pavla Straussa – vyjadril P. O. Hviezdoslav, ktorý sa v závatnej skladbe „Zájd, slnko, zájd’ už...“ obracia k Hospodinovi s nalievavou otázkou:

Chceš odo mňa viac? Viac? Tak povýš na činiteľa ma **svojej vůle**; na proroka pomaz ma **slova svojho**; za mudrca ustanov **svojej pravdy**; umenia **mi svojho** daj byť šťastným výkonníkom!...

Jak sa ti líbi, **so mnou nakladaj**: A ja som **tvoj meč**, lúč, tieň, zvuk, všennástroj v (Tvojej, Bože) pravici – ač najslabší Tvoj vyzývateľ...

To sa závatnejšie nedá povedať. To je teda médium: Ten, ktorý je činiteľom **jeho vůle**, pomazaným za proroka **jeho** slova, ustanovený za mudrca **jeho** pravdy, ktorý je výkonníkom **jeho** umenia, je **jeho** mečom, jazykom...

A tento Strauss, čo bol „na proroka slova Božieho pomazaný“, nám v kritikej chvíli dejín vkladá do rúk v desiatich zväzkoch Posolstvo, ktoré mu bol zverené: tie „horiace tabule radiačného Evanjelia“, ako ich nazval Jozef Tóth.

Ešte sa jedným citátom zo Straussa pristavme u tohto média, ktoré sa ako tieň pohybuje medzi chodiacimi pasažiermi na lodi nášho každodenného života:

„*Nie tí, čo myslia, že idú s dobou (a to sme my! – J. R.) sú v nej zakotvení, sú na*

nej len **nalepení**. Tvárnosť zeme je vždy formovaná myšlienkovým prúdením, ktoré pramení vo vesmírnom tichu trvalej budúcnosti, a z hláv otvorených stálemu tušeniu. Neviditeľné žiarenie zažíha vnútorné svetlá. Ale len málokedy a málokotých zaplaví nadobro. A tak sa i človek môže stať súhvezdím neznáma.“

K tomu Straussovmu „zakotveniu“ sa mi v ktorúsi noc mihla formula: „**Kotva Večna v búrkach času – to je Strauss!**“

Ak by sa vám k tomu žiadal rým, tu je:

*V chaosu tmách – hviezda jasná!
Kotva Večna v toku času –
To je Strauss!*

Jasná hviezda – hviezda, čo je Kotva(!) – veď to môže byť len Hviezdoslavova Polárka z jeho prorockej skladby Oblaky (spred 135 rokov); tá „istá (= ozajstná) prorokyňa“, čo rozprávať vie „mnoho, mnoho z minulosti dávnej, ale mnoho už i z budúcnosti“, a čo prorokovala Slovanstvu závažné poslanie – ovšem s nevyhnutným predpokladom, ktorý (v tom istom čase) v svojom dvojfázovom proroctve o budúcom osude Slovanstva vyslovil aj Dostojevskij: že Slovanstvo prejde najprv samo tou vertikálnou **konverziou**, ktorej predobrazom je práve Pavol Strauss – a až potom s Božou pomocou prekrasí svet... (Porov. J. R.: Dvojfázové proroctvo Fiodora Michajoviča Dostojevského, Literárny týždenník 2009, č. 19-20, s. 4; len škoda, že mi to redakčne skrátili!)

+ + +

Po tom, čo sme si povedali, je pochopiteľné, že Pavol Strauss si otázku o zrozumiteľnosti svojho (lebo nie svojho!) slova vôbec nekládl.

„Všetko, čo nie je modlitbou, je zbytočné...“

Všetko, čo nie je vtelením Vôle do slova časného.

Určitý ezoterizmus je nutnosťou. Nechciet blato inšpirovať. Ducha očistiť od nánosov.

Nie mimikry pre pseudoinšpirácie. Je to v každom prípade vždy pokus.

Inšpirácie Ducha neladili len z historických príčin vo svojich najväčších formách na latinu. To je božská vrava našich duší a všetko ostatné je malý Babylon.“

Nie je teda Straussov jazyk slovenskou latinou? Božskou vravou slovenských duší? –

Závratno nad závratno...

+ + +

Keď sme pred desiatimi rokmi zakladali Spolok Pavla Straussa, pripomenuli sme pritom, že poslaním Spolku (a teda aj spoločenstva vôbec ľudí, ktorých „ožiariť“ Pavol Strauss) je – okrem iného – privyknuť slovenského čitateľa na ten **pevný pokrm** Straussovho slova, o ktorom hovorí sv. Pavol v Liste Hebrejom: „O tom by sme mali veľa čo hovoriť, ale je to ťažké vysvetliť, pretože ste zleniveli počúvať. Lebo hoci by ste po tolkom čase mali byť učiteľmi, znova potrebujete, aby vás niekto učil začiatočným prvkom Božích slov. Stali ste sa takými, čo potrebujú mlieko, a nie pevný pokrm. A nik, kto dostáva mlieko, nechápe slovo spravodlivosti, lebo je ešte dieťa. Pevný pokrm pre dokonalých, pre tých, čo návykom majú vycvičené zmysly na rozlišovanie dobra a zla.“

Samého ma prekvapilo, ako sa nám ten sv. Pavol spojil s Hviezdoslavom, ktorého sme citovali v úvode: veď to Pavlovo „mliečko“ je ten Hviezdoslavov „mňam-mňam demikát“!

Straussovými slovami povedané: „**Sú autori, ktorí stav terajšieho sveta zachovávajú** (oni nám ponúkajú to „mliečko“ sv. Pavla – J. R.) – **a sú autori, ktorých výrazový svet je ako blýskavica, ktorá čistí priestory budúcich poznání.**“

Straussovo slovo je ten „pevný pokrm pre dokonalých“, tá „božská vrava duší“ – tých duší, ktoré sú schopné prijať ho ako „blýskavicu, ktorá čistí priestory budúcich poznání“.

Potom je pochopiteľné, že Strauss môže o tomto svojom slove napísať:

„**Najväčším zázrakom nášho bytia je slovo, vo všetkých reláciách pamäti, interferencie zažitého, prežitého, užitého a možného, čo radarovým systémom nášho vnútra vieme premetnúť do jedinečného prejavu nášho života.** V ňom sú zosumované všetky náznamy hodnôt, ako výpuk nášho možného lepšieho ja. Občas sme ako tá slovom naraz oživená vyschnutá ruka, a vždy pred pohľadom farižských závisníkov a zloduchov všetkých čias. Slovo si v nás vytvorilo záhradu nápadov, predstáv a výplodov, primeraných podmienkam adaptovaných živín, možnosti zloženia pôdy, zatiernenia starnúcimi stromami konvencií, oplodnenia láskavosťou slnka poznania, i čiastkového poznania, podľa ročných období milosti.

I z ústrania slova prichádza prvý aj posledný pozdrav do našich životov. Nech vyhasne, nevyrovná sa tomu ani zánik slnka. Zatiaľ stojíme oboma nohami na

pôde slova. V ňom je duch transponovaný do pozemských podmienok.“

Čítaš to, a nemôžeš sa zbaviť otázky: Ale je toto o našom slove?!

Je to o našej reči? – čudoval som sa pred 20 rokmi (v Zápisníku zo 4. sept. 1993) po prečítaní Straussových slov: „Reč je najväčší dar človeka. Je to spôsob komunikácie cez všetky relácie bytia a všetkými smermi. Len cez reč si môžeme všetko priblížiť a prisvojiť. – Reč je duchovný cievný systém, s množstvom ešte nepoužitých, ale použiteľných preformovaných ciev (spomeňme si na „blýskavicu, ktorá čistí priestory budúcich poznání“ – J. R.), až po najjemnejšie kapiláry. Reč je veľký penetračný systém, najmä cez systém medizácie“ (??).

K tomu som si vtedy poznamenal: Najprv sa musíme stať zázrakmi sami, potom sa nám aj reč stane zázrakom. – Nezabúdajme, že človek ak padá, padá nižšie ako zviera. A padá ta aj so svojou rečou.

A pred tridsiatimi rokmi – 15. 2. 1983 mám v Zápisníku záznam:

Úžasný text, ktorý si treba kresliť husím brkom a vyzdobovať iniciálami, znie takto:

„Keď sa náhodilosti nakupia ako vrch pred vnútornými nutnosťami, usmieva sa pomíjajúcnosť.“

Ale za iróniou večnej premeny badať bolestný výraz na tvári možnosti. Ona vie, že je pomenovaním a stvárnením v slove a tvare skutočnejšou a prítomnejšou. Je skoro trvaním.

Lebo len čo sa preletom vpiše do azúru chvíle nikdy neprestane.

Byť a trvať sa stávajú jedným.“

Vnímam to ako vrchol myslenia, nad ktorý nemožno ísť. To už vlastne nie je ani myslenie, ale stav ducha, pre ktorý ešte nemáme pomenovanie. (Porov. J. R.: V dotyku s Pavlom Straussom I., s. 19-20.)

+ + +

Vžívam sa (vôbec to nie je ťažké!) do rozpoloženia človeka, ktorý zoberie do rúk nejaký text Pavla Straussa – zväbený aj našou agitáciou – a skôr či neskôr naráza v ňom na niečo, pri čom mu zostane rozum stáť. Pritom môže nastať skrátová reakcia, o ktorej môj zápisník vydáva svedectvo už pred 30 rokmi (15. 2. 1983) – keď som od Pavla Straussa dostal jeho esej *Nežiť a žiť*, z ktorej som mal urobiť pásmo pre rozhlas. Dajme slovo zápisníku:

„A teraz k textu. Prvé letmé čítanie – dojem závratna, ktoré až **odpuďuje**, – tak som pre ním **malý!!!**

Nikdy sa tak v dejinách nevolá „Ukrižuj!“, ako vo chvíli, keď nám niekto ukazuje, čo by z nás mohlo byť.“

A o pár strán ďalej: „Ako málo bude tých, čo sa budú môcť – slovo za slovom – vydať po Straussových stopách! A nie vedenie či nevedenie im bude pritom hlavnou prekážkou, ale život – neživot!“

Mimochodom. To pridáva celkom iný význam Rúfusovmu „vžiť sa“ z úvodného motto („spôsob myslenia, do ktorého sa treba vžiť“); zdalo by sa, že to vyžaduje nejaký sústavný nácvik; ale ono to znamená skutočne ŽIŤ v duchu Straussovho života!

Akú radu teda dáme čitateľovi, ktorý zastal v rozpakoch nad Straussom – aby sa mu ho náhodou nezažiadalo „šmariť do kúta“, ako robil Strauss s aktovkou, keď prišiel domov zo školy – a vrhol sa ku klavíru.

Zájdem si po radu 166 rokov dozaťdu k Nikolajovi Vasilievičovi Gogolovi, ktorému vtedy vyšla kniha „Vybrannyye mesta iz perepiski s družiami“, ktorá sa stretla s takým prudkým odporom a s takým zvráteným pochopením autorovho zámeru, že sa Gogol ozaj ocitol ako ten Straussov Človek pre nikoho.

Gogol vtedy úpenlivo (!) prosil svojich čitateľov nedať sa odradiť miestami, ktoré sú zatiaľ pre mnohých alebo možno aj pre všetkých záhadné (Strauss by nám tu pripomenul svoje slová: „Človek rezonuje len na to, na čo je vnútorne usposobený“), a sústrediť sa na miesta, ktoré sú im dostupné. (Pokračovanie si ponechám v origináli.)

„Я очень не даром молил всех прочесть мою книгу несколько раз, предугадывая вперед все эти недоразумения. Поверьте, что нелегко судить о такой книге, где замешалась собственная душевная история человека, непохожего на других, и притом еще человека скрытного, долго жившего в себе самом, и страдавшего неумением выразиться.“

Strauss vedel – zhodne s Gogolom – o svojom duševnom svete, že jeho „skutočný zmysel nebude tak skoro pochopený“ – ináč by sa nebol nazval Človekom pre nikoho.

A preto by sa iste pripojil ku Gogolovej prosbe prečítať svoju knihu opakovane, a pritom v rôznych fázach svojho duševného rozpoloženia, vo chvíľach, keď sme viac naladení na s v o j u vnútornú spoveď, lebo iba v takých chvíľach je duša schopná chápať inú dušu – „a v knihe mojej delo duší“ – ide o dušu!

+ + +

Bojím sa, že táto naša „rozprava“ o Straussovej nezrozumiteľnosti vyznela pre potenciálneho čitateľa Straussa skôr odpudzujúco, ako priťažlivo, ale veď žijeme vôbec nie vo veľmi vábnej dobe, ktorú nám Strauss tak drasticky vykreslil viac ako pre polstoročím, keď sa to ešte mohlo zdať ako zlý sen.

Lenže Strauss nám nechal (alebo tlmočil ako médium!) aj optimistickú víziu, ktorá sa práve v týchto našich dňoch (len si spomeňme na Františka na Petrovom stolci!) začína nástojčivo presadzovať:

„Táto éra, ktorá hrozí, môže ovšem skončiť v netušenom debakli, keď duchovné hodnoty prevýšia schopnosti svetového parku živých strojov a zničia ho. A starý svet myšlienok, citov a ľudskosti zastaví tento šíalený nový svet novej reči.“

V apokalypse možno vyčítať koniec sveta ohňom, no môže to byť **oheň ducha (Horiace tabule radiačného Evanjelia!), ktorý sa prevalí cez neduchovný svet. A tým, že ho zničí, zachráni ho!**“

+ + +

Ako nám to v príspevku spomínané dvojveršie „definovalo“ Pavla Straussa: „V chaosu tmách – hviezda jasná! Kotva Večna v toku času – To je Strauss!“ ?

Nie je to tá „kotva v desnom mori hynutia“ vo Vašom osudovom sonete, Pavol Országh?

Ó, nesmrtnosti veto, v tebe sila!
tys' kotvou v desnom mori hynutia;
pláň zdvihla sa a valí pohnutá:
ty bedlíš však, by loдке neškodila.

A hrnú vlny mimo – Do vetrila
sa štíti oddať búri ozruta:
tam laná, jali by ju do puta,
v sieť, ktorú viera krížom rozvetvila.

Na sťažni holubica, tichý hosť,
v zobáčku drží svieži letorost,
kým z mračien svit, jas hviezd

a rumeň zory:
to maják! láska večná to tam horí!
tam prístav!... I choď, omrzals' ma dost',
chceš zúfať? nu zhyň, maloduško chorý!

Poznámky k poznámkam

„Najlepšie z toho, čo som napísal, je to, čo som nenapísal a nikdy nenapíšem. Najlepšie z toho, čo som poznal, je to, čo som tušil a tuším za závojom poznateľnosti. A to, čo viem, sú torzá toho, čo by som mohol a mal vedieť.“

(Pavol Strauss)

Od napísania uvedeného príspevku (a od jeho prednesenia – v skrátenej podobe – na vedeckej konferencii „Pavol Strauss a katolícka moderna“ 12. 9. 2013 v Nitre) neprešlo ani pol roka, keď som v II. zväzku Zbraných literárnych a mysliteľských diel Pavla Straussa nečakane natrafil v obsahu na názov: **List o zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti.**

Zostal som ako obarený. Ja som teda písal a prednášal o Straussovej nezrozumiteľnosti, kde som dokonca považoval za „pochopiteľné, že Strauss si otázku o zrozumiteľnosti svojho (lebo nie svojho!) slova vôbec nekládo!“ – a tu naraz jeho celá esej o – síce zrozumiteľnej, ale predsa len – nezrozumiteľnosti!

Čo teraz? Nedá sa nič robiť, len si podrobne Straussovu esej prejsť, porovnať si závery svojho príspevku s jeho textom (čo chce byť práve predmetom týchto „poznámok k poznámkam“), a okrem toho v našich Listoch PS uverejniť Straussovu esej celú, aby si čitateľ mohol urobiť podobnú konfrontáciu (a súčasne aj akúsi konfrontáciu nad konfrontáciou) sám. Na Straussovej esej si okrem toho môže čitateľ „rukolapne“ preveriť aj to, nakoľko je – jemu samému – tento Straussov text zrozumiteľný či nezrozumiteľný.

+ + +

1. Straussov List o zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti je súčasťou jeho cyklu 13 esejí, ktorý má názov „Neodoslané listy“, a podľa datovania v Zbraných dielach II. vznikol v roku 1883. Prekvapilo ma, že v mojom „Chronologickom prehľade života a tvorby Pavla Straussa“, ktorý bol uverejnený v knihe Človek pre nikoho, uvádzam sám ako dátum vzniku rok 1988. Najprv som chcel údaj v Zbraných dielach rešpektovať a považovať svoje datovanie za chybné. To by totiž znamenalo, že Straussova esej o zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti vznikala práve vtedy, keď sa rozháral môj zápas o Straussa a jeho slovo (rok 1983); o to slovo, čo (ako to uvádzam v článku) budilo miestami priam dojem **závratna, ktoré až odpudzuje, tak som pred ním malý!!!**. Dokonca som bol ochotný uveriť, že táto esej vznikla ako reakcia na moje spomínané trampoty, ktoré som Straussovi v listoch tlmočil.

2. Ten rozdiel v datovaní mi však nedal pokoj (hoci som fascikel s materiálmi k Straussovým Neodoslaným listom medzičasom zveril Archívu literatúry a umenia SNK v Martine). Pri voľbe dátumu 1988 som sa predsa musel o čosi opierať. Nepatrili náhodou Neodoslané listy k tým rukopisom (rukou-pisom!), ktoré nám posielal Strauss na preklepa-

nie? Zošit môjho Zápisníka z decembra 1988 mi dal na to odpoveď:

(16. december 88)

Na Orave som prebral od Andreja Červeňáka Palkov rukopis „Neodoslané listy“ a včera sme s Gabikou naklepali prvých 7 strán. – Je to zaujímavá práca. (...)

(Poznámka. Pavol Strauss vedel, že sa na Orave s A. Č. stretne, tak mi po ňom poslal rukopis.)

V zošite mám prepísaný aj Straussov sprievodný lístok:

Drahý Julko!

Posielam tých pár strán. Dúfam, že to pán doc. Červeňák nestratí. Lebo mne len občas niečo napadne.

Okrem toho dúfam, že Ťa niektoré miesta nebudú šokovať. Ale veď Ty si už tolko zniesol, že myslím, že stroviš i toto.

Všetko sú len výpuky na tele národa. Vari i toto. (...)

Nitra 9. 12. 88

K preklepávanému rukopisu Neodoslaných listov sa P. Strauss vrátil aj v liste z 28. 12. 88, kde okrem iného hovorí: „... A tak sa vrhám smerom k Tebe. Trochu Ťa ľutujem, že si sa dal na takú, možno neprijemnú, priateľskú, ba viac ako to, službu. Už Ťa len prosím, vydrž to i s pani Gabikou. Nevie, či Ti nemám sľúbiť, že už pero do ruky nevezmem. No, urobím, čo mi poradiš...“

Dodatočne (v Zbraných dielach X., s. 309) zisťujem, že mi Strauss o práci nad Neodoslanými listami písal už v liste z 18. júna 88: „...Stáva sa to ale i popudom k nežnému láskaniu slova a tlačí zo mňa všetku trpkosť a výhrady v cykle neodoslaných listov, napr. List o zatmení svedomia. Tak trochu písané nie atramentom, ale žľouchou, pomiešanou s fiktívnym posmrtným súdom.“

O tom istom je aj list z 2. 8. 88, ktorý je pre pochopenie povahy týchto Straussových esejí veľmi dôležitý: „...Pre mňa osobne už nie je nič problémom. Vypracoval som si systém zhrčenia poetického myslenia s filozofickým. Či to niekoho zaujíma, mi je ľahostajné. (...) Píšem tie „Neodoslané listy“. Dokončil som aktuálny „List o umení mlčania“. Veď je to ťažký a osudový kumšt. Ja som sa tak vžil do pozície starého zbytočného človeka, že mňa už nič nezraní.“

(Poznámka. K onomu „zhrčeniu poetického myslenia s filozofickým“ porovnaj v citovanej eseji konštatovanie: „Tak

sa reč irituje, vedecké oblasti myslenia sa lyrizovaním potenciujú a citový svet sa zvedčením rozšíri.“)

A do tretice list z 30. 11. 88: „... Na iné som skoro nestačil. Ale položil som poslednú bodku pod rukopis „Neodoslané listy“. Ďalší príspevok do šuplikovej spisky. Mŕtvo narodené dieťa. Ale to nie je lament, len suché konštatovanie.“

Na dôvažok o mesiac neskoršie: „Rukopis korigujem. Potom to bude treba odpísať. Odpis dostaneš. Ty si moje hlavné čitateľstvo. Presvedčíš sa, aké zákerné sú vnútorné cesty takéhoto outsidera.“ (7. 12. 88.)

Tak teda rozhodnuté: platí rok 1988.

3. Na tomto mieste by som čakal čitateľovu oprávnenú otázku: Vy ste preklepávali (a teda aj ľúštili, opravovali a neraz čítali) Straussovú esej *List o zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti* – a keď ste písali o tom článok, chovali ste sa, ako by ste nikdy o tej eseji nepočuli – je to možné? – Žiaľbohu, áno; neostáva mi nič iné, len sa odvolať na moju slabú pamäť, a na to, že medzi rokom 1988 a 2013 uplynulo štvrtstoročie...

4. V úvode uvedeného príspevku som upozorňoval, že nám „nepôjde o Straussovú neschopnosť zrozumiteľne „tvarovať videné a poznané“ (Rúfus), ale o našu neschopnosť chápať, porozumieť Straussov text a slovo“. Teda o to, čo v eseji Strauss vyjadril slovami: „Možno, že sú stupne pochopu rôzne, z oboch strán, či z producenta, či z konzumenta.“ Keď ponecháme producenta stranou, je teda pochopiteľné, že u konzumentov Straussových textov môžu byť stupne pochopu rôzne.

Nádherne to – tie stupne pochopu v rôznych konzumentov – Strauss vyjadril na príklade takého náročného textu ako je Zjavenie sv. Jána: niekomu to nemusí nič povedať; v niekom sa niečo zablyskne; u niekoho to prebudí také tušenie, že ho to až prigniavi; a v niekom to vybuchne takým poznaním, že mi to hneď pripomenulo znamenitý Straussov záznam o magme zeme:

(21. 7. 84) „Dozvuky (povedzme na čítaní Straussov text – J. R.) sú akcenty nášho vnútra, keď sa s vlastnou vnútornou podobou stretávame čiastočne vo vnútornej dispozícii iného. To je základ pôsobenia zjavov, prejavov vlastného vnútra i v umeleckých dielach. Ako keby magma zeme nášho vnútra bola hľadala cestu navonok, a keď tú kôru cez nás nemohla preboriť, prerazila iné vnútro. Človek je cesta a východisko zjavitelných právd.“

(„Niekoľko to prigniavi...“ Uchovejme si to slovo, zide sa nám. To je tá „závratnosť, ktorá až odpudzuje“, o čom hovoríme v článku...)

5. Najväčší rozdiel medzi nami („obyčajnými smrteľníkmi“) a Pavlom Straussom sa dá vyjadriť – v jeho poňatí – ako rozdiel medzi básnikom a medzi „básne len píšucim človekom“. Básnik je ten, čo žije v svete poézie – čo je „zvláštny program reči, vypožičaný zo sveta neznáma“. Práve ten Straussov „svet neznáma“ je pre nás kameňom úrazu. Možno sa nepomýlim, keď poviem, že tam, kde pre nás reálny svet končí, pre Straussa sa to najdôležitejšie reálne len začína. Náš svet je ohraničený „lepkavosťou prítomnej chvíle“, preto „nemôže preniknúť celú dynamiku duchovného prieniku všetkým“. Zatiaľ čo jeho duch zasahuje za všetko, čo sa nám zdá. Lebo „všetko je vždy aj svoj opak“.

(Odkazujem čitateľa na celý odstavec v úvode Straussovej eseje, ktorý sa začína slovami : „Keď niečo vzniká z lepkavosti prítomnej chvíle...“ - Tu je totiž jadro všetkého.)

6. Máme do činenia s „mohutným intelektom s nesmierne sugestívnou emocionalitou“. A keďže k duchom tohto typu Strauss zaradil aj Rúfusa, môžeme si spomínaný rozdiel medzi básnikom a „básne len píšucim človekom“ pekne demonštrovať napríklad na Rúfusovej básni Súvislosti (zo zbierky Čítanie z údely).

Básnik je podľa Rúfusa duch, ktorý je „synom podstaty“; ktorému bola podstata zjavená. (To je tá „suť“ Mariny Cvetajevovej, o ktorej hovoríme v článku.) Zatiaľ čo „básnik bez zjavenia čo je? – Vdova po duchu“ (Rúfus).

7. Túto komplikovanú problematiku nám - z inej strany - pekne prežiarí v článku citovaná úvaha Otokara Březinu. Pri čítaní Straussovej eseje bude vhodné sa k nej podchvílou navrátiť. – Vnímať Straussa ako ducha, ktorý „jako by vystoupil z občanství země a vstoupil v řád vesmírného života duchového“ – nie je to nádherné?

Březina sa prekvapivo stretol so Straussom aj v chápaní smrti. „Nebod kdo překonal smrt tím, že ji mocně, věštecky uviděl (...) – nabývá svobody, již žádná moc na zemi dát nemůže.“ A Strauss: „Že ideme v ústrety smrti, nie je ani hanba, ani výhovorka života. Ba ani to, že sme len biedni diletanti v poznávaní a vysledení podstaty smrti.“

Březina mi navodzuje aj dávnu myšlienku, že sú slová, ktoré sú v Strausso-

vom slovníku nepredstaviteľné (nemá pre ne bunky; ako keď povie „Nemám bunky pre nenávisť“). Ale zato aké slová „oslňení, soucitu, večnosti, pokory a lásky“ majú u neho svoj pravý domov!

A prečo je to tak? Lebo „každý prejav duchovnej osobnosti, akou je každý tvorivý človek, je štruktúrovaný vo viacerých vrstvách v rôznych hĺbkových rozmeroch. (...) Prienik zážitkov rôzneho typu siaha do rôznych vrstiev.“

Ale pritom každému vedomiu - i tomu najplytšiemu, i tomu najhlbšiemu - slúži „jeden a ten istý“ jazyk! Ako je to možné? - V tom je podľa Straussa zázrak slova „Tolká je vnútorná dynamika a dialektika slova, že i to najvzdialenejšie sa môže zlúčiť v nový duchovný amalgám, v nový prekvapivý útvar, zakorenený v realite a s nádychom čudesného.“

8. Akokoľvek by sa nám zdalo, že Straussov „abstraktný svet“ aj abstraktný jazyk („Sú doby a situácie, keď je abstrakcia hriech“) nemá s naším životom nič spoločné, pamätajte: je aj Život s veľ-

kým Ž. A pre ten život platí: „Tvárnosť zeme je vždy formovaná myšlienkovým prúdením, ktoré pramení vo vesmírnom tichu trvalej budúcnosti, a z hláv otvorených stálemu tušeniu.“ Kto má uši, nech počúva.

9. Pre nás z týchto úvah vyplýva dôležitý záver: Ak ten, čo - nie tuší, ale vie, ako my vieme, že za chmármi je slnko - že „za hranicami tieňov je tvrdý jas“, že „i temnom prenikajú rôzne štádiá svetla“, že „všetko vie byť aj iným smerom jasné“ - ak nám on povie, že „hodiny Božej milosti ukazujú päť minút po polnoci“, že „oheň ducha sa raz prevalí cez neduchovný svet“ - môžeme zobrať jed na to, že sa tak stane. Lebo nám to povedal prorok a jeho „poznání jako slunce o polednách odnímá hrůzu cestám“.

10. Nuž ako je to, priatelia, s našimi „nahými koncami vnímavosti“ - dotkne sa nás Straussova esej *List o zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti* svojimi „výbojmi? - Skúsme to!

Pavol Strauss

List o zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti

Napriek tomu, že i najlepší ľudia idú v ústrety smrti, nevyháša plameň ducha. Ba vari práve preto.

V podstate rozumieme to, čo je v nás preformované a čo sa aktom poznávania zobudí. A tak ostávame projekciou sveta.

Už dávnejšie prestalo obdobie hanby. Vonkajšie i vnútorné vyzliekanie sa stalo samozrejmosťou. Kým to vonkajšie je až príliš pochopiteľné, to vnútorné sa stáva čoraz ezoterickejšie.

Nie sú to motaniny z odrenín gnostických zvrátených fantázií, ale skôr neschopnosť vyjadriť svoje polojasné pocity a kostrbaté vnemy. Na polceste za vyjadrením nevyjaviteľného a polouvedomeľého sa hrčí konglomerát neprežitých zážitkov a neskoropubertálnych duševných prvkov.

To je len jedna strana mince. Vražedný mysticismus logiky, aspoň vnútornej, si sám začláňa cestu za hlbším poznaním.

Keď niečo vzniká z lepkavosti prítomnej chvíle, nemôže nadobro preniknúť celú dynamiku duchovného prieniku všetkým. Možno to zachytiť len zásahom spoza všetkého, čo sa dá. Lebo všetko v každej chvíli aj je, aj nie je, a nedá sa petrifikovať, lebo natoľko štruktúru nemá, že by sa dala zvečniť. Práve preto, že je vždy všetko aj svoj opak. Aj tá najhmatateľnejšia vec, predmet alebo útvar je z určitého aspektu aj hmla a duchovný výpar. A tak prítomnosť zožiera prítomnosť a z budúcnosti sa rodí budúcnosť. Nič, čo stojí, neobstojí. A čo by mohlo byť, už je. Potenciálne bytie je bytie pred zrodom, ale je.

Proroci hovorili k ľuďom a pochopili to. Aj Kristus hovoril k ľudu a pochopili to. Vynovil ich život a boli pre to otvorení. Aj dnešný prorok, aj dnešný básnik hovorí k ľudu a ten je otvorený a počúva jeho hlas. Ba chce to počuť. Ale to nie, čo mu zaliepa uši srdca a čo sa od nich odrazí.

P. O. Hviezdoslav:

*Kto porozumie túžbam, myšlienkam
kto mojím? -
Cit zo žriedla zvrie duše, zblboce a struny
jak pod plamenných prstov tknutím
jedným-dvojím
sa rozhúpe, i jasné pohadzuje luny
už potom - či sú články rozdrobenej túhy,
čo tvaru čaká? a či iskry, prvky, ktoré
len treba v sféru združiť, uložiť
v prak z dúhy
a po ovrte hodiť vo blankytné more,
i nový svet sa zjaví v prvom zapálení?
Či sú to sperlené síc', ale predsa peny
len, bublinôčky hravé mysle na hladine,
jak jazierkom roj vlniek v tanec zatočený,
ichž osúdom je: lahnúť opäť v lože siné,
i prv než potuchne im paprsk vôle zlatý?
Nie - rozkošný ich šumot nepotlačí času
val, závej jeho krýdla z prúdu nevychvátí,
skôr zaradí ich v klenot,
vo súhvezdia krásu! -*

*Či bunôčky to pojmov, vlákna
myšlienkové,
z nichž upriada sa vida, v steblo povyrází
a u vrcholca kvetom otvorí sa v slove,
tak zmyslom utajený zmysel odretazí?
To postup túžby temnej vo vývine
k svetlu,
to citu výron, náraz o chladný štít umu?
tak neurčitá tucha na vidinu vzkvetlú
vše vyzrie, zjavom prezre cez tvorivú
dumu,
sta slnce z brieždenia hmlí vo velebnom
tichu?
To vtelením snov, kryštál horúceho
vzdychu?
snád... Avšak i keď túžby zaodejem
v rúcha,
jak stačím v strmom letku: chvejem sa
i bojím:
ja načrtal len nástin, nevystihnul ducha!
Kto porozumie túžbam, myšlienkam
kto mojím?*

Kristus nám prišiel zvestovať práve to, čo je na našej pravde nepochopiteľné. I to je časť kríža, ktorý máme niesť za ním. Lebo práve v tom je veľké umenie života, geniálna múdrosť myslenia a sila osobnosti, že ako sa snažíme poznať všetko, čo je poznateľné, tak dokážeme skloniť hlavu pred tým, čo je nepochopiteľné. Veď keby sme chceli svoj svet zredukovať na úbohú mieru vlastného poznania, odsúdili by sme sa na stagnáciu a intelektuálnu smrť.

Úžas pred tajomstvom, príťažlivosť toho, čomu nerozumieme - to je práve to, čo v nás spôsobuje dynamický rozmach poznávania, v ktorom sme ochotní prijať i nepochopiteľnú pravdu. To je totiž jediná cesta, ktorou možno preniknúť až za ambit nášho myslenia a objaviť celú plnosť svojho bytia.

(Jozef Porubčan)

Aj Zjavenie sv. Jána je záhadné a britké, tajomné a temné. Hoci sa za to nedá dovidieť, v niekom sa zablyskne. Nieкого to prigniavi, aspoň veľkým tušením. A v niekom to vybuchne poznaním ako v Rilkeho *Duinských elégiách*.

Aj noc vie byť priehľadná. I deň sa skláňa do nás. I za hranicami tieňov je tvrdý jas. Ale všetko vie byť aj iným smerom jasné.

Je vyše 2500 jazykov, ale reč vnútra je v každom z nich aj v iných vybočeniach možná. Na moriach poznania sú zátoky rôznych hĺbok. A všade je iný prístup.

Zamaskovaní sami pred sebou v reči hľadáme vždy nové i neviditeľné svety. Vieme, že nič nie je dokonale presvetlené. Preto sa pokúšame zvýrazniť to, čo je zazávojované. Zatemneným poznaním hľadáme nestratenú pravdu, čo by sa v nej vynovila nezvrátená spravodlivosť na hranici roztúžených smútkov. Lebo tu je smútok ako prielaz múdrosti.

Bariéra predstáv je strateným kľúčom sveta ducha. Zvlhnutým bozkom sa nestane povolnejším.

Možno, že sú temné stránky života tie najjasnejšie. Možno, že sú stupne pochopu rôzne, z oboch strán, či z producenta, či z konzumenta. Možno, že sú tie najpravdivejšie pravdy také zložité, že sú skoro nedostupné, ale môžu byť aj krištáľovo jasné.

Jestvuje aj samočinné a oslobodené slovo. Nespútané slovo s tým istým predstavovým svetom, ktoré sa práve preto môže zamalgamizovať s iným predstavovým okruhom, s nezvyčajnými atribútmi. Tak sa reč irituje, vedecké oblasti myslenia sa lyrizovaním potencujú a citový svet sa zvedečením rozšíri. Veď nič nie je izolované. Život ducha má rôzne nadstavby a prístavy (nie prístavby? – J. R.), a čo bolo včera nejasné, je razom samozrejmé a potrebné.

Rôzne sú potencie ducha a čo sa včera vstrebalo, je schopné vyraziť v iných oblastiach duchovnej typológie. Zákon metamorfózy dominuje

v rovinách invencie. I z podzemných prameňov sa živia vždy možné prúdy. A z interferencie krúžiacich impulzov vznikajú nové a nové artefakty. Ale neboli by možné, keby neboli neustále obohacované novými poznatkami objektívnej vedy, biológie, fyziky a matematiky. Na ceste k poznaniu prírodovednému i duchovnému a citovému preskakujú axónové reflexy vedúce vždy k novému a novšiemu.

Je veľa záhadného v živote i za životom. Ale i v textoch a za nimi. Doba, keď veda mala spasiť svet, už prešla. Do jej posvätných oblastí sa pripúšťajú už kdejaké, priame alebo nepriame umelecké iskry. A premiešané tieto kráže sú zamerané na pripustenie nových inšpiračných zdrojov.

Že ideme v ústrety smrti, nie je ani hanba, ani výhovorka života. Ba ani to, že sme len biedni diletanti v poznávaní a vysledení podstaty smrti. Vcelku ostáva len ideovým odrazom pri virtuóznom žonglovaní s jej výrazom. Pred neznámom sme nielen porazení, ale aj úbohí. Sme a ostávame majstri pri zahalení neodhaleného uzlamí obrazov, pojmov a pseudovízií. Všetko je v podstate jednoduché. Aj neskonale zložité mechanizmy a chemizmy ľudského organizmu. A pritom sú poruchy orgánov naoko až primitívne. A vedú rovnou cestou k zániku i toho najkrajšieho mozgu.

I tá najzložitejšia rovnica sa dá riešiť. Aj kľúč od tej najrafinovanejšej zámky je len zúbkovaný kov. A tak je to so všetkým. Čo sa zdá zložité, je len obmena jednoduchého. Zložité je tu na to, aby to jednoduché bolo zrejmejšie.

Sú rôzne stupne a štádiá chápania. Dá sa do nich dozrievať. I temnom prenikajú rôzne štádiá svetla. Ani temno nie je dozrievajúce svetlo, ale odtieň vstupu do svetla. I nedýchatelný vzduch je vzduch. I to, čo je na prvý pohľad také, že sa nedá rozlúštiť, sa pod oplodňujúcou rukou času akoby samo rozmotá.

Sú doby a situácie, keď je abstrakcia hriech. Inokedy duchovná okrasa. Čo je dnes nepotrebné, odloží zajtrajšiu duchovnosť, alebo tú v ústraní.

Aj tmy sa časom prestaneme báť. Za nejasnosťou môže byť kalná črta pravdy, ako za chmármi slnko. Pravda sa nevyzlieka, neodhalí. Pravda je.

Knihu a báseň je najlepšie čítať odzadu. Tak dôjde človek najľahšie na jej duchovný koreňový systém a typ cirkulácie miazgových prorociev. Nie každá komplikovanejšia poézia (je? – J. R.) triešťa sibylinských prorociev, ani nie je enigmatický spev a skamenelina.

Ani výjav toho, čo bolo desaťkrát spálené a znovu vyvrel. Ale vo všetkom, čo je, sú zárodoky toho, čo malo a mohlo byť. Niet prejavov duchovného života, ktoré by nemali byť. Len vždy sa nevieme dostať k ich koreňom. Nie každý rébus je zbytočný.

Ale každý prejav duchovnej osobnosti, akou je každý tvorivý človek, je štruktúrovaný vo viacerých vrstvách v rôznych hĺbkových rozmeroch. Historicky, dobovo, spoločensky, psychologicky, intuitívne, mýticky až mysticky.

Prienik zážitkov rôzneho typu siaha do rôznych vrstiev. Dobový porast to rôzne zatláča a indukuje rôzne odozvy, rôznorodý svet obrazov a kaleidoskopické usporiadanie následných odrazov.

Tak vzniká i nevidané, usporiadané do emotívnych priečinkov vnútra. Toľká je vnútorná dynamika a dialektika slova, že i to najvzdialenejšie sa môže zlúčiť v nový duchovný amalgám, v nový prekvapivý útvar, zakorenenejší v realite a s nádychom čudesného. Mohutný intelekt sa môže spojiť s nesmierne sugestívnou emocionálnosťou, tak ako u Eliota, Rilkeho, Claudela a Pasternaka, aj u Ráfusa.

Noc nie je len nedostatok svetla, ale nový prvok. I poézia je zvláštny program reči, vypožičaný i zo sveta neznáma. Kto sem načiera, je básnik, kto nie, je len básne píšuci človek.

Dážď tvorí len dážd. Abyssus abyssum invocat. A matka básne je báseň. Pri vstupe do básne sú žalmy.

K 90. narodeninám kardinála Jána Chryzostoma Korca

Pavol Strauss
(27. január 1985)

Vaša Excelencia! Najdôstojnejší náš otec biskup!

Sme generácia postavená do prelomovej doby. Ale veď každá doba bola a je taká. No celý život sme trávili v perspektíve na koniec sveta. To ale súvisí s uvedomením ohraničenosti nášho bytia a nielen s chronickým ohrozením.

Svojím bytostným určením sme postavení do priedelu rapidného nárastu nového vedného poznania a vykúpenia. Na jednej strane zblížovanie s ultraštruktúrami, na druhej kozmické dimenzie našich snáh. No to neumenší chvíľky absolútnej samoty a bezradnosti vedátora a skúmateľov v údobíach intimity, v údobíach prestávok vystupňovanej racionality.

To sú chvíle duševnej stratenosti a neistoty, ktorú každý občas prežíva. A do tejto dimenzie sa vsúva nielen naše myslenie kozmické, ale i transkozmičné. A do týchto transmisíí vykúpenia ste Vy, drahý otcé, postavený ako mediátor, ako

štit, na ktorom sa môžu a majú lámať nepriaznivé vetry a privaly.

Máte za sebou veľa duší. A to je sila. Lebo i všetko reálne dianie, riešenie a podnikanie je zastlané do duchovného média, „in quo omnia constant“. A takto videná je i farcha Vášho vznešeného a zodpovedného úradu veľkonočnou radosťou ožiareného kríža.

No nik netrávi každú chvíľu len na piedestáli svojho úradu. I tie ľudské prvky sa k nám i k Vám prikrádajú, najmä v také výročné sviatky, ako sú narodeniny.

Ale netreba sa dobrovoľne podrobiť počtu rokov, však sa vezieme na tej istej časovej káre. Treba ich vedieť relativizovať na škále našej vnútornej tenzie, ktorá je vždy schopná ich zotierať.

Nech náš dobrotivý Pán a Boh žehná i v tomto roku Vaše kroky a Vaše počínanie k dobru Vašej diecézy a Vášmu osobnému dobrobytu.

Najdôstojnejší náš biskup! My sme tu za mnohých. A žičíme Vám, aby Duch Svätý v nepretržitom pôsobení od dôb Večeraďla podnecoval Vaše rozhodovania a cez Vás i v nás veriacich zapaloval oheň svojej lásky, ktorá je a ostáva nad všetku tuzemskú múdrosť.

Ján Chryzostom Korec

Zdravica Pavlovi Straussovi k osemdesiatke (úryvok)

...V tejto chvíli Vášho životného jubilea sa mi žiada vysloviť dve veci: poďakovať a prosiť. Žiada sa mi poďakovať za Váš verný život viery, za Váš život chirurga i za Váš život mysliteľa a slovenského spisovateľa. Žiada sa mi poďakovať Bohu za Vašu vernosť a vytrvalosť v tvrdom zápase života, ktoré boli predovšetkým darom milosti. Ale žiada sa mi poďakovať aj osobne Vám, že ste s darom milosti spolupracovali a že ste urobili zo svojho života svedectvo o pravde a kráse, svedectvo o Bohu a o láske k človekovi. Na druhom mieste by som chcel prosiť. Prosiť, aby Vám Pán Boh sám odplatil všetky príkoria minulých desaťročí. Chcel by som prosiť, aby Vám doprial vysloviť nevysslovené a obohatiť tak Slovensko a svet o skúsenosť zrelého života kresťana, skúsenosť lekára, mysliteľa, umelca a humanistu. Toto poďakovanie a túto prosbu vyslovujem i v mene Cirkvi, v mene prastarého nitrianskeho biskupského stolca a tak trocha i v mene Slovenska, čo azda iní urobia dôkladnejšie a zasvätenejšie.

Nitra 21. augusta 1992

Príklady hodné nasledovania

Odpust v Harichovciach

Dňa 8. decembra 2013 naša farnosť slávila sviatok Nepoškvrneného počatia Panny Márie. Náš farský odpust. Počas oboch sv. omší sa k nám prihovárал vdp. Martin Koleják.

Okrem iného je členom spolku priateľov Pavla Straussa, veľkého proroka dnešnej doby. Lekára, filozofa, spisovateľa, mysliteľa, esejistu...

A práve týmto obdivuhodným človekom, spomienkami, úryvkami, chorálmi, sa nieslo naše odpustové popoludnie...

Neodvážim sa a ani mi neprináleží opísať, čo i len kústikom pera, to nádherné veľdielo, či jeho život späť s Kristom. Chcem len úprimne poďakovať za pocity pokory, krásna, za ulapenie srdca a pozdvihnutie do hlbín krás, tajomna a poznávania. Za pocit blízkosti Večna.

Poďakovať sa vdp. Pavlovi Ondříkovi, farárovi z Kluknavy, za citlivé a nežné slová obdivu, vdp. Martinovi Kolejákovi za čerstvo vydanú a skvelú publikáciu: *Pavol Strauss – hľadač pravdy* a p. prof. Júliusovi Rybákovi za spomienky, úryvky zo života mysliteľa, za to jedinečné „straussovianie“ v našej farskej rodine.

Vám trom - „apoštolom tejto doby“, ktorí aktívne šíria povedomie veľkého mysliteľa Pavla Straussa.

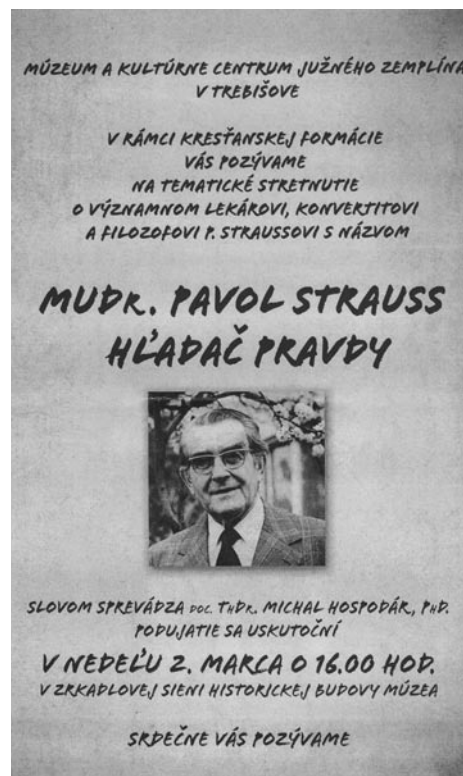
Ďakujem aj speváckemu zboru Chorus minor z Levoče pod vedením Mgr. Márie Kamenickej za krásny spev počas celého popoludnia.

Ď a k u j e m všetkým, ktorí si našli chvíľku čas a ne-

chali sa unášať týmto úžasným pokojom, popoludným prežiarovým láskou.

Láskou Všemohúceho a Jediného.

Slávka Bendíková

Janko Silan Pavla Straussa

(K stému výročiu narodenia Janka Silana: 24. 11. 1914 – 16. 5. 1984)

„Sú vzácne duše, ktoré sú nám pridele-
né. Stretáme sa s nimi spolu po kadejakých
oklukách a náhodách. Sú s nami spiate,
ako spojené nádoby. Aj keby sme ich chce-
li odsunúť a oni nás, vždy sú tu. Pri týchto
spojeniach panujú nepreskúmané zákony
atraktivity a spolupatričnosti. Neviditeľ-
né závislosti a synchronizácia vnútorných
oblastí. Od pocitu telesnej i duševnej zod-
povednosti až po neviditeľné obetovanie,
zACLÁňanie žičlivosťou, až po modlitbu.
A tak svet rastie vždy len láskou. Preto toľ-
ko vrážd a iného zla vyšlo prázdno.“

(Pavol Strauss)

Pavol Strauss

Slepý pevec z Važca Janko Silan

Sú slová chladné ako ciagle. To platí na teplé srdce Janka Silana. Bol on kút ži-
vej poézie, ktorý sa neorientoval zrakom,
i keď všetko okolo neho smerovalo na
Tatry.

*Nám svitá jas,
jas krásy nad Kiváňom.
Sme mocnejší než čas.
Len večnosť nám je pánom.*

Silan bol jeden z mnohých a jeden
za mnohých. Jeho poetický svet a poézia
jeho sveta sa podobá anonymite potôčika
liptovského, zväčša v skrytosti tečúceho
potôčika, ktorý preskočí každú skalku,
obmýva nepravidelnosť brehov, miesta-
mi sa povylieva do nízkej trávy, ohlodá-
va koreňky kríčkov a stromov, ničomu
sa nevyhne, je samozrejmom súčasťou
živého dňa, učupený pod všeobjímajú-
cou oblohou. Tečie, lebo nemôže netiecť.
Má jednoduchosť prírodného úkazu, aj
múdrosť skúseného človeka a srdce čis-
tého dieťaťa.

Tento stále mladistvý a vehementný
človek sa nevelmi staral o stále závažnej-
šiu chorobu srdca. Mal ho stále vychys-
tané do boja, v tvrdom mužnom postoji
bojovníka ducha, schytaného stále žiť
a každú chvíľu zomrieť. Hrdo. Postojač-
ky. A vždy v póze rozletu. A vždy v ob-
jatej nehy, túžby a perspektívy, nie tak pre
seba, ako – pre národ.

Bol tichý, skromný hrdina. Nie nadar-
mo zanôtil do budúcnosti pre mladých:
„To vlastne moje srdce nie je, / lež srdce
všetkých Slovákov.“

To bol náš Janko Silan. Dojemný zjav po-
etu!

(Zobrané..... diela VII., s. 258-259)

Janko Silan

Tryzna za MUDr. Jozefa Murína

*Ešte som neoslávil tvoju šesťdesiatku,
priateľu, vzácny priateľu.
Ja som mal ísť na tvoju chatku,
dnes, v túto predmájovú nadelu.
A ja tu plačem, ako keď som stratil matku.*

*Mal si jak ona srdce. Srdce citlivé.
Tam teraz mlčíš s ňou, dobrý, preto prísny.
A na nás myslíš, čo sme ešte nažive,
sasanky smutné, vzlykajúce tryzny*

*na počesť tebe, tebe na počesť,
robote tvojej, tvojej obete.
Ale kto bude rany fúkať nám, kto dá jesť
a potechu, keď nám tu clivo bude vo svete?*

*Keď príde smrť aj k nám,
dáme si karty otvorene na stôl.
Rád za všetkých ja priznávam,
že iba tak som rástol,*

*že za mňa trpeli a boli hrdinovia neznámi.
A iba tí sú veľkí.
Nás už nijaký mýtus nemáme.
Len pravda teší. Jej tvár trpitelky,*

*tá tvoja tvár, tvár vyznávača.
Priateľu, keby sme boli ako ty!
Tie slová sú činy a tie značia,
že víťazstvo má úsmev dobroty.*

*To si ty. Celý ty. A najmä dnes tak prísny,
ako si býval ako láska tajne láskavý.
Ešte raz, mnoho ráz sa mi prisní
tvoj rýchly výstup skvelý do slávy,*

*kde už si s Kristom Pánom aj ty kráľ,
ako prv jeho verný sluha, nepoznaný,
v nás všetkých ty si jeho miloval.
Preto si liečil tak rád rany*

*tých, ktorí chceli ďalej dobre žiť.
Všetci to chceme.
Nechceme ublížiť.
My s tebou ďalej milujeme,*

*aj keď sme azda umreli.
Čo na tom, že sme ešte tu a ty už nie?
My predsa nebudeme nesmelí,
keď ide o zdravie a spasenie.*

*Tvoj život, že bol iba chvíľa?
Ale veď to je hlavné,
že chvíľa tá je bohumilá,
u teba už znie večne, slávne.*

*Ta spolu ďalej Boha slávme!
Je naša sila.*

Pavol Strauss

Prejav na pohrebe Dr. J. Murína (úryvok)

...Pred mnohými rokmi sme s pri-
márom Dr. Rehákom boli jeho prvými
spolupracovníkmi. Žil som niekoľko
rokov vedľa neho. Bol mi šéfom. Neskôr
sme sa stali priateľmi a napokon blízki
ako bratia. (...)

Žili sme a žijeme v dobách prelo-
mových, čo lámali životy, systémy, exis-
tencie, charaktery. Aký úbytok čistých
a dobrých ľudí!

Náš drahý Jozef bol z rodu tých cha-
rakterov, ktorí sa riadia len hlasom sve-
domia a srdca. Stál vždy na strane bolesti
a utrpenia, vždy na barikáde lásky, kde sa
podáva pomocná ruka lekára i človeka.
Bol nielen fyzicky, ale i morálne personi-
fikovaná stabilita, spoľahlivosť, útočisko
prenasledovaných i trpiacich. Pomáhal
vždy a všetkým.

Uhájil svoju dôstojnosť na všetkej
pôde efemérnych interesov a uhájil tým
dôstojnosť človeka i v iných a pre iných.

Vo vzťahujúcej sa obci slovenských
chirurgov bol zjavom zdržanlivým, osob-
ne skromným, ale o to stálejším. Ľudia
v jeho okolí dostávali punc zodpoved-
nosti a statočnosti. I veľkí reprezentanti
slovenskej chirurgie z generácie staršej i
mladšej si ho vážili a patrične cenili.

Jeho náramná pracovitosť a nekom-
promisná služba liptovskému ľudu má
trvalé miesto vo vďačných srdciach jeho
mnohých pacientov a všetkých Liptákov.
Venoval sa im ozaj do ostatného dychu.
Však jeho skorá smrť je ozaj obeťou jeho
neúmorného snaženia, jeho neustáleho
pracovného vypätia. Nemyslel nikdy na
seba. Aj preto nikdy na neho nezabud-
neme.

(V Bratislave 1968; Zobrané... diela VII.,
s. 260-261)

(Pasternak Janka Silana)

*Každý to dobre myslí
a výsledok je brak.
Lež mňa tak nepritisli,
som Boris Pasternak.*

*Napokon je to všedné,
Napokon je to tak,
ako chce srdce biedne,
jak Boris Pasternak.*

*Znie poplach nad poplachy,
dolámem radšej slák,
nech ticho množí strachy
a Boris Pasternak.*

*Aj ja som mal ten smútok
a žijem, neborák,
uprostred nezábudok
jak Boris Pasternak.*

Július Pašteka. Je celkom pochopiteľné, že ako zakázaný autor sa (Silan) solidarizoval s básnikom Borisom Pasternakom, ktorému v roku 1958 udelili Nobelovu cenu za literatúru, no stalinský režim zakázal mu ju prijať, musel sa jej zriecť; jeho báseň *Každý to dobre myslí* (z 1. novembra 1958) bola ironickým komentárom tejto udaosti, hoci obratne zašifrovaným. Silana sa dotkol nielen skrivodlivý mocensko-politický zákaz; azda tu zohral istú úlohu aj ten moment, že s Pasternakom (i jeho otcom) bol kedysi v korešpondenčnom styku sám Rainer Maria Rilke, ktorého Silan uctieval i prekladal. (Janko Silan: Súborné dielo VII, s. 21-22.)

Pavol Strauss (v liste z 13. júla 1986): „Minule si v telefóne spomínal Pasternaka. Je to jeden z tých veľkých svetových poetických fenoménov. No a mali sme spoločný idol Rilkeho.“

(Janko Silan v nemocnici)

*Mám temné vlnenie.
Srdce mi hlási ustatosť.
Ešte sa nadchne? Nie.
Chce prestať biť. A dosť.*

*Pán primár zasnene,
príjal ho na milosť.
Povedal: Začneme!
Chovaj sa ako hosť!*

+

*Sme pred plačom, či po plači?
Nik nechce vedieť o tom.
Pán Silan, jak sa zapáči.
Povieme si to potom.
Potom? Nik ústa neotvorí.
Tak pred búrkami mlčia hory.*

+

*Je popoludnie sparné.
Ale tu hore nieto múch.
Minúty bijú jednotvárne,
minúty bijú bez porúch.
No nie tak srdce. Stárne.
Ešte ho oživuje duch?*

(Boris Pasternak z nemocnice N. A. Tabidzeovej)

Niektorým ľuďom sa niekedy zdá: Áno, všetky tie silné slová, idealizmus, tvorba, a všetky tie prejavy a prípitky sú dobré do istého času, za priateľským stolom, kým nepríde prvé nešťastie a prvá vážna skúška. Udivíme, čo z toho všetkého zostane pri prvom náraze na nevyhnutnosť...

Keď sa to stalo a mňa odviezli, a päť hodín som večer preležal najprv na prijí-

macej izbe a potom celú noc na chodbe obýčajnej veľkej a preplnenej mestskej nemocnice – v prestávkach medzi strastou vedomia a záchvatmi nevoľnosti a dávenia sa ma zmocňoval neobvyčajný pocit pokoja a blaženosti!

Uvažoval som, že v prípade mojej smrti sa nestane nič nenáležité a nenapraviteľné. Zine s Lenočkou budú na pol roka, na rok prostriedky na živobytie stačiť a za ten čas sa porozhliadnu a niečo podniknú. Budú mať priateľov, nikto im neublíži. A mňa koniec nezastihne neprípraveného, v prúde prác, za nedokončeným dielom. To málo, čo sa pri prekážkach, ktoré mi staval život do cesty, dalo urobiť, je urobené (preklad Shakespeara, Fausta, Baratašviliho).

A vedľa mňa ako išlo všetko zaužívaným poriadkom, ako vypukle sa zoskupovali veci, ako výrazne sa črtali tieň! Dlhá kilometrová chodba s telami spiacich pacientov, ponorená do prítmnia a ticha, bola zakončená oknom do záhrady s atramentovým závojom daždivej noci a s odbleskom žiare nad mestom, žiare nad Moskvou za vrcholcami stromov. Aj táto chodba, aj zelené svetlo tienidla lampy na stole službukonajúcej sestry pri okne, aj to ticho, aj tieň ošetrovateliek, aj susedstvo smrti za oknom a za chrbátom – aká to bola svojou koncentrovanosťou bezodná a nadľudská báseň!

Vo chvíľach, ktoré sa zdali byť poslednými v živote, sa mi viac ako kedykoľvek predtým žiadalo hovoriť s Bohom, blahorečiť všetko viditeľné, zachytávať a zvečňovať všetko.

„Bože môj,“ šepkal som, „ďakujem Ti, že nanášaš také syte farby a že si stvoril smrť aj život takými, že tvoj jazyk je vznešenosť a hudba, že si ma spravil umelcom, že tvorba je tvojou školou, že si ma celý život pripravoval na túto noc.“ A plesal som a plakal od šťastia...

Poznámka. Pasternakov list som 28. mája 1986 poslal Pavlovi Straussovi; on ho poslal aj Márii Medveckej do Štátneho sanatória, čo som sa ja sám neodvážil urobiť. (J.R.)

Tomáš Dzurov Moje stretnutie s Jankom Silanom

Teplé a slnečné dni napovedali, že vietor čoskoro privanie koniec školského roka a každý seminarista vie, že si bude treba vybrať dátumy brigád a tiež pastoračnej praxe, ktorá býva často veľmi zaujímavá a ešte častejšie neobvyklá. A tak som sa rozhodol oprášiť staré spomienky na Važec. Zlákal som ešte jedného spolužiaka.

Po príchode do Važca nás milo privítal vtedajší farár Marek. Medzi rečou sme sa dozvedeli, že farská rada odhlasovala začatie prác s napojením fary na verejnú kanalizáciu. So začiatkom tento týždeň.

Práce mal na starosti miestny organista a zapálený „posemdesiatnik“ ujo Goč. Keď si moje ruky po prebýjaní steny zbijačkou potrebovali oddychnúť, napadla mi otázka: „Neviete, aký bol Janko Silan?“ Zaznela rázna a natešená odpoveď: „Ja som ho poznal! S manželkou sme sa oňho do poslednej chvíle starali...“ Vtedy mi bolo jasné, že je to ten „silanovský“ duch, ktorý rozduchával plameň vnútri tohto človeka, plného radosti, nadšenia a zápalu za važeckú farnosť.

Týmito vetami sa to začalo – množstvo rozpovedaných zážitkov s Jankom, pocitov a rôznych situácií, z ktorých mi najviac utkvelo, ako zamestnanec štátnej bezpečnosti zavítal na Silanovu faru. Janko si už pomáhal pri chôdzi paličkou. „Píšete“ Píšete?“ – zaznela otázka na važeckého farára. „Píšem, píšem...“ Po tejto odpovedi sa natiahol člen ŠTB ku krížu visiacom na stene s úmyslom zvesiť ho. Janko ho na svoju reakciu nenechal dlho čakať a povedal: „Vidíte túto paličku? Ak ten kríž zvesíte, tak za seba neručím!“ Štátny zamestnanec sa odtiahol a nechal kríž zavesený. Tento kríž visí vo farskej kancelárii dodnes.

Po úspešnom prebití sa popod základ fary nás ujo Goč pozval k sebe na návštevu. Večer po svätej omši sme išli náš mravčí úspech osláviť pravým slávnostným mokom a dobrotami, ktoré nám pripravila pani Gočová. Uj Goč nám porozprával a prečítal o živote Janka Silana, jeho najobľúbenejšie časti Jankovho diela, pustil z pásky Janka ako recituje svoje básne... A my sme len ticho počúvali a dýchali krásu tohto ducha.

Z Važca sa nám neodchádzalo ľahko. Odchod sťažovali aj nadobudnuté priateľstvá. No nedalo sa nič robiť... Niečo sa končí, aby sa dačo iné mohlo začať. Pred odchodom sme ešte zašli navštíviť miesto Jankovho odpočinku, kam sme nemali problém trafiť po stručnom návode miestnych obyvateľov – pomník s krížom v hornej časti cintorína...

Som vďačný Bohu, že som tam mohol byť práve v tom čase, s týmito ľuďmi, pri týchto prácach. Že sme sa neminuli kdesi v čase a priestore... Paľko Strauss neveril v náhody a stále o nich tvrdil – *sú to nutnosti, ktorých okolnosti my nepoznáme*. Viem, že to náhoda nebola a ďakujem Bohu za túto milosť.

„A tak ja, Janko Silan, kňaz, sa usmievam a vravím. Zostáva iba láska a jej jas, dobrota Božia, ktorú slávim.“ (Epitaf z knihy Úbohá duša na zemi.)

K mariánskej Prílohe tohto čísla PS

Cyril Vasil

(Z homílie v Šaštíne 15. 9. 2013)

Pravda je niekedy ťažká, často je bolestivá, ale je vždy oslobodzujúca.

... priatelia, doktori, psychológovia, sociológovia, novinári, neziskovky, občianske združenia, politici, farári ... kde ste boli?!

Teraz ste všetci múdri! Ale veď ja, ...ja som nechcela... ja predsa nie som nejaká bezcitná vrahyňa, ... ja som len obyčajná žena ... ja som len ... strašne nešťastná!

Máš pravdu, dievča, máš pravdu žena – ty sama si v tejto kauze prvou obeťou, obeťou deformácie svedomia, deformácie, ktorej sme všetci už po desaťročia vystavení.

Máš pravdu, tvoje bezsenné, preplakané noci už naraz nikoho nezaujímajú, ba často sa ti dostane len odvrnutia: Nevyrevuj, mala si si dávať pozor.

Máš pravdu, tvoj nezvratný a nešťastný krok bol len posledným krokom na dlhej ceste ľudskej bezcitnosti, nezaujmu, cynizmu i agresivity, na dlhej ceste hriechu.

Ale vari ku všetkým tým urážkam dôstojnosti ženy i urážkam Božieho zákona sa mám pripojiť aj ja tým, že ti skryjem pravdu, že ti zamlčím pravdu, že ti nepoviem celú pravdu?

Pravda je niekedy ťažká, často je bolestivá, ale je vždy oslobodzujúca.

Nuž dobre, - povieš mi -, povedal si mi pravdu, a čo teraz?! ... veď ja v podstate viem a stále som vedela, že je to pravda čo hovoríš ... ale čo mám robiť teraz, kam mám ísť, kto ma vytrhne z môjho súkromného pekla, kto ma oslobodí od hrozného tajomstva, ktoré ma roky ťaží, od výčitky, ktorú pocítujem pri pohľade na mamičku tlačiacu svoje bábo v kočíku, kto poteší teraz mňa, kto mi odpustí, kto ma vylieči z toho, že sa strhávam zo sna, lebo sa mi zdá, že počujem detský plač, aj keď jediný plač je ten môj?!

Čo na to povedať? Nemám pripravenú odpoveď! Akékoľvek slová sú nedostačujúce. Ale viem, kto ti môže porozumieť, kto ti môže dať jedinu možnú

a zmysluplnú odpoveď – a to tak, že ťa objíme, privinie na svoju hrud', a bude plakať spolu s tebou. Bude to tá, ktorá je aj tvojou aj mojou Matkou, ktorá vie, čo to znamená, prísť o dieťa, ktorá vie, kam až siaha ľudská zloba, ktorá videla, ako jej dieťa opustili všetci, aj najbližší priatelia, ktorá bola pri tom, keď manipulátormi poštvaný dav vreštal – „zabi ho!“, keď jeho usmrtenie vodcovia národa legalizovali s pokryteckou ľahostajnosťou, keď ho chladnokrvne a profesionálne zabíjali platení vykonávateľa rozsudku, keď biče trhali jeho kožu, keď sa v agónii dusil, keď mu kopija prebodla srdce. Mária drží v náručí svoje mŕtve dieťa, ale v jej náručí je miesto i pre teba – i pre tvoje nenarodené, aj s tvojim súhlasom zabité dieťa.

Zažni zaň sviecu pod Kristov kríž. Svoje vlastné rozjatrené rany ukry do rán jej Syna. Prihovor sa mu slovami žalmu:

Zmiluj sa, Bože, nado mnou pre svoje milosrdenstvo - a pre svoje veľké zľutovanie znič moju nepravosť. Úplne zmy zo mňa moju vinu - a očisť ma od hriechu. Daj, aby som počul radosť a veselosť, - a zaplesajú kosti, ktoré si rozdrvil. Odvráť svoju tvár od mojich hriechov - a zotri všetky moje viny.

Nechaj svoje slzy splynúť a zmiešať sa s Máriinými slzami a vo svojej bolesti ju objím a nechaj sa ňou objasť a pros ju, Matku Sedembolestnú, o dar nového života – nového života pre teba, o dar žiť nanovo a inak. Smrť nebola tým posledným slovom na ceste tejto Matky a jej Syna a nemusí byť ani na tvojej. Hrob duše nemusí ostať zapečatený naveky. Na tretí deň, v Kristov deň, Božia sila môže odvaliť kameň z hrobu a dať tvojej duši novú slobodu, nový život!

Dnes oslavujeme Sedembolestnú Pannu Máriu. A všetci, veriaci i neveriaci, môžeme prijať tento deň ako deň na ocenenie, na zdôraznenie potreby súcitu. Pohľad na Kristovo utrpenie, zdieľanie súcitu s bolesťou jeho Matky je pre nás školou citu, školou ľudskosti.

V tejto Kristovej i Máriinej škole sa chceme učiť, aby sme náš život neochudobňovali vinou nášho egoizmu, našej neschopnosti pocítiť súcit, našej bezcitnosti. Kristus totiž prišiel medzi nás, aby sme mali život a aby sme ho mali v hojnosti.

„Boh sa od nás neodvrátil. My sme si srdcia pred ním uzavreli. A na dôkaz toho prišiel sám ako Bohočlovek, ale celý Boh, aby sa nám maximálne priblížil, s celou ľudskou nehou nám predstavil najnežnejšiu Matku Máriu, povýšenú nad všetkých duchov nebeských, s Božsky láskavým pohľadom na Ježiška, v povedomí jeho Božskej vznešenosti a absolútnej moci v tom čarovnom vedomí Jeho tragického spasiteľského určenia.“

Pavol Strauss

Jozef Tóth

Klokočovská pieseň

Ó, aká radosť vyriečiť tieto slová:

Matička Božia,
Matka Ježišova
A Matka naša
z Klokočova!

Cez deň i cez noc
je tu stále s nami,
s vernými i s vyhnancami.
Počúva, pomáha a lieči
v tomto hriešnom svete,
tá istá Panna a Matka
ako v Nazarete!

Darmo nás tento svet
nenávisťou morí.
Ona je tu,
spolu i s Ježišom
pri našej Šírave
jak pri Tiberiadskom mori!
V jej srdci i v očiach
láska,
večný plameň horí!
Preto k nej putujú
vždy,
vždy zdraví i chorí!

Ó, Matka naša
a Božieho Syna,
k Tebe sa utieka svet,
naša dmovina,
klokočovské deti,
deti zo Zemplína.

Ó, aká radosť spievať tieto slová:

Pritúl nás k sebe,
Matka Božia,
Matka Ježišova,
Matka i ochrankyňa naša,
Matka z Klokočova!

Konferencia a výstava Pavol Strauss a katolícka moderna

Pocta významnej osobnosti duchovného a umeleckého života.

V dňoch 11. a 12. septembra 2013 sa na pôde Fakulty stredo európskych štúdií UKF v Nitre uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia s názvom **Pavol Strauss a katolícka moderna**, ktorej hlavným organizátorom bol Ústav stredo európskych jazykov a kultúr FSS UKF v Nitre, mesto Nitra a Múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši. Konferencia bola venovaná lekárovi, básnikovi a filozofovi Pavlovi Straussovi, narodenému v roku 1912 v Liptovskom Mikuláši, ktorý od roku 1956 až do svojej smrti (1994) pôsobil v Nitre. Podujatie bolo zahájené svätou omšou v Univerzitnom pastoračnom centre UKF, ktoré nesie práve meno Pavla Straussa. Tento duchovný akt akcentoval skutočnosť, že kresťanská viera zohrávala dôležitú úlohu v živote tohto (stredo)európskeho mysliteľa. Plenárne prednášky otvoril príspevok Jozefa Straussa, ktorý z pozície syna charizmatického mysliteľa priblížil intímnymi spomienkami svojho otca ako skromného a výsostne ľudského človeka. Osobné spomienky na Pavla Straussa sa objavili aj vo viacerých odborných prednáškach jeho priateľov a známych, napríklad v podaní známeho „straussológa“ Júliusa Rybáka („Poznámky k Straussovej nezrozumiteľnosti“), rodinných priateľov Straussovcov Tibora Žilku („Pavol Strauss v kontexte stredo európskej literatúry“) a jeho manželky Marty Žilkovej („Križová cesta Pavla Straussa“) či básnika a šéfredaktora dvojtyždenníka Kultúra Teodora Križku („Pavol Strauss a katolícka moderna“). Dvojdnovej konferencie sa zúčastnili poprední literárni vedci a kultúrni pracovníci zo Slovenska i zo zahraničia, ale aj množstvo hostí, medzi ktorých patrilo aj Gerhard Weag, prezident Association Live AID, či Peter Liba, ktorého možno zaradiť medzi

najvýznamnejších súčasných literárnych vedcov, venujúcich sa duchovno-kresťanskej umeleckej tvorbe.

Významná časť príspevkov bola venovaná literárnemu dielu Pavla Straussa. Prekladateľ Enzo Passerini priblížil okolnosti vzniku prekladu Straussovej publikácie „Tesná brána“ do taliančiny (La porta stretta – Milano 2013). Autorka monografie o Pavlovi Straussovi s názvom Paradoxy Pavla Straussa a významná vedúca pracovníčka Ústavu svetovej literatúry SAV Mária Bátorová sa vo svojom príspevku venovala autorovmu vzťahu k predstaviteľom slovenskej katolíckej moderny. Marta Žilková venovala svoj príspevok analýze Straussovej knihy „Križová cesta“, a básnickú skladbu „Stĺpy“ v kontexte s vývinom tvorby ďalšieho významného predstaviteľa slovenskej katolíckej moderny Janka Motulku analyzoval Jozef Brunclík. Ján Gallik sa vo svojom príspevku podujal hľadať paralely odkazu Pavla Straussa s dielom kresťanského básnika a mysliteľa Jozefa Tótha. Rektora Kňazského seminára biskupa Jána Vojtašáka v Spišskej Kapitule a nového podpredsedu akreditačnej komisie Jozefa Jaraba zas osobnosť nitrianskeho kresťanského autora inšpirovala k priblíženiu jeho afinity ku spišskokapitulskej katolíckej básnickej skupine nazvanej „Piráti krásy“. Významná odborníčka na staršiu slovenskú literatúru a tvorbu autorov kresťanskej proveniencie Marta Kerulová sa vo svojej prednáške zamerala na duchovné motívy v diele Pavla Straussa a Martin Kolečák priblížil mysliteľovu fascináciu hudobným umením. Zaujímavé boli aj pohľady na ústrednú tému konferencie od hostí zo zahraničia. Poznanský profesor Bogusław Bakuła okrem sumarizácie filozofického odkazu Pavla Straussa priblížil aj tvorbu poľských popredných katolíckych autorov 20. storočia. Profesor Ivo Pospíšil z Brna zas v rámci hodnotenia

prínosu mikulášskeho rodáka v stredo európskom kultúrnom kontexte priblížil katolícku a duchovnú tvorbu v Čechách. V závere konferencie zaznela prednáška profesorky z poznanskej Univerzity Adama Mickiewicza Dobrochny Dabert, osvetľujúca duchovné motívy v poľskej kinematografii po 2. sv. vojne.

Súčasťou konferencie bola aj vernisáž výstavy v nitrianskej Synagóge nazvaná **Pavol Strauss: Človek pre nikoho – človek pre všetkých**. Za účasti a sprievodného slova rektora UKF v Nitre Libora Vozára, zástupcu primátora mesta Nitry Jána Vanča a poprednej slovenskej moderátorky a recitátorky Hildy Michalíkovej bola dňa 11. 9. 2013 sprístupnená výstava, približujúca vzácne artefakty (ocenenia, osobné predmety, fotografie i osobnú korešpondenciu, pričom výstavné panely, mapujúce jeho život a tvorbu, boli zapožičané z Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši a jeho zostavovateľkou je odborná pracovníčka a historička Iveta Blažeková) osobnosti, ktorej duchovný odkaz prekračuje hranice Slovenska a začína oslovovať i čoraz širšie publikum v rámci európskej kultúry. Výstava spolu s konferenciou napomohli oživiť spomienku na túto rešpektovanú osobnosť, osvetlila menej známe aspekty jej tvorby a života, pričom sa pokúsila popularizovať dielo Pavla Straussa aj medzi mladou generáciou. Vedecká konferencia, ktorej vedeckým garantom bol profesor Tibor Žilka a organizačne ju zabezpečil Dr. Ján Gallik a Dr. Zuzana Vargová, potvrdila, že aj v dnešnej dobe, poznačenej poklesom širšieho spoločenského záujmu o duchovné a etické hodnoty, je stále živý záujem a potreba medzi mnohými pedagogickými, kultúrnymi i náboženskými predstaviteľmi uchovávať, rešpektovať a šíriť myšlienky duchovného obrodovania človeka. A práve toto poslanstvo je jedným z najvýraznejších odkazov života a tvorby Pavla Straussa.

Štefan Timko a Ján Gallik

Foto: Petra Számelová a Réka Szabó

Martin Kolečák

Hudba v živote a diele Pavla Straussa

Na intelektuálny a duchovný vývin Pavla Straussa mala veľký vplyv hudba. Prenikala celý jeho život. Hovorí: „Na troch pilieroch bol postavený most cez môj život:

na hudbe, na slove a myšlienke a na medicíne.“ Hudbu uvádza ako prvý pilier, čo nie je náhodné. Julo Rybák porovnáva Pavla Straussa s Gabrielom Marcelom: „Najdôležitejší «styčný bod» Marcela a Straussa je zrejme hudba. O Straussovi totiž tiež v plnej miere platia slová Bendlovej: «Domnievam sa, že zvláštna povaha Marcelovej filozofie je daná osobitosťou jeho mnohostranného talentu a osobnej inklinácie, kde na prvom mieste stojí hudba a divadlo. Marcel hral na klavír a komponoval.» Svoje dramatické sklony Strauss prejavil napríklad v dialogickom texte Chirurga a smrť v Rekviem za živých.“ Sám Gabriel Marcel napísal: „Hudba, to bolo moje pravé poslanie... predovšetkým tu som tvorcom. Je to práve hudba, ktorá poskytla môjmu mysleniu najautentickejšie zarámovanie. J. S. Bach bol v mojom živote tým, čím v ňom nebol ani Pascal, ani svätý Augustín, ani žiadny iný autor. Nie je azda práve to, čo je vtelené v najvyšších hudobných výrazoch, tým najautentickejším duchovnom?“

Hudba – sprievodca života

Kedy sa to všetko u Pavla Straussa začalo? Na základe modernej psychológie, ktorá skúma vplyv hudby na dieťa ešte pred narodením, keď počuje matku spievať alebo hrať, alebo keď počuje reprodukovánú hudbu, môžeme povedať, že sa to začalo od prvých okamihov jeho života, ešte v lone matky. Jeho matka, Vilma, bola totiž veľmi dobrou hudobníčkou – klaviristkou. Ako sám neskôr vyznal, jej hra Chopina mu vždy vyludzovala slzy. Po nej zdedil nielen talent, ale aj lásku, ba priam vášeň k hudbe. Spomína: „Najprv to bola mamina klavírna hra, v ktorej bolo niečo zvláštne, slávnostné ako harmónium na procesii Božieho tela. Stiahol som na seba zamatovú deku zo stola, prikryl som sa ňou a predložil som si najkraj-

šie naše noty – ako som neskôr zistil, bola to Madame Butterfly v bielej koženej väzbe. A čo som robil, boli spoly slávnostné liturgické gestá a spoly pohyby dirigenta.“ Matka pochádzala z hudobne nadanej rodiny, v ktorej bolo „veľa muzikantov, dve speváčky, čelista, rodák z Detvy.“

Zdedený hudobný talent Strauss nezakopal. Píše: „Zavčasu som začal s klavírom. Po niekoľkých rokoch, ako gymnazista, som po príchode zo školy tresol aktovku do kúta a letel som ku klavíru.“ V gymnaziálnych rokoch sa stal horlivým účastníkom podujatí v povestnom samovzdelávacom krúžku M. M. Hodžu. Mimoriadne úzky vzťah ho spájal s huslistom Ervínom Smatekom a maliarom Eugenom Nevanom, s ktorými vytvoril trojspolok. On sa v tomto trojspolku považoval za takzvaného básnika. Na všetkých oslavách v škole hrával sám, alebo s huslistom Smatekom. Spomína: „Hudba a literatúra saturovali moje vnútro cez pubertu i po nej. Spolu s nebohým akademickým maliarom Nevanom sme sa však začali zaujímať, popri socialistickej orientácii, o časopis Psyche, Weinfurterove a teozofické spisy.“ Spolu vystupovali pri rôznych príležitostiach. O spolužiakoch na gymnáziu píše: „Vcelku strednú školu pocítovali ako súženie a každý si hľadal únik, oblok do vytúženého vyššieho života. Niektorým na to stačili cigarety, chodenie poza bučky a prvé sexuálne exhibície. Mne bolo najväčším šťastím čítanie, písanie a muzika. To boli kútky života, kde som bol sám, sám sebou, suverénom aspoň na kúsku vlastného.“ Práve tieto roky, v ktorých zanechal praktizovanie židovského náboženstva, lebo mu nedokázal veriť, boli preňho roky intenzívneho hľadania zmyslu života, hoci si snáď nie vždy uvedomoval, čo vlastne hľadá: „Bol to chuchvanec emócií, aspirácií a nedotiahnutých rozletov. Pretrpief dopoludňajšiu školu, tresnúť aktovku do kúta a hrať hodiny a hodiny z klavírnych výťahov Wagnerových opier. A čítať a snívať a písať divadlá, básne a denníky. A bolo to všetko hľadanie a čakanie a zasa len hľadanie. Bez konca. Bez pevného bodu vnútorného i vonkajšieho.“

Po maturite v roku 1931 sa dal na štúdium medicíny vo Viedni. Ani tu nemohol byť bez hudby. Brával hodiny klavíra u prof. Feuermannovej, sestry virtuóza-violončelistu, ktorému robievala

doprovod. Mimoriadne intenzívne boli pre neho hudobné zážitky vo Viedenskej opere i na koncertoch. Hudba sprevádzala jeho hľadanie. Chýbalo mu niečo, čo presahuje autonómny ľudský rozum: „Viedenské obdobie je takaním sa medzi hľadaním a túžbou po novej vnútornej dimenzii, ktorú mi stále niečo zacláňalo. Napriek zháňaniu nových a nových estetických emócií. Vždy som spadol do vlastného prázdna, ako keby sa pes škrabal po šikmej, mokrej stene. Duševnému vákuu chýbala dimenzia iracionálna. No vtedy som to ešte netušil. Len ešte dlho trvalo, kým nastal prelom do nej. Ešte dlho mi nebol jasný zmysel všetkých umeleckých naháňačiek, ľudských vylomenín a slabostí. Túžba bola veľká. Len cieľ nebol ani len odhalený [...] Cesta vystlaná otáznikmi. Hľadanie.“

Po dvoch semestroch vo Viedni pokračuje Strauss v štúdiách v podstatne odlišnej klíme na Lekárskej fakulte Nemeckej univerzity v Prahe, kde študuje v rokoch 1932 – 1937. Aj tam sa kultúrne vyžíval častými návštevami koncertov, opier a divadiel. Pritom veľa hrával, korepetoval s maďarskou speváčkou Erszi Krammerovou, s ktorou aj koncertoval. Do tohto obdobia spadá definitívny rozchod s komunizmom kvôli dvom veciam. Prvou bolo to, že stranicky predák v Mikuláši mu povedal: „Škoda, že Hitler nie je náš.“ Druhou vecou bola Stalinova kritika Šostakovičovej modernistickej opery a zákaz jeho ďalšej verejnej činnosti v roku 1936. Svoj zákaz odôvodnil tým, že jeho dielo je nesocialistické. Toto sa Straussa dotklo: „Až keď som sa dozvedel, že Stalinovi sa nepáčila Šostakovičova opera a zakázal hrať jeho kapitalistickú hudbu, a tento človek skoro dva roky nemohol nič robiť, len piť, zlomilo sa niečo vo mne. Kde je takáto svojvoľná a násilná kultúrna politika – vravel som si – tam sa to musí odohrávať podobne vo všetkých oblastiach, v administratíve, v hospodárstve a v politickej oblasti. A tak sa mi z očí spúšťal závoj jedine správnej životnej koncepcie.“ Stalinova agresia otriasla jeho vnútrom. Bol „rozhorčený a zhrozený nad takým štýlom kultúrnej politiky. [...] Kamufláž hrôz, surovosti, nespravodlivosti a protihumanity sa stala priezračnou.“ Na základe arogancie voči hudobnému skladateľovi spoznal hrôzostrašnosť režimu. Po čítaní Gidovej knihy o ZSSR sa utiahol zo študentského života a žil len pre štúdium, prácu na klinike, čítanie, klavír. Jeho neuspokojené vnútro nevedomelo začína túžiť po nových horizontoch.

Aký mala preňho význam hudba v období vysokoškolského štúdia sa dozvedáme z jeho slov: „*Boli to vzrušujúce a podnetné predvojnové roky. Ale atmosféra nabitá neistotou a tušením hrôz druhej svetovej vojny. Môj život bol deformovaný dobou a tým vtedajším prostredím. Len muzika – jediný očistný faktor. Tak a tam som skončil štúdium medicíny, začaté vo Viedni.*“ Promovali ho v apríli 1937.

Po návrate na Slovensko, keď začal ako mladý lekár pôsobiť v Ružomberku, nadväzuje rodinný vzťah s manželmi Munkovcami, Franzom a Gizelou, a ich dvoma synmi, Tomášom a Jurajom, ktorí všetci naraz konvertovali zo židovstva. Franz bol riaditeľom továrne Solo v Ružomberku. Gizela bola vynikajúca pianistka, ktorá pokračovala v rodinnej tradícii. Mladší syn Juraj bol pianový fenomén, geniálny klavirista, žiak profesora Macudzinského. Raz Strauss prišiel na návštevu, práve keď hral Juraj. Spýtal sa ho: „Čo je to za Beethovenova sonáta?“ A on na to: „To len improvizujem v Beethovenovom štýle.“ Starší syn Tomáš, jemný a vzdelaný chlapec, neskoršie vstúpil k jezuitom. Po stretnutí sa s pražskou bohémskou spoločnosťou, v ktorej panovali neviazané mravy, tieto stretnutia s vysoko kultúrnou rodinou konverтитov, v ktorej hudba mala privilegované miesto, museli byť ako vstup do celkom iného sveta, do sveta čistoty ducha.

Tu si v pokojných rodinných diskusiách postupne určoval svoj vlastný vnútorný svet. Musel prekonať všetky predsudky o jezuitskej úlisnosti a korupcii kňazov až po nehodných, zvrhlých pápežov a hrôzy a krutosti inkvizície, až prišiel na to, že každý úkaz, či ľudský a spoločenský, či historický, má dve tváre. Neskôr uznal: „*Einstein mal pravdu, keď povedal, že «je ľahšie rozbiť atómy ako ľudské predsudky».* Len s náložou milosti bolo možné rozbiť vlastné predsudky, získané z prostredia.“ Postupne dokázal rozlíšiť zrnká pravdy, ktoré sa nachádzajú v rôznych myšlienkových prúdoch, a plnosť Pravdy.

Prelom v ňom nastal razom. Rozhodujúci význam tu mala hudba a poézia. Stalo sa to vtedy, keď ho raz večer Munkovci vzali na litánie a zaznelo *Tantum ergo*. Krása poézie a hudby v tejto piesni tak silno zapôsobili na Straussa, že otvorila svoje srdce dokorán Tomu, ktorého sú odrazom. Vyjadril to expresívne: „*Spev Tantum ergo mnou otriasol.*“ Pri počúvaní tohto spevu už bolo jeho vnútro rozhodnuté. Naraz vedel, že tu je jeho miesto,

tu je vlast' jeho duše, jeho vnútorný svet, že patrí sem. Tu Boh k nemu prehovoril spôsobom, ktorý bol preňho najpriateľnejší. Tu sa mu dal poznať tajomným spôsobom, ktorý dokázal vnímať a prijať. Tu ho zasiahol milosťou podobne ako Šavla na ceste do Damasku (porov. Sk 9, 3-9), ktorého zrazu „zalialo svetlo z neba“ (Sk 9, 3). Všetko jeho filozofovanie, všetky teologické úvahy a štúdie Písma v tomto momente dosiahli svoje naplnenie. Neskôr píše: „*V hudbe je smer jasný, zísť sa s Bohom tam, kde je človeku najbližší, v jeho vnútri.*“

Krst prijal 28. augusta 1942. Hoci nie všetci verili v úprimnosť jeho obrátenia, on „*žil v čítaní duchovných diel, v poézii a hudbe.*“ Poézia a hudba nadobúdajú pre neho nový rozmer, stávajú sa vedomým dotykom s Absolútnom.

Hudba ho sprevádzala aj keď si založil rodinu a staral sa o výchovu svojich detí. Jeho syn Jozef v spomienkach na otca, keď vymenúva jeho mnohé aktivity, dodáva: „*Dodnes nepochopím, že popri tom všetkom si otec našiel čas, aby si zahral na klavíri, venoval sa nám deťom a dokázal pomôcť matke v domácnosti. Bol skutočným virtuózom v hre na klavír. Mali sme spoločnú záľubu v hudbe: spolu sme chodievali na koncerty, kde sme sledovali notovú partitúru.*“

Doma Strauss prijímal mnoho návštev, počas ktorých „*rád hrával na klavíri Bacha, Beethovena, Schuberta alebo Brahmsa. Mal široký repertoár a každého skladateľa si vážil.*“ Vo svojom diele hodnotí mnohých hudobných skladateľov, hudobníkov a spevákov. Preniká do hĺbky ich duše. Ako to dokázal? Čisté srdce nám dáva poznať druhých. Znami duchovní otcovia, ako aj ruskí starci, udivovali svojou znalosťou srdca (*kardiognosia*). O svätom Serafinovi zo Sarova hovorili, že čítal v srdciach ľudí ako v otvorenej knihe. A je známe, že to nepovažoval za zázračný dar. Boh nás stvoril, hovoril, aby sme sa navzájom poznali. Hriech buduje medzi ľuďmi múr. Kto dosiahne čistotu srdca, pre toho sú srdcia iných otvorené. A pretože je srdce očisťované predovšetkým láskou, iba ten, kto miluje druhého, ho chápe.

Aj Strauss istým spôsobom prenikal do ľudských srdca aj ponad stáročia. Napríklad o Beethovenovi (1770 – 1827) píše: „*Beethoven – utrpenia v detstve, ponižovanie po celý život, vášnivec, ktorému sa nikdy nedostalo teplého citu, tragická strata sluchu v tridsiatich rokoch*

života, absolútna opustenosť a celoživotná bieda.“ „*Beethoven!... V oblasti hudby «ten» novátor. Prvý a doteraz i posledný, čo vnútro človeka urobili zdrojom i cieľom hudobného zážitku. Hudbu a človeka nemožno oddeliť. Čo bolo pred ním i po ňom, v tomto ho nepredstihlo. Beethoven vedel nevidane rozšíriť staré formy a neupadol v bezuzdnosť. A ostáva nám vzorom!... Beethoven sa nepostavil proti realite, ale ju opanoval a cez ňu sa snažil preniknúť do podstaty prírody i duše tak, aby o tom vydal svedectvo. A ostáva nám učiteľom!... Beethoven, nepriateľ všetkého násillia, kompromisníctva a špinavého utilitarizmu je mentorom všetkých utláčaných a nešťastných. A ostáva nám bratom!... Beethoven! To je súlad krásy a počestnosti, nespútaná láska k slobode a vznešenosti človeka, personifikovaný výkrik ranenej duše po radosti a hodnote ľudského vnútra! Beethoven! To je vrchol, kam sa môže ľudský duch dopracovať, čo môže ľudská ušľachtilosť využiť. Túžba po krásnej, tvorivej slobode a budúcnosti... Technické vymoženosti orchestrácie a inštrumentalizácie i kompozičnej techniky šli ďalej a idú ďalej. A predsa k podstate hudby sa nik nepriblížil väčšmi než tento titan. Lebo premôcť utrpenie, prerásť cez bôľ a pomôcť všetko toto realizovať i v inom živote – ostáva najväčším darom pre ľudstvo.*“

Na dôchodku mu hudba bola naďalej sprievodcom. Každodenne ju počúval, ale i hrával na klavíri. Okrem toho trávil celé dni čítaním kníh a písaním svojich filozofických úvah a esejí.

Akoby na vysvetlenie svojej vášne k hudbe píše: „*Nie som jediný človek a nie som ani jediný lekár, u ktorého vybuchla afinita k hudbe so živelnou vehemenciou [...] Slovom – uplatňuje sa tu zákon vnútornej gravitácie.*“ Tak, ako je človek vnútorne priťahovaný k Bohu (tá známa Augustínovská nespokojnosť každého srdca, kým nespočinie v Bohu), tak je priťahovaný aj k hudbe. Podľa prof. T. Žilku hudba mala pre Straussa ako pre lekára osobitnú funkciu. Keď bol umorený prácou, poskytla mu nádherný svet vnútornej krásy a nových výhľadov. Strauss ju vnímal aj v súvislosti s pacientmi: „*V každom ľudskom bytí je oblasť ticha, neznáma a tajomna – i v lekárskom, i v patientskom, teda niečo bytostne otvoreného smerom k slovu a hudbe. A toto riečisko poézie a hudby otvára v nás všetky životom neupotrebené kolaterály dojatia, fantázie a neuskutočnených predpokladov i nádejí.*“

Pôvod a zmysel hudby

Tu sa natíska otázka pôvodu, podstaty a zmyslu hudby. Pavol Strauss dáva už ako konvertita geniálnu odpoveď, ktorú pred konverziou nemohol dať: „*Je tu večný element prahudby, ktorá je pred každým zvukom. No všetko je v nej ponorené, pred každým jej objavením. Hudba nevznikla. Hudba tu vždy bola, pred všetkým komponovaním. Hudba nie je výsledok ani následok, ale duchovná pralátka. Ona sa nestala, ona bola duchovným závojom Absolútna.*“ Tento obraz je fascinujúci – hudba ako „duchovný závoj Absolútna“.

Pán Boh všetko stvoril z lásky. Najskôr anjelov, schopných tvoriť nebeskú hudbu, ktorou oslavujú svojho Stvoriteľa. Pre Straussa je preto hudba „*mocná opora Božej lásky, najkrajší prejav vďaky anjelov.*“ Keďže Boh je večný, v ňom je všetko prítomné, všetko v ňom pretrvá, i hudba. Strauss preto dodáva: „*Nič sa ne Stratí. I nepočutá hudba žije.*“ Inde píše: „*Hudba a tajomstvo smrti sú večne nedopovedané. Ale sú náramne prítomné. Nástojčivo horí zvedavosť. Nedopovedané pravdy trčia z márníc do sveta. A hudba nikdy neumiera.*“ Hudba bude znieť celú večnosť na slávu Boha.

Keďže Boh nás ľudí stvoril na svoj obraz a podobu, aj nám dal schopnosť vnímať hudbu. Vnímame ju vo svete prírody, ktorú stvoril, počujeme šum vánku, hukot mora, spev nebeského vtáctva. Dal nám aj schopnosť tvoriť hudbu, žiť hudbou. Človek však dokáže vnímať aj samého Boha, ktorý sa k nemu mnohokrakým spôsobom prihovára, dokáže sa s ním rozprávať. Vďačnosť nakoniec vždy viedla človeka k oslave Boha životom, modlitbou a spevom.

Ako sa však máme modliť a spievať Bohu na slávu? Do rozhovoru s Bohom nás vovádza samotné Božie Slovo. Boh, ktorý hovorí v Biblii, nás učí, ako s ním môžeme hovoriť. Zvlášť v *Knihe Žalmov* nám On sám ponúka slová, ktorými sa môžeme k nemu obrátiť, priniesť pred neho svoj život s jeho veľkosťou i biedou, premeniac tak samotný život na pohyb k nemu. *Žalmy* opakovane obsahujú inštrukcie aj o tom, ako ich treba spievať a sprevádzať na hudobných nástrojoch. *Žalm 33* napríklad hovorí: „*Oslavujte Pána gitarou, hrajte mu na desaťstrunovej lutne. Spievajte mu novú pieseň, nadšene mu hrajte a volajte na slávu*“ (Ž 33, 2-3). Aby sa človek mohol modliť na základe

Božieho slova, nestačí jeho recitovanie, ono si vyžaduje hudbu. Dva spevy kresťanskej liturgie vyplývajú z textov Biblie, ktorá ich kladie do úst anjelov: *Sláva Bohu na výsostiach*, čo spievajú pri Ježišom narodení a *Svätý, Svätý, Svätý*, ktoré podľa *Izaiáša* (porov. Iz 6), je aklamáciou Serafinov, ktorí stoja bezprostredne pred Bohom. V tomto svetle kresťanská liturgia je pozvaním spievať spolu s anjeli a dať tak slovu jeho najvyššiu dimenziu. Mnisi potrebovali vytvoriť melódie, ktoré by vyjadrili prilnutie vykúpeného človeka k tajomstvám, ktoré slávi.

Rozhodujúce kritérium pre modlitbu a pre spievanie žalmov sa nachádza v slovách žalmu: „*Pred tvárou anjelov chcem hrať a spievať tebe Pane*“ (Ž 138, 1). Tu je vyjadrené vedomie, že pri spoločnej spievanej modlitbe v prítomnosti všetkých nebeských chórov sme vystavení najvyššiemu kritériu: máme sa modliť a spievať tak, aby sme sa mohli pripojiť k hudbe najvznešenejších Duchov, ktorí boli považovaní za autorov harmónie kozmu, hudby nebeských sfér. Vychádzajúc z tohto je možné pochopiť vážnosť meditácie svätého Bernarda di Chiaravalle, ktorý použil výraz platónskej tradície odovzdaný nám prostredníctvom Augustína, na posúdenie mrzkého spevu mníchov, čo preňho nebolo, samozrejme, malým, v podstate druhotným neporiadkom. Neusporiadaný, zle prevedený spev považoval za upadnutie do „*kráľovstva nepodobnosti*“ (*regio dissimilitudinis*). Augustín prevzal tento výraz z platónskej filozofie, aby charakterizoval svoj vnútorný stav pred obrátením: človek, ktorý je stvorený na Boží obraz a podobu, opúšťa Boha a rúti sa do „*kráľovstva nepodobnosti*“ – je ďaleko od Boha, už nie je jeho obrazom, a tak sa stáva nepodobným nielen Bohu, ale aj sebe samému, pravej podstate človeka.

Nie každý spev je na Božiu chválu, ale iba ten „*pred tvárou anjelov*“, ten, čo je starostlivo pripravený a umelecky prevedený. Je pochopiteľné dôrazné napomenutie svätého Bernarda di Chiaravalle, keď hovorí, že zle prevedeným spevom človek upadá do „*kráľovstva nepodobnosti*“. „*Kráľovstvo nepodobnosti*“ je výraz, ktorý v kresťanskom použití znamená vzdialenosť medzi Stvoriteľom a stvorením, rozdiel medzi Bohom a stvorením. Nachádzať sa v „*kráľovstve nepodobnosti*“ znamená teda zbadáť, otrasený láskou a chvením, že sme dramaticky ďaleko od plného poznania seba samých, teda že sme vo veľmi biednej situácii.

Je určite drastické, ak Bernard, na ohodnotenie zle prevedených žalmov mníchov používa toto vyjadrenie, ktoré označuje pád človeka, vzdialenie sa človeka sebe samému. Zároveň ukazuje, že túto vec berie vážne. Ukazuje, že kultúra spevu je tiež kultúrou bytia a modlitba mníchov musí zodpovedať veľkosti Slova, ktoré im bolo zverené, jeho požiadavke pravej krásy. Od tejto vnútornej požiadavky rozhovoru s Bohom a jeho oslavy spevom, slovami, ktoré nám On sám daroval, sa zrodila veľká muzika Západu. Nejde o privátnu „*tvorivosť*“, v ktorej jednotlivci stavia monument sebe samému, berúc za základné kritérium prezentovanie seba samého. Ide skôr o pozorné spoznanie, „*očami srdca*“, vnútorných zákonov hudby samotného stvorenia, základné formy hudby vložené Stvoriteľom do sveta a človeka, a tak nájdenie hudby hodnej Boha, ktorá je zároveň skutočne hodná človeka a necháva zaznieť v čistej podobe jeho dôstojnosť.

Mníšske chóry sa stali kolískou západnej hudby. Pavol Strauss sa snažil obsiahnuť celé hudobné dedičstvo Západu, ktoré ho nadchýnalo a viedlo ku komunikácii s Bohom, k modlitbe. Píše: „*Myslím, že nieto čistejšej modlitby akou je hudba, inak by nebol v každom chráme organ, ani spev. Hudba je neraz i nevedomelou modlitbou neveriacich.*“ Túžil po tom, aby umenie v chrámoch, kde patrí aj hudba, zodpovedalo svojmu poslaniu. Píše: „*Potrebuje knazov, ktorí prirodzený umelecký cit nášho ľudu neudupú prepľňaním kostolov najgýčovitejšími a najnevkusnejšími okrasami a sochami. Potrebuje knazov, ktorí budú dbať na úroveň cirkevnej hudby, lebo je často ozaj tak, ako mi raz umelec – organista povedal: Keby predstúpil knaz pred oltár v šate prispôbennom hudbe, ktorá znie pred tým istým oltárom, boli by to len biedne handry.*“

Dobre prevedený chórový spev sa stal paradigmatom celého kresťanského života. Keď Dávid hral na citare, „*Šaulovi sa uľavilo a bolo mu lepšie, zlý duch od neho odstúpil*“ (1 Sam 16, 23). Podobne speváci v chráme svojim spevom oslobodzovali veriacich od všetkých diabolských túžob.

Julo Rybák spomína svoj silný zážitok: „*V knihe Kabala J. C. Agrippu z Nettessheimu sa mi náhodne otvorilo miesto, ktoré ma prekvapilo svojou pravdou: «K zahnaní zlých duchov nie je nič tak účinné ako hudobná harmónia, lebo*

títo duchovia, keďže sú vyhnaní z onej nebeskej harmónie, už nemôžu zniesť žiadne pravé akordy a utekajú pred nimi ako pred nepriateľom. Tak zahnal Dávid zlého ducha, ktorý uviedol Šaula do zúrivosti. – Z toho istého dôvodu tiež starí proroci a cirkevní otcovia, ktorí dobre poznali tieto mystériá harmónie, zaviedli pri bohoslužbe spev a hudbu.» Aký je potom nádherne pochopiteľný súčasný diabolický rozvrat hudobnosti a harmónie zvnútra!“

Hudba a poznanie

Pavol Strauss mal myslenie stále a primárne orientované na poéziu a hudbu. Tieto dva elementy nemohol oddeľiť. Napísal: „Hudba a poézia sú ostatné pomôcky rozumu.“ Inde zasa píše: „I v hudbe ide o službu na ceste za hlbším a pravdepodobnejším poznaním. Už nejde o pôžitok ducha, ale o službu duchu.“ Ďalej tvrdí, že hudba nie je vždy „prítulok, lež iba čarovný prút hľadania.“ Podobne, ako tajomstvá viery nie sú proti rozumu, ale nad rozum, pričom umocňujú a zdokonaľujú rozumové poznanie, aj hudba je pre Straussa nadracionálna, pričom tiež umocňuje a zdokonaľuje rozumové poznanie. Píše: „V tých nadracionálnych oblastiach sa môžu vytvoriť silové polia, ktoré nakoniec môžu interferovať s tými až príliš evidentnými zložkami života.“

V tejto súvislosti môžeme vytušiť význam návštev koncertov pre jeho život, k čomu vedie aj jeho nasledovná úvaha: „Avšak všetky koncertné emócie sú tým motorom, ktorý rozhybe niečo v nás smerom k tomu podstatnému. Keď človek hovorí presvedčivým spôsobom a uchvacujúcou formou, pohne niečo v nás čarom svojej osobnosti, aby sme šípili hĺbky, z ktorých to preniklo. I hudba je takáto reč, za ňou a pomocou nej sa vynárajú hraničné zóny absolútna. Kým smeruje k abstrakcii, je vítaná i hudba ako experiment, i experimentálna hudba. Lebo to, čo vieme, vždy je v každej oblasti schopné sa zveladiť a prehliť. I hudba je penetráciou našej vôle ísť za pravdou, jej vlastnými prostriedkami. A aj vďaka nej ostáva otvorená brána nádeje do budúcnosti.“

Hudba spája ľudí. Sú krásne silné a čisté priateľstvá medzi hudobníkmi, ktoré pramenia v hudbe. Strauss uvažoval aj o význame hudby pre spoločnosť, ktorý videl takto: „Pri poľudštení životného prostredie hrá [hudba] podstatnú úlohu. Možnože s hudbou je to tak, ako s naším poznaním. Je čiastkové, schopné obmien a doplnenia. Rozvíjajú sa

latentné schopnosti nášho mentálneho a citového sveta sú schopné úchvatného rozletu a vývinu, a tak i hudba, ktorú poznáme, ustúpi možno novému úžasnému typu. Vízia budúcnosti hudby je ešte len hudbou budúcnosti. Ale je pravdepodobné, že keď sa nájde spôsob vystupňovania našich schopností, vznikne nový druh hudby, hudobného konzumenta i hudobného tvorcu. Priestor medzi nimi sa podstatne zmenší pre nový spôsob tvorenia a vnímania. Svet hudby je svet slobody a možnosti, s neskonalou plynulosťou a voľnosťou výrazu nových elementov. Ako sa všetko mení, vidíme z toho, že i Beethovena v čase «Osudovej symfónie» a Stravinského v čase premiéry «Svätenia jari» považovali za provokujúcich pomätencov. A dnes sú to samozrejmosťi.“

Hudba umožňuje človeku poznať jeho ohraničenie, no zároveň ho približuje k tajomstvám, ktoré ho prekračujú: „I keby nám hudba nesprostredkovala aspoň tušenie toho, čo nie sme schopní pochopiť, čo i len cestou citovej analógie, jednako prispieva k prehĺbeniu nášho myslenia filozofického a vedeckého. Túžba vedcov archeologického alebo matematického smeru, s veľkou afinitou k Bachovej hudbe, prezrádza aj sklon človeka k mýtom a k ich koreňom. Čo je veľké v človekovi, túži po pochopiteľnej i nepochopiteľnej veľkosti. Preto je hudba to najčistejšie vo svete.“ Tu vidno Straussovu pokoru, pokoru hudobníka, filozofa, básnika, chirurga. Uvedomoval si ľudské ohraničenie, ľudské limity. Vie, že túžba po Nekonečne je vložená v každom ľudskom srdci, preto píše: „Priznanie sa k hudbe aj úplne racionálne a pragmaticky orientovaných vedcov je len výrazom ich neuvedomenej túžby po objatí nepoznanej tváre prítomnosti. V hudbe sú zastreté mystické prvky, zvuk ich neodkláje, veď hudba ich len zvukom naznačí.“ Strauss po konverzii vedome hľadal a ponáral sa do tajomstva Boha. Vyznáva: „Kto hľadá neviditeľné, verí. Preto sa opiera o hudbu. Mne sú najbližší spisovatelia, ktorí prekračujú vo svojom hľadaní pravdy a človeka: Balzac, Dostojevský, Green a Bloy.“

Hudba a šťastie

Boh stvoril človeka pre šťastie. Prvotným hriechom bol tento cieľ zakalený, a práve preto sa človek niekedy mylí a neusporiadane túži po veciach, ktoré ho odlučujú od Boha. „Hoci človek môže na Boha zabudnúť alebo ho odmietnuť, Boh neprestáva volať každého človeka, aby ho hľadal, a tak žil a našiel šťastie“ (KKC, 30). Keď človek zabľúdil vinou

hriechu, „Slovo sa stalo telom, aby nás urobilo «účastnými na Božej prirodzenosti» (2 Pt 1, 4). To je dôvod zostúpenia Božieho Syna na túto zem. Strauss si bol toho bytostne vedomý. Šťastie zo spásy spája so šťastím, ktoré prináša hudba: „Najbližšie je tomu [šťastiu, ktoré priniesol na svet Spasiteľ] hudba. A všetko, čo je veľké, má v sebe doprovod hudby. Kde je nepochopiteľnosť krásy, je v tom vsadená mystika hudby. Prevyšuje i slovo.“ Inde hovorí: „Hudba je z mála čistých radostí človeka. A radosť je len chvíľa intenzívnejšieho zabudnutia na smrť.“ Nakoniec dodáva: „Cez hudobný pocit a vnem vystupňuje sa náš život. Hudba je jediný priestor v neistej predapokalyptickej atmosfére sveta, v ktorom možno uchvátiť dnešného človeka.“ Hudba dokáže uchvátiť človeka pre Boha. Hudba vždy zohrávala významnú úlohu pri ohlasovaní evanjelia tomuto svetu.

Syntézou doterajších úvah môže byť táto Straussova výpoveď: „Hudba bola a je životodarný element, ktorý robí život hodným života. Pokúšal som sa neraz o definíciu a analýzu jej pôvodu a jej prevodu do duševného bytia. Má korene v ničom, alebo v nepostrehnuteľnej oblasti a premieta sa do života ako veľký posol podstaty bytia. Za všetkou hudbou je duch sveta, Duch Svätý. Milujem hudbu a vážim si ju, lebo je medzinárodnou rečou srdc. Lebo je faktor, ktorý pripomína ľudstvu, čo nás spája. Keby sa hudba stala dôležitým kultúrnym a morálnym faktorom, nebolo by možné, aby svet koketoval s možnou svojou záhubou.“

Tento „hudobný“ rozmer osobnosti Pavla Straussa si vyžaduje možno samostatnú knihu. Túto prednášku je vhodné ukončiť denníkovým zápiskom Jula Rybáka: „Na Paľka a na význam, ktorý mala pre rozkvet jeho duše hudba, som myslel aj pri slovách starca Varsonofija: «Keď budeš mať deti, uč ich hudbe. Nie tancom a piesňam, ale anjelskej hudbe. Hudba spôsobuje rozvíjanie duchovného života. Duša sa zjemňuje. Začína chápať aj duchovnú hudbu. U nás v chráme, keď sa číta šestopsalmije, ľudia počas toho často vychádzajú z chrámu. Veď nechápu a necítia, že šestopsalmije je duchovná symfónia, život duše, ktorá zachvacuje celú dušu a dáva jej najvyššie uspokojenie. Toto ľudia nechápu. Ich srdce je kamenné.»

Pavol Strauss

Óda na hudbu (úryvok)

Sú sviatky duše, ktoré sa riadia nevnímateľným kalendárom vnútorného pokoja a radosti. Sú stavy duchovného príbuzenstva, ktoré potrebujú médium, aby preklenuli aj vnútorné svety.

Náznak veľkého ľudského ideálu zbratania ľudí je v opere alebo na koncerte, keď ľudí strhne ako príval citu vďačnosti po krásnom výkone spontánny potlesk. Ľudia sú zapálení a boli by ochotní vrhnúť sa i do ohňa.

Pochválená sila, čo pôsobí obrátene ako rozkol, nenávisť a zloba, čo vie zblížiť duševne cudzích, národnostne rozoštvaných a totálne rozladených. Kde inde je prístav zúfalých a citove celkom deštruovaných.

A kde je bod alebo zákutie v človekovi, kde tieto impulzy všetkých pozitív sú schopné zakerovať do vnútra človeka. Nie cez sluch vznikajú a vnikajú tieto pôsobky, ani ako keby oko bolo príčinou maliarstva. Zmysly sú odrazový mostík, ale prístavacia plocha je duchovná oblasť, najvlastnejšie vnútro človeka.

Len vtedy patrí hudba človekovi, keď človek patrí hudbe. A keď je chirurgia najviac materiálne orientovaná časť medicíny, je hudba najnemateriálnejšie vzniklá oblasť umenia. Tu je psychologické zdôvodnenie jeho afinity k hudbe. Tu je ozvučená jeho túžba po absolútnu.

Vzťah k hudbe nie je problém výchovy, ale sebvýchovy cestou túžby a nádeje. Tu je silnejúca túžba vnútra po volaní sveta hudby. Nemusí vedieť ani stupnicu zahrať a môže byť plný hudby.

Nie každý sled slov je báseň a nie každý tón, alebo séria tónov je hudba. Aspoň nie pre každého. Ale zvláštna forma akustických vzruchov je hudba, keď narazí na určitý vnútorný typ prípravy. Vo všetkom v živote je živý problém vysielacky a antény. Aj vo sve- te hudby.

Možno, že sú tu i zdedené dispozičné faktory. Aj ľudová hudba alebo ľudové umenie maliarske a čipkárske vychádzajú z roztúženého vnútra ľudu po krásu, po súlade, z otvoreného pohľadu na svet možnosti, na svet ducha.

Je mysliteľný svet bez hudby, aspoň vnútorný svet?

Žijeme v rôznych etážach bytia. Závaný neviditeľná nás obklopujú a prenikajú. A do tejto sféry patria aj ohlasy z nevyspytateľných záloh sveta zvukov, precedených sitom duchovným. Kde dochádza k interferencii z materiálnej základiny vln a duchovnej oblasti, čo sa vyzrážajú v citových percepčných orgánoch, to je ten večný fenomén, ako sa svety vo svete miešajú a vyzrážajú a prežiarujú. A vo všetkých týchto úkazoch sa uplatňujú aj spätné väzby.

V každom živote sa utvárajú ostrovčeky rajského šťastia, polozabudnutého, ktoré sa vynárajú vo chvíľach opakovania detských duchovných spomienok a vo chvíľach rozrušujúcich duchovných zážitkov u Brucknera, Mahlera, Beethovena, Dvořáka, Mozarta a Čajkovského.

Hudba je vnútorná recidíva strateného raja.

(Pavol Strauss)

Hudba

Krásna choroba duše, opojný zákal vrúcnosti k tomu. Vyteká a vteká na tom istom mieste. Začína, kde ju už nečut. Rodí sa z ničoho a stáva sa všetkým. Bol by svet bez hudby?

Mocná opora Božej lásky, najkrajší prejav vďaky anjelov.

Čo je dych?

Nad mŕtvymi údoliami čakania zelenkavé hmitie, ostatný zástupca hudby. Stvorenie bez nej? Hrbaté. A hrb, čo nevidno, len ťažšie pokrivenie.

Čo je vzdych?

Sen o hroznom krúžení a bôlne tušenie: Umrieť?

Čo je vrch, ak nie hudba? A Rilke rozspieval smrť v sebe.

**V bratskom kruhu
Jozefa Tótha**

Bolo to zvláštne ráno: 14. 1. 14. Prvý raz mi prišla do rúk encyklika pápeža Františka Lumen fidei, tak som si ju začal čítať – podľa rady Pavla Straussa – odzadu, od 4. kapitoly. Keď som prišiel k miestu, kde encyklika hovorí o jednote medzi ľuďmi, založenej na tom, že „je dobre žiť pospolu“, založenej „na radosti, ktorú môže vyvolať jednoduchá prítomnosť druhého“ – hneď som mal pred očami, čo Pavol Ondřík napísal v závere svojho článku „Jozef Tóth o Pavlovi Straussovi“ (Listy PS 18-19, s.10); spomína tu, ako sa raz na záver návštevy u Jozefa Tótha zmo- hol iba na jednoduché konštatovanie: „Ako je dobré, keď bratia žijú pospolu...“, na čo Jozef Tóth spustil po latinsky celý žalm 133: „Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum...“

Potiahlo ma pozrieť sa, akú podobu našiel 133. žalm v Tóthových „Žalmoch na rozhraní tisícročí“ (Vydavateľstvo Verbum Košice, 2006), a nedalo mi, aby som si ho neprisvojil prepísaním do zošita:

Žalm 133

*„Aké je dobré a milé,
keď bratia sú pospolu.“*

*To, čo spája bratov,
je sila, ktorá stvorila svet.
Udrzuje všetky hviezdy,
lebo nemajú svoju vôľu.*

*Lež bratov spája sila,
ktorá sa volá láska.*

*Ten nektár a med,
tá miazga lúk
a jarných stromov,
zurčanie šťastia,
teplý domov.*

*Všetky zloby sveta sa stratia,
len jedno treba urobiť,
jedno jediné:*

Milovať sa, bratia!

Prešli zo dve-tri hodinky, a pošta mi nato doniesla očakávanú zásielku od Enza Passeriniho (predstavili sme ho – spolu s jeho prekladom Straussovej Tesnej brány do taliančiny – v Listoch PS 21-22): spomienku na jeho návštevu u Jozefa Tótha. Dajme mu slovo:

Enzo Passerini

BOL SOM NA NÁVŠTEVE U JOZEFA TÓTHA (Košice 24. 9. 2013)

Tento krátky príbeh začína krátkou anekdotou. Do Košíc som sa vybral z pracovných dôvodov. Mal som tlmočiť na jednej medzinárodnej konferencii o súčasnom umení podľa programu od rána do cca 19.00 hod. Ešte deň predtým som nevedel, do kolkej presne robím, preto som sa dovtedy s otcom Jozefom nespojil. Nevedel som totiž povedať nič istého. Počas nemenovanej konferencie ma cez obed zastavili organizátori s problematickou prosbou. Nenašli by ste si aj dnes večer čas na tlmočenie? Ide len o hodinku asi od dvadsiatej hodiny. Veľmi ma to mrzí, ale už mám program. Chystám sa na návštevu k jednému vynikajúcemu básnikovi a spisovateľovi, Mons. Jozefovi Tóthovi. Moja odpoveď neznala však moc presvedčivo; to asi kvôli tomu, že toho času nebola návšteva ešte dohodnutá. Bola iba v mojej hlave a Jozef ani nevedel, že som v Košiciach. Organizátori si to všimli a pokúsili sa ma nahovoriť. Jazyková kombinácia bola dosť zvláštna a skutočne nepoznali nikoho iného, kto by to mohol odtlmočiť.

Vyhral som ja. Dokázal som im zabezpečiť kvalitnú náhradu a nakoniec sa ukázalo, že téma večerného stretnutia bola nekresťanská (a preto si nezaslúži ďalšie zmienky). Stačí povedať, že kolegyňa, ktorá tam tlmočila, mi ďalší deň ráno referovala: „Enzo, ty by si po pár minútach vystúpil z kabíny... Dobré, že si nešiel.“ Stačilo pár zaváhání, a medzi ôsmou a deviatou som sa mohol ocitnúť v malom pekle.

Božia Prozreteľnosť ma však viedla úplne opačným smerom. Jozef ma srdečne privítal a za úvodnú tému si zvolil príbeh o svojich stratených písacích – v tých časoch, keď sa kresťanská literatúra musela schovávať. Nejakou zhodou nešťastných okolností sa skrytý materiál stratil navždy. Aká veľká škoda! Iste by z nich boli ďalšie veľdiela slovenskej katolíckej moderny. Hovorili sme o všeličom, a samozrejme nemohla chýbať dlhšia zmienka o Pavlovi Straussovi. Jozef tvrdí, že Pavol Strauss je prorok dvadsiateho storočia. Ja hoci nemám jeho hlboké čítanie ani jeho nástroje a skúsenos-

ti, aby som to mohol posúdiť, predsa si myslím, že má pravdu. Čím viac Straussa čítam, tým som presvedčenejší. Tak ako u Straussa vnímam i v Tóthovom myslení snahu o využitie umeleckého ducha pre Božiu slávu. Spev Absolútna. Platí u neho Straussov výrok „čistý l'art-pour-l'artizmus je absurdný a dvojnásobne nemožný“. U Tótha neplatí princíp *l'art-pour-l'art*, ale *l'art-pour-Dieu*, čo je najvznešenejšou formou a možnosťou použitia umenia, a zároveň *l'art-pour-l'homme*, v tom zmysle, že je umenie užitočné a osožné pre človeka. Veď komu inému má Bohom inšpirované umenie pomôcť, ak nie človeku? Teda najšľachetnejšia a najpotrebnejšia forma umenia, čo je viac ako utilitaristicky zamerané dielo.

Pri rozhovore s Jozefom, a takisto z jeho kníh, som si tiež uvedomil, že človek je obyčajný a zároveň vzácny, veľký hriešnik a zároveň svätý. A práve preto, že sme ľudia, ako jedna z najpodstatnejších čností vyčnieva priateľstvo – s Kristom, s bližnými, so sebou.

Pri rozhovore s Jozefom cítim ozajstné priateľstvo a zároveň pocit istoty. Istoty človeka, ktorý vie, komu uveril. Istoty človeka, ktorý sa počas celého svojho života venoval šíreniu Kristovho posolstva. A urobil to tak, že nielen prijal svoje povolanie – napriek prenasledovaniu – ale tiež využil svoje talenty, tie básnické a mysliteľské. Dnes má vďaka nemu slovenské písomníctvo (a prečo nie, aj svetové) vzácny poklad, ktorý je ako každý vzácny poklad skrytý a dostupný len tým, ktorí ho skutočne hľadajú a majú oň záujem.

Obzvlášť pozoruhodným dielom je „Spev Košického tria“, prebásnený príbeh o známych troch košických mučeníkoch. Silné duchovné zmysľovanie a tiež hlboká a presná analýza kontroverzného historického obdobia stavovských povstaní a účinkov reformácie a protireformácie v tých častiach Uhorska. Jednoznačne ide o knihu, ktorá si zaslúži preklad do nejakého svetovejšieho jazyka. Nie však jednoduchý preklad, ale taký, ktorý by vedel verne reprodukovať štýl a myšlienkové nuansy autora.

Na záver mi otec Jozef udelil svoje požehnanie. Aj tu vyčnieva predovšetkým jeho dobrota a úprimnosť. Úprimne slúbil, že sa bude modliť za mňa i za celú moju rodinu. To ma veľmi potešilo, keď povedal, že nás považuje za členov svojho najbližšieho rodinného kruhu a že sme vždy v jeho myšlienkach pri modlitbe.

Moju poznámku na záver za mňa už napísal Pavol Ondřík vo svojom článku o návšteve u J. Tótha (viď Listy PS č.

18/19): „Jozef, vzácna je každá chvíľa pri Tebe a s Tebou...“

+ + +

V sprievodnom liste Enzo P. píše: „Mám pred sebou Listy PS otvorené na strane 10-11 s veľmi krásnym príbehom o vašej návšteve u J. Tótha. A vedľa nich mám zväzok I. Zobraných ... diel Pavla Straussa, už aj so záložkou na str. 161 (kde je esej „Problém človeka“ – J. R.), a zväzok II. so záložkou na str. 298 (čo je práve List o zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti – J. R.). Pomaly čítam a pri čítaní rozmýšľam. Čo môžem ja z toho mať, keď J. Rybák hovorí o Straussovej nezrozumiteľnosti a J. Tóth tvrdí, že nemá na to arzenál? Čo môžem ja o Straussovi vraviť – alebo, ešte horšie, napísať – keď J. Tóth vyhlasuje, že „sa bojí Pavlovi Straussovi už aj niečo povedať“?

Nuž, čítať musíme. Veď semienka boli rozosiata a ten, čo seje, nevie, ako bude vyzerat úroda... *ak môžem Tótha citovať*. Čítam v nádeji, že sa aspoň zo pár zlomkov textu dostane cez sito zrozumiteľnej nezrozumiteľnosti.“

Passeriniho zmienka o rozsievачovi, ktorý seje a nevie, ako bude vyzerat úroda, mi pripomenula Tóthov Žalm 132, ktorý je na tohto človeka, čo sa „počas celého svojho života venoval šíreniu Kristovho posolstva“ (Passerini), na tohto „svetlonosa“, „nosiča svetla“ ako „uliaty“:

Žalm 132

*Sme Tvojou korunou,
nie pre našu veľkosť,
ale pre našu malosť.
Sme kameňom nekonečnej hory,
a kameňom horu nikdy nepokorí!
Nerobíme sa bôžikmi,
a predsa sme synmi Najvyššieho.
Nosíme svetu Tvoju pravdu,
ako slnko prináša denne svetlo,
a nenafukuje sa.
Potichu prichádza,
potichu odchádza.
A Tvoja voda a vzduch, Pane,
bez nich by sme tu neboli!
Hľa, aké skvosty, dary života!
Aká veľkosť, životná nevyhnutnosť.*

*Tak sa tu trblieta Tvoja pravda
ako roje hviezd.
Som ich nosičom,
svetlonosom.
Nie kráľom,
nie korunovaným,
iba nosičom svetla,
pravdy a spravodlivosti.
Ó, spievajte, synovia svetla!*

(J.R.)

„Bolo šťastím žiť v ich dobe...“

(K 20. výročiu rozlúčky s Pavlom Straussom: 30. okt. 1912 – 3. jún 1994)

Dvojnásobné potešenie

Pavol Ondřík:

Potešil som sa, keď som si v Katolíckych novinách č. 50/2013, str. 12-13 mohol prečítať príspevok k storočnici **Jozefa Felixa**. Na jeho konci bolo trochu sklamanie, lebo som sa o ňom veľa nedozvedel – skôr o tých, o ktorých a s ktorými písal kritiky. Škoda... Ale nie celkom tak, lebo som si pritom nemožno nespomenúť na odovzdávanie Ceny Pavla Straussa v Nitre 31. októbra 2012. Medzi ocenenými bol totiž aj **Viliam Turčány**, krásny slovenský básnik a ešte mnoho iného, ktorý je v tom článku spomenutý a ktorý sa svojim neopakovateľným spôsobom zas hlási k Felixovi, hoci reč o inom ide...

Vážení milovníci, znalci, tvorcovia a šíritelia umenia a kultúry!

Dovoľte mi poďakovať študentom, ktorí i mňa navrhli na cenu Pavla Straussa. Vďaka aj pedagógom a všetkým, ktorí ich návrh schválili.

*Chcem vďaka vzdať aj svojim učiteľom a dobrodincom. Bez nich by som dnes tuná nestál. Najmä by som chcel spomenúť **Jozefa Felixa**. Už bola o tom reč, že sme spolu prekladali predovšetkým Božskú komédiu. Bez neho by som to nebol sám ani začal.*

Zdá sa mi, že práve pri tejto druhej kantike Božskej komédie, teda pri Očistci, som u Felixovcov prvý raz uvidel toho muža, ktorý tejto cene dal svoje meno. Ten večer mi pripomínal čosi, akoby sme s Jozefom Felixom i so mnou, tiež šťastným, boli tými učeníkmi, ktorí išli s Kristom do Emauz. Pamätám sa už len na to, že som zložil báseň v tercínach, ktorá bola uverejnená aj v nejakom zborníku a končila sa slovným spojením „do Emauz“, s ktorým sa rýmoval posledný verš „vdaka Ti za to, Palko Strauss“.

*Palkovi ďakujem, že pri nejakej konferencii tu v Nitre pozval **Stanka***

Šmatláka, môjho priateľa a kolegu i mňa do svojho rodinného domu, z ktorého sme videli nočnú Nitru, osvietenu, akoby v tej kráse, ktorou svieta do celých našich dejín, a ku ktorej sálali, prispievali i lúče zo straussovského domu.

*Pri Jozefovi Felixovi nemôžem nespomenúť druhého svojho veľkého učiteľa a neskôr i spoluprekladateľa Proglasu od Konštantína Filozofa, čiže profesora **Eugena Paulinyho**, s ktorým sme preložili Proglas. Odtiaľ, od Paulinyho vedie cesta cez vydavateľstvo Herba; s jeho predstaviteľmi sme chodili k Jeho Eminencii **Jánovi Chryzostomovi kardinálovi Korcovi**, ktorý napísal úvod k prvým dvom vydaniam Proglasu, a ktorý pri udelení čestného doktorátu na Univerzite Konštantína Filozofa od citoval i verš z tejto veľbásne: „Čo vaše srdce posilní, / ktorá Vás Boha poznávať pripraví“. A svoj prejav zakončil tým, že je to program na stáročia, a okrem iných adresátov, aj pre všetky univerzity.*

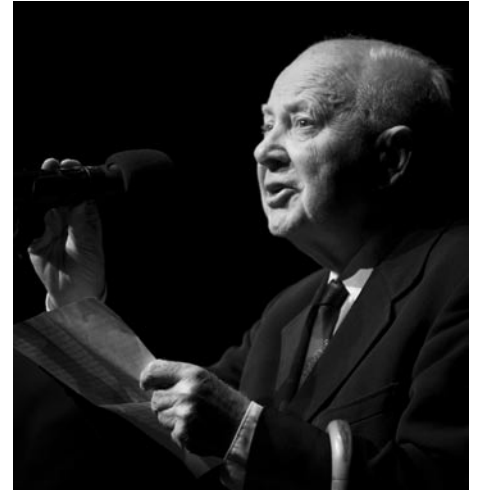
Zostáva mi len dodať, že tento program realizuje ako jedna z prvých, ak nie samá prvá, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Vďaka.

(Viliam Turčány pri preberaní Ceny Pavla Straussa)

(Poznámka. Podrobnú správu o udeľovaní Ceny Pavla Straussa za rok 2012 sme priniesli v Listoch PS 21-22, s. 50-51.)

Julo Rybák:

Mňa zas pri príprave uvedenej spomienky Pavla Ondříka do tlače potešilo, že sa mi práve v tej chvíli zbierka Viliama Turčányho „Srdce, DrSc.“ otvorila na veršoch, ktoré s Ondříkovou spomienkou priamo súvisia: Cestou zo Slávičieho údolia a Pochvala nášmu učiteľovi profesorovi Eugenovi Paulinymu. Potešilo ma to o to viac, že pri 20. výročí rozlúčky s Pavlom Straussom môžu si jeho vy-

znávači, priatelia a ctitelia aj vo vzťahu k svojmu Učiteľovi zopakovať Turčányho prorocké slová:

*Raz všetko rozhojdá v nás radosťou
jak zvon,
čo do nás ukladal si viac než do účastín;
raz všetci pochopia, že ozaj bolo šťastím
rásť tesne popri ňom, žiť v dobe,
keď žil on!*

Cestou zo Slávičieho údolia

Za Jozefom Felixom 14. 4. 1977

*Veď tak sa hovorí – a napokon i je:
zostáva lepšia časť a nad pomník sa vztýči.
V nej času odolá, v nej Nič ho márne nič!
Nie, dielo nestrhne mu do agónie.*

*S tým dielom pri každom vždy znovu ožije
a v pôde ďalších srdc i v dielach ďalších
vzkličí - - -
Len jeho jasný hlas, ten hlas i nad sláviči,
čo mohol ešte vln vliat do poézie!*

*Čo všetko mohol nám liať ďalej do života,
by jeho údolím sa niesla čistá nôta,
prv srdcom zväžená, než prešla cez hrdlo...*

*Akoby nebolo už nebo také šire,
akoby odpadli i dáke struny lýre,
akoby volačo z nás všetkých ubudlo.*

+ + +

*Tak sa to hovorí – i tak je, napokon!
A hoci ešte dnes si neuteší nás tým,
že raz, až zastaví sa apríl nad štrnástym,
z duše sa nevydrie už viacej holý ston –*

*raz všetko rozhojdá v nás radosťou
jak zvon,
čo do nás ukladal si viac než do účastín;
raz všetci pochopia, že ozaj bolo šťastím
rásť tesne popri ňom, žiť v dobe, keď žil on!*

*A ľudia budúci tiež šepnú s hlasom
vrúcim:*

„Ako váš slávny vzor – i vy ste Dávajúcim;
tiež chceme k veľkým rásť, tak jak
ste vzrástli Vy.“

A v stránkach jeho diel sa dotknú
štedrej dlane
toho, kto dával rád a dávať neprestane –
kto v šťastí ostatných chcel byť vždy
šť a s t l i v ý.

Pochvala nášmu učiteľovi profesorovi Eugenovi Paulinymu

Starší brat opustil Olymp, to bralo;
mladší zas Byzant. Tak zobrali semä,
aby ho priniesli do našej zeme –
aby raz bohatú úrodu dalo.

Aby sa po zemi porozrastalo,
zvonilo v ústach – i na samom neme:
„Národy bez písmen boli by nemé!
Slovieni, vravte!“ – A tak sa i stalo.

Mnoho ráz znovu sa muselo zasieť,
mnoho ráz pot sa lial, stále sa leje,
aby sa planiny zvlažili na sad –

a sad sa rozšumel na epopeje,
v ktorých čuť národy múdrosť ich hlásať!
Tak sa i stalo a tak sa i deje.

+ + +

Tak sa to dialo už od dávnych časov.
Tak sa to stalo i zásluhou Vašou.
Tak bude i do dialnych čias.

Múdrostou jazyka, na srdci zhriatou,
boli ste ďalším z tých slovanských bratov.
Ich hlahol nám zvonil i z Vás.

Boli ste záprahom na jednej brázde.
Porastie, čomu tu súdené rásť je.

Nuž, prijmite vrúcny náš vďak.
Hoci dnes padli ste na oranici,
ľubiť Vás bude, vždy bude Vás ctíť si
i národ, i každý Váš žiak.

Večer u Felixovcov

A tu, hľa, ako Lukáš o tom píše,
že Kristus dvom sa na ich ceste zjaví,
hneď, ako vyjde z hrobnej svojej skrýše,

tak za nami, keď na ležiace davy
sa dívame, tieň dáky vzadu chváta
nevidený, až kým sa neprivraví:
„Kiež Boh vám pokoj udelí, ó, bratia!“
(Dante Alighieri, Očistec XXI., v. 7-
13)

Očistcom idú Vergilius s Dantom
ako tí dvaja, ku ktorým sa Pán
pridá, a oni nevedia, že Tamten

Je Učiteľ, mu v žiali dokorán
otvorila srdcia, v ktorých pre smrť
Pána
ničoho nieto okrem samých rán.

Až nad chlebom, keď láme ho a skláňa
sa s chlebom k nim, keď stráca Ho
ich zrak,
precítia slasť i pravdu
zmŕtvychvstania.

Tak očistcom šiel s Maronom i žiak
jeho, čo nás si k Felixovcom zvolal
a očistcom i nám dal kráčať tak,

že nik z nás jeho zvesti neodolal:
dal nám i chlieb – a keď nás trápil
smäd,
on živej vody vždycky dušiam dolial

a kde sa zdalo, že už cesty niet,
on sa nám v mene Toho stával cestou,
ktorý nás k Raju vedie z večných
bied

a udelí nám pokoj miesto trestov.
Tak ideme s Ním ďalej do Emauz:
tak sýti nás i ďalej blahozveťou
ako v ten večer s tebou, Paľko Strauss.

Proglas

(úryvok)

Predsa však svoje podobenstvo
prikladám,
významu mnoho v málo slovách
hovoriac:

Lebo sú bez kníh nahé všetky jazyky,
bo nemôžu sa borit' v boji bez zbroje
s protivníkom a duší našich

záhubcom,
odsúdené sú večnej muke za korisť.
Vy však, čo nepriateľa nemilujete,
jazyky, čo s ním veľmi chcete borit' sa,
otvorte dvere ducha svojho pozorne,
na obranu zbroj tvrdú teraz prijmite,
ukovanú vám v knihách

Hospodinových,
ktoré tak veľmi mliaždia hlavu
diablovu.

Lebo kto totiž prijme tieto písmená,
tomu sám Kristus svoju múdrosť
vyjaví
a vaše duše písmenami posilní
i skrze apoštolov, skrze prorokov.

(Preložil Eugen Pauliny, prebásnil Viliam
Turčány)

Pavol Strauss

Jožko Felix

(úryvok)

Boli sme si blízki od duše k duši. Prvé,
skoro anonymné stretnutie bolo v zaja-
teckom tábore Nemcov, po SNP, kde som
tie dva mesiace strávil ako chirurg. Prvý
pohľad spečatil afinitu. Až potom sa to
vyvinulo v blízkosť ľudskú a príbuznosť
v kultúrnom zameraní. Však spoločens-
ký ideál doviest' slovenskú kultúrnost'
na európsku úroveň, zakorenenú vo vý-
dobytkoch nemeckej a frankofónnej kul-
túry, nás zbližoval. Znalosť francúzštiny
a nemčiny nás spojila. (...)

Lenže čo už vieme o úzadí stretania
duší? Taký múdry, jemný a vzácny duch,
akým bol Jozef Felix, nebol len človekom
kultúry, ale cez celé jeho dielo sa tiahne
niť etiky a humanity. Autorov, ktorých
prekladal a komentoval, volil podľa ich
vzťahu a postoja k hodnotám ľudským,
či to bol Dante, či to bol Molière, či to bol
Saint-Exupéry. Či dielo poetické, či die-
lo dramatické, či prozaické – to bol vždy
generálny bas. A tak sa i náš vzťah menil
z čisto literárneho na duchovný. A po-
stupne sa zo skeptika stal spiritualistic-
ky orientovaný mysliteľ. I konečné fázy
jeho hrozného utrpenia niesli sa týmto
smerom. A z jeho cesty k veľkým sa stala
jeho cesta veľkou svojou odovzdanosťou
a svojím konečným zacielením.

(Odvrátený hlas, s. 160-161)

Spolupatróni Európy

„...Áno. dr. Pavol Strauss je svojím au-
torským typom Európan, európsky člo-
vek. Európan nie kozmopolitického, ale
kresťanského značenia; človek, ktorý sa
stožnil s veľkými kresťanskými tradícia-
mi Európy – a svojou literárnou a mys-
liteľskou aktivitou tieto tradície oživoval
na poli slovenskej literárnej tvorby, pô-
vodnej i preloženej; tvorby, ktorej vďaka
svojmu kresťanskému a kultúrnemu uni-
verzalizmu bol schopný dávať európsky
ráz i európsky rozmer.

A tu sa priam natíska nevyhnutná
otázka základného významu. Nie je táto
jeho európsko-kresťanská orientácia v
súlade s dávnym náboženským a kultúr-
nym apoštolátom, ktorý už pred stároč-
iami vykonávali na našom území dvaja
slovanskí svätci, Cyril a Metod, povýšení
(...) na spolupatrónov Európy? Nesporne
tu možno hľadať takúto kontinuitu.

(Július Pašteka)

Druhý útok na EÚ

„M. Schooyans prirovnal tento stav západnej demokracie k stalinskému právu založenému na vôli vodcu a nazval ho novou formou tyranie a kolonizácie. „Kultúra smrti vedie k samovražednej katastrofe Západu a demografická zima klope už aj na dvere strednej Európy. Dajte si pozor, aby ste neboli kolonizovaní z centier Európskej únie!“ – varoval slovenských poslancov. Člen predsedníctva PRR (Pápežskej rady pre rodinu) Carlo Caffara v tejto súvislosti citoval svojho priateľa, oxfordského profesora, ktorý mu povedal, že vstup do absolútneho barbarstva je pre Európu momentálne nevyhnutný a nám neostáva iné, len sa modliť. „Ja s tým nesúhlasím. Európa ešte má energiu,“ povedal C. Caffarra. Rekonštrukciu európskych základov však podľa neho nedosiahneme prednáškami, ale zakladaním ľudských spoločenstiev, ktoré budú každodenne vnášať do života to, čo kresťanstvo už vyprodukovalo. (Nie je takým spoločenstvom aj Spolok priateľov Pavla Straussa? – J. R.) Malé silné komunity prirovnal k prvým benediktínskym kláštorom, ktoré sa stali semienkami obrovského rozkvetu Európy. „Európa buď bude mať kresťanskú dušu, alebo sa nevytvorí,“ vyhlásil podsekretár PRR Francesco Di Felice a zdôraznil potrebu zjednotiť latinskú a slovanskú dušu. „Európa nebude, ak nebude vytvorená veľkou slovanskou tradíciou,“ dodal C. Caffarra. Tento proces si podľa Di Feliceho vyžaduje otvoriť sa, nechať myšlienky prúdiť...“

(Terézia Kolková, Katolícke noviny 2003, č. 44, s. 22)

Pavol Strauss

O Európe

Tackáme sa nad úžasne nebezpečnými priepasťami, lebo vládnuci a rozhodujúci mužovia nášho veku neakceptovali a neuskutočňovali Kristove mravné normy. Sprievodnými znakmi tohto odklonu je stále nemravnejšie a neúprimnejšie správanie sa svetovej diplomacie a stále brutálnejšie metódy špionáže a vojny.

Ak nebude budúci svet kresťanský, nebude ho vôbec. Stála obmena privedie svet „ad fontes“, do blízkosti Kristovej. Dejinné prevraty budú duchovné prívraty.

...Lebo Európa nie je za nami, lež pred nami. Európa nie je ani zemediel, skôr

idea. Európa nedohrala svoju úlohu. Ešte ju má len začať hrať. To, čo bolo doteraz, bolo prvé dejstvo. Skončilo fiaskom, pretože zradila svoj základ, svoju kresťanskú postať. Byť Európanom, znamená priznať sa k určitej duchovnej rase. A kým sa neuskutoční to, že všetky národy európske odložia hranice medzi sebou a spoločne začnú budovať novú európsku kultúru a mravnosť, dovtedy potrvajú konvulzie terajšej bezradnosti.

..Viac by malo bolieť, že duchovný priestor je prázdny. Nemáme riadne informácie, ale v celej Európe je to tak. Ak nevznikne znova snaha a túžba všetky duchovné elementy Európy naplniť cennými duchmi, nebude zo spojenej Európy nič. Drobenie všetkého nenapraví nič, len aby sme nakoniec každý neostali sami. Nie delenie, ale zjednocovanie a neustále zblížovanie vo všetkých kaegóriách ľudských, spoločenských a štátnych.

Európa nie je len kontinent. Európa je princíp. A jej duchovná náplň je kresťanský humanizmus. I keď sa k nemu mnohí nepriznajú. Neraz sa chovajú ateisti kresťanskejšie ako kresťania. Čiasťtočné riešenie by bolo, keby sa kresťania chovali socialistickejšie a socialisti kresťanskejšie, a to nielen vo vonkajších ľudských a spoločenských prejavoch, ale v svojej formácii vnútornej a v ich prejavoch...

Ale duch Európy sa zavše vzchopí. Razom v ňom vyšľahne vždy znovu starý eticko-morálny dych z vlastného podzemia a začne oznove rytmus obrody.

Byť časovým osvieteným, pokrokovým, moderným znamená dnes neveriť v Boha, ale zbožňovať svaly, sexus, peniaze, moc, alebo nič nerešpektovať; teda v každom prípade koríť sa ničomu. To však dokáže každé tela. „Temno stredoveku“ nie sú technické nedostatky, ale všeobecná viera v Boha...

Temno novoveku, ktoré z človeka urobilo otroka strojov, sluhu ventilov a transfúzií, zahatilo prívod tých síl, ktoré sú podstatné pred ostatnými realitami života, ktoré žiadna technika nevyrieši, pred mystériom utrpenia a smrti.

Nesmierne rozrastenými poriadkami technického sveta sa tento odpojil ako zlá planéta od poriadkového stavu duchovného a mravného sveta, a mierou svojho zveladenia akoby udusil a zdefor-

moval vývin mravného vedomia, a čím viac narastal ten prvý, tým viac zakrpatel ten druhý. Technický vedomostný hydrocefalus nad dystrofickým duchovným telom.

Technický rozum sa osamostatnil, duchovná oblasť je v jeho tieni. Kým nastane obrátený rovnovážny stav, je úplný zánik na dosah.

Zlomu v dejinách predchádza zlom v dušiach. Zmysel dejín je zlom perspektív. Perspektívy majú otvoriť cestu do sveta. Svetlo otvára ľudské vnútro ako nový kvet. Mnoho duchovných kvetov sa cez dejinný vývoj vytvorilo a otvorilo, vždy v nových podobách, v novej nedanej kráse. A plody, keď dozreli, vždy v nových výhľadoch obohatili ľudstvo. Do dejín vstupujú i tieto svetlé dni u nás, kde vypukla revolúcia bez násilia, majú pretrvať.

Veľká, krásna psychická infekcia prepukla v celom svete od Sibírie a Uralu až po naše končiny, a to vlnobitie čistoty a túžby po nej zaplavilo i celú ostatnú Európu, ba celý svet. To nie je izolovaný úkaz, ale kus premeny sveta.

Bože, buď s nami a ostaň s nami.

(14. 12. 89) Minulé roky útlaku a dirigovania všetkého sú ak zlý sen. Nik a nič sa nemohlo publikovať. Štátni policajti boli poverení hlavným dozorom nad literárnymi výrobkami, či doma publikované, či v zahraničí.

Ak má byť Európa jediný dom a kultúrny prítulok. Prichádza doba, ktorá neuznáva kultúrne hranice. Každý bude môcť publikovať i mimo svoju vlasť a bez politickej cenzúry. Skrátka už budeme všade doma. Pôjde o myšlienku, a nie o reč, v ktorej bude uverejnená. Konečne bude kultúra majetkom všetkých...

P. O. Hviezdoslav

*...Bo beda národu,
čo zo dňa na deň žije v jeho údoch:
bez vzozierania k budúcnosti horám,
k tým sfingám záhad v hmlistých
obrysoch;
bez naslúchania nových bublotu
dôb, prúdiacich sa v dialach
z vysokých
brál všeludských snáh; vôbec
bez zmyslu
pre jasno pravdy, dobra mohutnosť,
pre dôstojenstvo krásy. – Je on žobrák
u cesty sveta, priživujúci
sa na náhody biednej almužne;
len nad ním zaplakať a – ponechať ho
osudu, aký vyvolal si sám...*

(Na storočnú pamiatku narodenia D. Licharda, J. Záborského a S. Chalupku)

Martin Jančuška

Nemecký preklad Straussovej Tesnej brány

Uplynulo desať dlhých rokov, kým úšla brožúrka *Tesná brána*, ktorú MUDr. Pavol Strauss napísal v roku 1950, uzrela v nemčine pod názvom *Die enge Pforte* v októbri tohto roku konečne svetlo sveta. Brožúrku nám vydalo vydavateľstvo Frankfurter Literaturverlag Frankfurt am Main.

Neviem sa už teraz presne rozpamätať, ktoré pohnútky ma svojho času viedli dať preložiť práve toto dielko MUDr. Pavla Straussa ako prvé do nemčiny. Možno to bolo pre jeho stálu aktuálnosť, možno pre naliehavosť myšlienok, ktoré akoby sa stále, neúnavne, kedykoľvek človek túto knižku otvoril, vnárali hlboko do mysle, spytovali svedomie, búšili do našich sŕdc. *Tesná brána* je nielen problém boháča, či človeka, ktorý lipne na pozemských dobrách, ale je to denno-denná výzva pre nás kresťanov, či sme ochotní stať sa (ako to výstižne pomenoval náš skromný, ale hlboko veriaci teológ Dr. Vladimír Šosták) – učeníkmi Kristovými. Do slova a do písma. Nie matrikovými katolíckymi, ale Kristovými učeníkmi. Ako sa to má stať, nám povedia Evanjeliá. Len ich treba čítať a nie mať pekne uložené v knižnici. Pavol Strauss nad Evanjeliom denne rozjímal, Evanjelium bolo jeho duši denným pokrmom, ako o tom svedčia mnohé riadky jeho diela.

„A kresťanmi sme len potiaľ, pokiaľ v nás žije Kristus. To je večná dialektika spásy, tak strašidelná pre pohodlné srdcia a príšerná pre lenivé duše. Tisíckrát

za deň prestávame byť kresťanmi a len tu a tam sme nimi.“ *Tesná brána*. Dokazujú to ešte žijúci svedkovia i jeho obsiahle dielo a svedčí o tom i táto útla brožúrka. Pred desiatimi rokmi som si pomyslel: Keď prorok nemá pochopenie vo vlastnej krajine, určite nájde priaznivcov za hranicami. Teraz je knižka tu. Čo na ňu povie národ veľkých spisovateľov a básnikov? Národ Schillera a Goetheho. Bude sa dožadovať preloženia celého Straussovho diela do nemčiny, alebo si budeme musieť ešte desať rokov počkať?

Pred desiatimi rokmi som mal problémy, kde zobrať peniaze na nemecký preklad. Pomohol mi *prof. Dr. Florin Žigraj*, ktorý vtedy pracoval na Rakúsko – slovenskom inštitúte. Doporučenie napísala *prof. Dr. Emília Hrabovcová* a *prof. Dr. Mária Bátorová*. Preklad urobila pani *Dr. Gerlinde Zett-Tesche*, s ktorou ma zoznámil v Spišskom Štvrtku spisovateľ Ladislav Ťažký.

Keď som dostal preklad do ruky, myslel som, že teraz mi už nestojí nič v ceste ako ho vydať. Ako neskúsený lekár v tejto oblasti nemal som ani potuchy, aké úskalnia ma ešte očakávajú. Nebudem tu vymenúvať všetky vydavateľstvá, ktoré som obišiel vo Viedni, ale i na Slovensku, aby som sa niekoho nedotkol, ani písať o odpovediach, ktorými ma častovali. Asi to tak malo byť. Možno som to nemal zdať, neviem. Po neúspešnom frontálnom útoku na vydavateľstvá som sporadicky vždy pri nejakej príležitosti oslovoval budúcich nádejných sponzorov, ale neúspešne.

A tu zrazu v lete 2012 ma požiadať, či by som nesprevádzal ako lekár rakúskych pútnikov do Lúrd. Vedel som, že pútnikov bude sprevádzať niekoľko pátrov, dokonca arcibiskup zo Salzburgu. Na púť som si pripravil kópie *Tesnej brány* v nemčine a v Lurdoch – individuálne, po vysvetlení, kto je MUDr. Strauss – dielko porozdával. Jeden páter z Heiligen Kreuz bol nadšený.

- To sa musí rozhodne vydať. To je úžasné.

- Môžem vás v Stiftungu Heiligen Kreuz navštíviť?

- Samozrejme, - odpovedal mi cistercián.

Niekoľkokrát som s ním telefonoval, a potom sme sa stretli. Mali sme dlhý rozhovor. Do Viedne som sa vrátil nadšený a priateľom som písal, že mám pre nich vianočný darček. Vianoce však prešli, priblížil sa i marec, snehy sa začali topiť a roztopila sa i moja nádej. Vydavateľ v Stiftungu mi oznámil, že páter je rojko, že oni vydávajú len vlastnú literatúru, týkajúcu sa ich rehole.

A potom prišiel nečakane, ako to obyčajne býva, mail od mne dovtedy ne-

známej pani *Márie Rákošovej*, ktorá spolupracovala s *Dr. Gerhardom Weagom*, (nakrútil filmový dokument „Strauss, dvaja bratia“). Tiež náhodou, ako mnohí z nás, sa ocitla pred dielom Pavla Straussa a nadšená jeho myšlienkami ma vyhľadala. Spomenul som jej, že mám *Tesnú bránu* preloženú do nemčiny. No to je výborné, treba ju teraz len vydať. Pani *Mária Rákošová* bola neúnavná, obetavá. Niekoľkokrát do týždňa mi mailom oznamovala, ktoré vydavateľstvá oslovila, na ktorých sponzorov sa obrátila; pravdu povediac často som zaostával za jej dychom, s akou vervou sa pustila do hľadania sponzorov a vydavateľstva. A nakoniec sa to podarilo. Našli sme aj sponzorov. Tu by som sa chcel poďakovať MUDr. Jozefovi Straussovi, kardinálovi Meisnerovi z Kolína nad Rýnom, arcibiskupskému úradu z Mníchova, biskupskému úradu v Limburgu, arcibiskupskému úradu v Bratislave, biskupskému úradu v Nitre, Asociácii Live AID, Dr. Gerhardovi Weagovi a v nemalej miere i MR.Dr.med. Petrovi Knechtsbergerovi, ktorí pomohli knihu financovať.

Dr. Knechtsberger, keď som mu požičal Straussovu knihu *Zákruty* bez ciest, nadšený ešte v noci mi telefonoval: – Ved’ je to ujo Paľo, chodil k nám, otec sa s ním dobre poznal. Tá kniha je vynikajúca, to musím preložiť do nemčiny!

Neznáme sú nám cesty, akými k nám prichádzajú informácie. Často sme milo prekvapení a až ex post pomaly zliepame súvislosti, ktoré nás akoby „náhody“ v živote prekvapovali. Ale náhody asi v živote neexistujú.

S prekladom *Tesnej brány* nás milo prekvapil pán Enzo Passerini, Talian, žijúci v Bratislave, ovládajúci slovenskú reč. *Tesnú bránu* preložil do taliančiny a vydal ju niekoľko mesiacov predtým, ako uzrel svetlo sveta nemecký preklad. Taliansky preklad pomohol zrealizovať pán Dr. Gerhard Weag z Asociacion Live AID. Passerini v časopise *Listy PS* v čísle 21-22 (2013) veľmi výstižne popísal úskalnia, ktoré každého prekladateľa Straussa čakajú.

Prof. Tibor Žilka k nemeckému prekladu *Tesná brána – Die enge Pforte* napísal vynikajúci úvod, ktorý v skratke, ale výstižne oboznámi nemeckého čitateľa s MUDr. Pavlom Straussom a jeho dielom.

Straussova kniha *Tesná brána – Die enge Pforte* bola prezentovaná na Frankfurtskom knižnom veľtrhu a 23. novembra 2013 na Wienerbuchmesse vo Viedni. So Straussom a jeho dielom poslucháčov oboznámil Prof. Tibor Žilka a vybrané texty z knihy čítali striedavo Ing. Vladimír Mlynár a študent Tomáš Jančuška.

Pavol Strauss

Die enge Pforte

Trilogie

Live AID (Hg.)

WEIMARER SCHILLER-PRESSE

Česko – nádejné vykročenie

MUDr. Pavol STRAUSS (1912 – 1994) ...“Únava je síla slabosti“

EVROPSKÉ REKVIEM

Až budú jednou marné naše vzdechy
až budú jednou pro smích dnešní pravdy
až budú jednou odvážnejší naše srdce
až dnešní mlhy slunce rozjasní
až se nám budú krátiť naše dny
až budú živé naše dnešní sny -
- ožijí obzory prázdna.

Už v době
kdy družice ještě vesmír nefackovaly
a slunce generací
s rozmachem olizovalo bujné poprsí
Evropy -
začala cesta na konec noci.

Počátky -
o ty není nouze!
S první cigaretou ve škole na záchodě
počíná historie infarktů.

V každé době
byl výletník otrokem deště.
Každý listopad
přináší revoluční nálady veškerých druhů
zoufalství.

Na nesmyslně hloupé vraždy se zapomíná
jako na špinu
provázející porody.

Na malé slze ve vesmíru
už ztvrdl krunýř bláta;
zas a zas nová geologická údolí
rozjásané zloby...

Miliardy meteorů a kosmického prachu
zakryjí vražednou žhavou lží
ubohé milióny slz a smrtí
i obyčejné lidské bolesti.

Bojím se vidin zániku.
Avšak veškeré světy jež pominuly
jsou zrcadly budoucnosti;

poté co nevděk zastíní docela srdíčka dětí,
bude to počátek zkázy...

Kolik je těch,
kdo odsunuti stranou
váží si smyslu dob
u sebe, u druhých...

A kolik těch,
kteří projdou svou dobou
jak dosud nepoznané vlny
v době vlnové,

ne jak ti zvoníci na velkých náměstích,
kde vládne křik a vřava, noviny a klam,
ty nekrvavé oběti
„spiknutí mlčících“.

A jenom občas
zbabělost vytáhne s vlastními
předtuchami,

Kafkou a jinými z mrtvých,
aby je neukamenovala
touha lidí
po pravdě hlubin
a ještě trvalejších tranzistorových srdcí.

Až začnou roky číhat na tvůj život,
upřímnost zhltně olysálé dny
i zkušenosti...

A tak se paměť časem zkrabatělá
Škobrtá a hrabe ve vzpomínkách
jak v starých šuplatech...

Kéž zprašivělá pravda,
celá pravda
nakazí minulost
a veškeré zábrany života...

Dějiny Evropy
dějiny ztroskotanců
dějiny omylů a zkázy
dějiny lží a ohebných charakterů,
dějiny vražd – vždyť všechny
jsou zbytečné –
dějiny živé smrti
před dosud nezrozenou mrtvolou
budoucnosti...

Vzpoua:
Bát se smrti méně než života.

Lituji,
že jsem se přidal k hordě kvilejících
monád...

Mrzí mě,
že na obranu života je třeba slov...

Mrzí mě,
že nestačí vykřičet na všechny strany
světa:

Hlavní je – žít !...

Mrzí mě,
že i to nejlepší slovo je jen chabý čin...

Mrzí mě,
že jsem slabý, malý a jen mimoděk
pomáhám.

Poznání vyrůstá z omylů,
Náš život naplňují chyby,
výkyvy upevňují zdraví.
Nemoci jsou jeho mezníky.

Chodíme po starých cestách.
Syn už studuje také -
tytéž kostní výrůstky...
Jen nové zlo naň čeká.

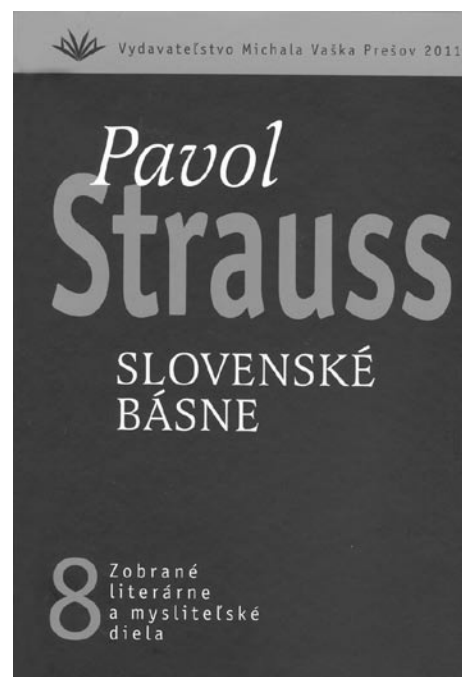
Chodíme po starých cestách.
Na Zbořenci i na Karláku.
Stará vrba tu smutně stojí,
na nová bláznovství mladých číhá.

Chodíme po starých cestách.
Nové stopy se připojí k starým.
Vzpomínkami staré ženy živí
poslední paprsky léta – života.

Z posmrtné zbičky „Rekviem za živých“
preložila Františka Sokolová

Poznámka. Mgr. Františka Sokolová (+1937 v Prahe) je dcérou filozofa Jana Patočku, prvního hovorcu Charty 77. Vyštudovala Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, odbor ruština – čeština. Od r. 1968 pracovala v Slovenskej knižnici. Popritom prekladala literatúru z rôznych jazykov – knižne vydala napr. básne Hryhorija Skovorodu, Mariny Cvetajevovej a Ryhora Baradulina. Je intímne zoznámená so životom a dielom Pavla Straussa – vďaka dlhoročnému priateľstvu s jeho bratom MUDr. Jurajom Straussom, s ktorým Sokolovci blízko susedia.

Laureáti Ceny Pavla Straussa za rok 2013

Prof. PhDr. Július Rybák, CSc. sa narodil 4. februára 1933 v Nemeckej (teraz Partizánskej) Lupči. Ľudovú i meštiansku školu vychodil v rodnej obci.

Pri rozhodovaní a pre gymnázium z dvoch rovnakých možností a vzdialeností (Ružomberok – Mikuláš) padla voľba na Mikuláš. Bolo to práve v roku 1948, keď sa mikulášske gymnázium postupne vpravovalo do pofebruárových pomerov, ktoré strhli dedinského chlapca natolko, že celou dušou zahorel za ideály komunizmu. Netušil pritom, že vlastne „napodobňuje“ to, čím – pred dvoma desaťročiami v tých istých laviciach – prešiel jeho budúci Učiteľ-Priateľ Pavol Strauss. S touto svetonázorovou orientáciou sa potom v živote vyrovnával dlhý čas, ale nespokojnosť s daným stavom vecí, hľadanie „tretej cesty“ – to všetko mu ostalo doteraz. (Strauss to v liste zo 6. 2. 1989 nadnesene formuloval slovami: „*Si futurologický mysliteľ. Po troške osud sveta závisí i na Tebe.*“)

Spolu so socializmom vstúpilo do jeho života na gymnáziu aj Rusko s jeho jazykom a kultúrou: bytostne sa v ňom našiel natolko, že po rokoch v názve dvoch zborníkov prekladov z ruskej poézie označil Rusko za svoju druhú vlasť. Prirodzene sa teda rozhodol študovať kombináciu slovenčina – ruština na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity a kvalifikáciu si neskôr rozšíril na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave a na Filozofickej fakulte UK.

V roku 1958 sa oženil a odišiel do Gelnice, kde učil na Jedenástročnej strednej škole. Od roku 1963 takmer desať rokov pôsobil na Katedre ruského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove, kde získal titul kandidáta vied.

Po previerkach začiatkom 70-tych rokov bol z prešovskej fakulty vylúčený. Rok pracoval na drevosklade Lesného závodu v Margecanoch, potom učil rok na Základnej škole v Gelnici, odkiaľ prešiel na Katedru ruského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici. V roku 1977 nastúpil na Katedru jazykov pri Rektoráte UPJŠ v Košiciach, kde obhájil docentúru a profesúru; istý čas bol vedúcim katedry a jedno obdobie prorektorom UPJŠ.

Pracoval v oblasti konfrontačného opisu slovenčiny a ruštiny, metodiky vyučovania ruštiny, venoval sa prekladom ruskej krásnej literatúry a teoretickým otázkam prekladu. Známe sú jeho jedinečné preklady ruskej krásnej literatúry, najmä Prišvina.

Jeho životnú i umeleckú dráhu ovplyvnilo stretnutie a osobné priateľstvo s mysliteľom a spisovateľom Pavlom Straussom a akademickou maliarkou Máriou Medveckou. Zo straussovských denníkových zápisníkov a korešpondencie s hlbokým duchovným podtextom a životnou múdrosťou pripravil profesor Rybák do tlače niekoľko pozoruhodných publikácií a publikoval dva cykly knížiek *V dotyku s Pavlom Straussom a So Straussom – Po Straussovi*. Zo stretnutí so známou oravskou maliarkou Máriou Medveckou publikoval cyklus *V dotyku s Máriou Medveckou*. Z vlastnej tvorby vydal Július Rybák básnickú zbierku *Láska a Smrť*, publikácie *Z prechádzok po Gelnickom okolí*, *Svetlé chvíľky*, *Môj prisvojený svet* a *Kapitolky o jazyku a preklade*. Okrem toho sa intenzívne venoval aj tvorbe P. O. Hviezdoslava, ktorého považuje za jedného z vrcholových slovanských mysliteľov a prorockých duchov, vyznávajúcich vyhranene kristologickú slovanskú ideu.

Pri završení 80-ky povedal Július Rybák, že má dobrý pocit, že sa mu do značnej miery „podarilo naplniť (zrejme zhora dané) poslanie – povedané slovami M. M. Prišvina – ‘dejateľa sviazi’, teda akéhosi spojovača či spájateľa mnohých ľudí, ktorí sa na základe duševnej a duchovnej príbuznosti mali v živote postretáť“.

Prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD., Litt. D. sa narodil 22. októbra 1955 v Zlatých Moravciach v rodine knihárskeho majstra. Základnú deväťročnú školu navštevoval v rodnom meste a po jej skončení študoval na Strednej ekonomickej škole v Nitre. Už vtedy vynikal všestrannými záujmami, okrem športu sa začal venovať poézii, ale aj rád maľoval a viedol stredoškolský časopis.

Po maturite chcel študovať divadelnú réžiu, keď ho však neprijali, rok pracoval ako redaktor Československého rozhlasu v Bratislave. Potom začal študovať na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a popri novinárskej tvorbe písal básne. Viac rokov pracoval v printových médiách v rôznych pozíciách, od redaktora až po šéfredaktora, okrem toho sa aktívne venoval literárnej tvorbe a ako veľký milovník výtvarného umenia sa pričínal o založenie viacerých galérií. Debutoval knihou literatúry faktu *Ráno prišla noc*, v ktorej sa venoval obdobiu druhej svetovej vojny a začal sa profilovať ako historik.

V roku 2000 nastúpil pracovať do Kancelárie prezidenta Slovenskej repub-

liky – najprv bol hovorcom prezidenta a riaditeľom Tlačového odboru Kancelárie prezidenta SR, potom osobným poradcom prezidenta SR Rudolfa Schustera. Popritom organizoval v Prezidentskom paláci výstavy a naďalej sa venoval písaniu poézie a literatúry faktu. Dve funkčné obdobia bol predsedom Asociácie organizácií spisovateľov Slovenska a doteraz zastáva funkciu predsedu Klubu spisovateľov literatúry faktu na Slovensku. Vydal básnické zbierky *Potichu*, *Odstrihnuté zvony*, *Pokosená hlina*, *Šepot krokov*, *Pominuteľnosť*, *Dotyky duše*, knižné výbery *Nahá tvár*, *Naboso*, *Dvojďlaň* a bibliofíliu *Večnosť koreňov*, ktorú tvorí jedna báseň preložená do 33 jazykov.

Z literatúry faktu mu vyšli knihy *Ráno prišla noc*, *A deň sa vrátil*, *Testament svedomia*, *Čierny piatok sedemnásteho novembra*, *Sny v okovách*, *55 najkrajších miest Slovenska*, *Taký bol Ladislav Mňačko*, *55 najkrajších miest a mestčiek Slovenska*, *111 osobností Slovenska*, *Ďaleko a predsa blízko*, *Osobnosti Slovenska, I. diel*, *Osobnosti Slovenska, II. diel* a *Ukradnutá mladosť*. V spoluautorstve s Máriou Maczkovou napísal knihy *Návraty odchodov*, *Osud tak chcel* a *Zákulisie slov*. Ďalej vydal kolektívne monografie: *Kultúrno-politický profil Vavra Šrobára*, *(Ne)naplnený čas Pavla Straussa*, *Politik s dušou filozofa*, *Svedectvá Ladislava Ťažkého a nás ostatných*, *Kultúrne posolstvá Ladislava Hanusa*.

Knižné výbery z jeho poézie vyšli v Bulharsku (*Otlomki tišina*), v Českej republike (*Zámlky*), v Rusku (*Za čas do zatmenija*), na Ukrajine (*Večorinňa*), v Poľsku (*Rosa na duszy*), v Macedónsku (*Voznemireni krugovi*), v Srbsku (*Iz dubine trave, neba*), v Rakúsku (*Suche*) a v USA (*Salted Snow*). *Pominuteľnosť* knižne vyšla v Maďarsku (*Mulandóság*), na Ukrajine (*Nedovhovičnist*) a v Českej republike (*Pominuteľnosť*). Zbierka *Dotyky duše* vyšla v Maďarsku (*Lélekérintések*), vo Švédsku (*Själens beröringar*) a v Českej republike (*Dotyky duše*). V Českej republike vyšli aj knihy *Ráno prišla noc*, *A deň sa vrátil*, *Osud tak chcel*, *Testament svedomia*, *Černý pátek sedmnáctého listopadu*, *Sny v okovech*, *Ďaleko a blízko* a *Takový byl Ladislav Mňačko*. Kniha *55 najkrajších miest a mestčiek Slovenska* vyšla aj v angličtine a nemčine.

V roku 2004 začal pracovať ako vedúci Katedry kulturológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, kde inicioval založenie Ceny Pavla Straussa, ktorá sa odvtedy udeľuje významným slovenským osobnostiam z oblasti kultúry a umenia a založil Galériu na schodoch.

Od januára 2013 je Jozef Leikert dekanom Fakulty masmédií Paneurópskej vysokej školy v Bratislave, kde založil a úspešne vedie Galériu Karola Kállaya.

Jozef Šišila

Pavol Strauss – Július Rybák

Vzájomná korešpondencia 1986

Na úvod. V cykle ročných blokov vzájomnej korešpondencie Pavla Straussa a Júliusa Rybáka (1983 – Listy PS 18-19, s. 49-59; 1984 – Listy PS 21-22, s. 34-50) musíme urobiť „preškáčku“. Z nasledujúceho roku 1985 sa totiž nezachoval (alebo aspoň k nám nedostal) ani jeden Rybákov list Straussovi, a keďže Straussove listy jemu z tohto roku sú všetky uverejnené v X. zväzku Zbraných literárnych a mysliteľských diel Pavla Straussa, nemá zmyslu uverejňovať ich aj v našom časopise.

Ani rok 1986 nie je – okrem Straussových listov – úplný; pri porovnaní s Rybákovým Zápisníkom 1986 chýba najmenej deväť jeho listov Straussovi. Chýbajúce listy budeme v tomto cykle nahrádzať odkazmi na spomínaný Zápisník. Listy, ktoré sa zachovali, robia túto prítomnú publikáciu zmysluplnou.

Aby sme však boli pri vstupe do 1986. roku orientovaní v situácii, musíme pripomenúť, že v závere 1985 roku Pavol Strauss prežíval kritickú fázu veľmi ťažkého ochorenia, ktoré si vyžiadalo hospitalizáciu v nemocnici v Podunajských Biskupiciach; domov sa Strauss navrátil až koncom januára 86.

Istý obraz o spomínanom období nám poskytne pár zápisov z knižočky: Julo Rybák, V dotyku s Pavlom Straussom III. (Vydavateľstvo Michala Vaška Prešov 2000).

(10. december 85)

...Nemohol som tušiť, že práve v tieto dni Palko vstupoval do dlhých týždňov „bezpočetných a nekonečných útrap“, do ťažkého ochorenia, v ktorom ako ten ruský národ „zostával jedine s Kristom – utešiteľom“ (porovnaj decembrové zápisy v knihe Odvrátený hlas a príslušné pasáže v knihe Kolíska dôvery).

Nechápal som, prečo sa tak dlho Palko neozýva, kým sa 19. decembra neozval večer telefón – Nitra:

- Dobrý večer, Palko, čo máte nového?

Ukázalo sa, že je to nie Palko, ale syn Jožko (majú úplne rovnaké hlasy) a oznámil mi smutnú správu, že otec je v ťažkom stave v nemocnici.

Dobre, že som bol doma sám, že som sa mohol schuti vyrevať.

(26. december 85)

Dnes telefonovala Vierča Jožkovi Straussovi do nemocnice do Nitry – Palkov stav je stále veľmi vážny.

Palko, Palko... Keď sa vystráším, vyberiem sa za tebou.

(30. december 85)

Podunajské Biskupice. Ráno o pol siedmej návšteva u Paľka. Stratený v studenom bielom hladkom kresle, prikrytý (v tom chlade ranného upratovania) plátenným plášťom...

Unavený, s námahou dvíhajúci viečka...

Z tej mojej výšky sa nedá hľadieť naň tam dolu, sadám si na posteľ, po chvíli ma sestra z nej zdvihne, že im robia stery, a keby prišiel pán doktor... – tak si aspoň kľuknem a pozerám sa naň zospodu.

„Čo bude s mojimi papiermi?“

„Bál som sa, že všetka tá otrava, čo do mňa pchali, mi naruší myseľ.“

„Teraz je už len jedna úloha – trpieť.“

... Priniesli raňajky, pritisli pred neho vysoký stolík, ktorý mu bol skoro nad hlavu. – Oddelený tým kovovým stolíkom sa rýchlo lúčim, že počkám niekde na Jožka a ešte sa s ním vrátim.

V bufete naproti vrátnici, pri stojatom pulte sa porozprávam s Palkom bez závoja tej choroby. V rukopise Rekviev za živých si otváram kapitolu „A čo koniec“...

(Pri písaní mi akosi cez papier vystupuje Paľkova tvár a naplnia mi oči slzami.) (...)

„Veľmi ľahko zvraciam!“ Fakt, ktorý akosi Paľka zvlášť znepokojuje.

To ústretné „Julko môj!“, ktorým ma vítal z dialky, keď som len vstupoval cez dvere! (...)

(V spätočnom vlaku na bratislavskej stanici:)

Čítam Kuznecova Einstein a Mozart - a napadlo mi: nechýba Paľkovi hudba?

Jožkovi sa oproti včerajšku zdal otec ako vymenený; teraz mi napadlo (hoci viem, že je to nie možné): nezlepšilo sa Paľkovi tak preto, že som sa s ním – v tej chvíli iste jediný na svete! – tak intenzívne v tom bufete zhováral?

Paľko mi pri stretnutí hovoril, že nikto necíti tak blízko jeho texty ako ja... To nie je vyznačenie pre mňa; to je len obraz tej nesmiernej tragickej osihotenosti génia, keď sa mu aj takéto nedokonalé a po členky nesiahajúce priblíženie zdá byť takým vzácnym.

Keď som sa hádam po dvojhodinovej „stojanke“ v bufete rozhodol znova sa vybrať za Paľkom, vrátil som sa spred pavilónu; napadlo mi totiž, že vyhladáam Kajku Š. a cez ňu sa nejako spojím s Jožkom. – Kajka v robote nebola, zatelefonoval som do Šimončičov, a keď som sa vracal, zbadal som na schodoch pavilónu P II. dvoch mládenčov, z ktorých sa vykľul Jožko a syn primára Sýkoru. S nimi som potom znova zašiel k Paľkovi, tentoraz už ležiacemu na lôžku.

Kým ho Jožko holil, hľadel som do okna, a hlavou mi šlo všeličo možné...

Rozprával som mu o Marienkinkej včerajšej návšteve u nás. Veľmi sa potešil tomu, že chce písať.

„Keby som sa len tak popravil, že by som mohol ísť sám na záchod!“

Sympatické stretnutie. Po ceste autom nás mladý Sýkora vtiahol na chvíľu domov, kde ma pohostili na cestu praženicou – a na stene naraz vidím krásny – typický – Marienkin podlhovastý obraz! – Včera bola u nás, a dnes ju stretávam tu – dobre mi to padlo.

Tých pár milimetrov, čo nás zaujímalo na prišvinovskom „Straussovom pomníku“ za jeho života, je prenikavo pravdivou mierou doby, v ktorej žil. (Mal som pritom na mysli tento denníkový záznam M. M. Prišvina:)

Puškinov pomník

Niekedy jarné vody pretrhnú hrádze, postrhávajú lavičky, a zo všetkých lavičiek zostanú iba kolíky, a práve tieto sú mierou, aká hlboká tu bola kedysi voda. Tak aj Puškinov pomník zostane mierou toho, akú výšku môže nadobudnúť plnosť ľudského života...

Niekedy keď jarná voda opadne, zanecháva na lúke kryhy, ktoré ukazujú, ako ďaleko bola vyliata voda. Aj Puškinov pomník tak ukazuje najvyššiu hranicu, pokiaľ sa môže vyliat naša duša. A my stojíme, dúfame a čakáme, že príde nový Puškin a vymedzí nám novú dialku.

Puškinov pomník nie je postavený pre samotného Puškina – čo by mohli Puškina zaujímať jeho pomníky! Postavili ho iba kvôli spoločnosti, aby tu stál ako miera toho, pokiaľ sa môže rozliat ľudská duša.

(31. december 85)

V noci mi zišiel na um náš rozhovor s Jožkom Straussom, keď ma viezol svojím autom na stanicu: ako sme svorne hromžili na pomery, ktoré sa vždy takou nepriaznivou stranou obracali proti Paľkovi. Teraz sa mi však zazdalo, že sme voči pomerom nespravodliví. Veď tým hromžením vlastne tvrdíme, že náš slovenský život už dorástol na vedomie Pavla Straussa, je mu roveň, a môže teda s ním komunikovať; že Slovensko už „na to má“, a je len vecou jeho vôle, či prijať Straussa alebo neprijať.

A ono sa veci majú celkom inakšie. Slovensko samo seba nepreskočí, a musí hodne vody zísť dolu Váhom a slovenský duch musí o hodne „šteblíkov“ vystúpiť vyššie, aby sa radostne objal s duchom Pavla Straussa.

Ako som včera bol presvedčený že Paľkovi pomohlo, keď som sa ráno – skrze jeho text – s ním rozprával, začnem si i dnes takto deň – pokračovaním v kapitolke „A čo koniec“. (...)

Paľkov text sa mi obrátil na str. 15 – známe pokušenie, keď ma stúpanie do Straussovho strmého vrchu zmáha – a tu ma ohromili niektoré veci, ktoré sa mi žiada hneď teraz zachytiť:

„Každý verejný činiteľ je všade vo svete intrigami nastolený samozvanec. Vo všetkých typoch spoločností. Trpený zhora i zdola. Býva tvorivými myšlienkami nezaťažené individuuum, ktoré si zľahka a nezodpovedne zvykne na neprimeraný post. Doba ho ani nestroví, ani jej nepridá na hodnotách. Ale zľahka naňho zabudne, pri náhlom úmrtí.

Úbohé opustené telo, zavalené kvetmi zlého svedomia a falošnou posmrtnou laudáciou. Pitevná, márnica a hrob sú konečnými zastávkami každej kariéry. Kto nezapustil korene do sveta ducha zaživa, je potom vykoreněný. Kto žil telu, zostáva len telom.“

Aký je to rozšírený typ našej doby! – To sú tie prišvinovské typy na nesvojom tróne, to je ten prameň všetkého zla, keď sú nie ľudia na svojich miestach, o ktorom často uvažujem.

„Tvorivými myšlienkami zaťažené individuuum“ akoby malo na krku uviazaný kameň, ktorý ho neodvratne ťahá k svojmu miestu v živote. Ale nezaťažené poletuje a ľahko sa vznáša ako nafúknutý balón...

U individua nezaťaženého tvorivými myšlienkami niet inej pomoci len hrubý špagát a priviazať ho k miestu, ktoré mu patrí.

A teraz prídu Paľkove zázračné slová, ktoré dávajú nádhernej zmysel môjmu Zápisníku, a keby sa mi raz podarilo spraviť knižku Miera zraku, rozhodne si ich tam dám ako motto:

„Keď tak vznikne v človeku úsilie namáčať pero poza bežné javy, podarí sa občas, že ho vytiahneme navlhčené atramentom neznáma. I po stopách našich nevedomostí ocitneme sa občas v predsieni pravdy. Opriadaní odnožami tušení nakláňame sa k nej.“

1986

(2. január 86) Dneská šiel Paľkovi prvý nemocničný lístok.

(4. február 86) Paľkovi som napísal list, ale Marčekovu knižku mu ešte neposielam – treba dokončiť výpisky.

Drahý Julko!

Trasľavou rukou, ale pevným srdcom Ti píšem prvý list.

Prišiel som na to, že choroba môže byť najväčšie šťastie pre dušu. Chorý, zlý a zlostný je ťažký omyl prírody. Nemocnica by mala byť veľkovýrobcom úsmevov.

To hlavné mi je, že sa Ti už môžem ozvať i keď to písmo je zatiaľ nepísmo.

Objímam Teba, Vierku i chlapcov

Tvoj vďačný Paľo

Nitra 11. 2. 86

(13. 2. 86) Paľkovi som hneď napísal list a prikladám mu aj moje myšlienky zo Spravodaja.

Drahý Julko!

Rozhodnutia sú zdanlive akty našej vôle, ale na ich úzadí sa rysujú iniciálky ducha pravdy votkané do neodvolateľných nutností.

Takto sa Ti chcem priblížiť duchom našich starých prítulností.

Vždy som šťastný, keď vidím stopy Tvojej tvorivosti a činnosti, aj keď Tvoje meno nájdem ako v citácii. Veď človek začína byť celý, až keď sa vo svete nájdú výtrusy jeho ducha. Narastá úbytkami.

Týmto optimistickým postojom Ťa od srdca pozdravujem i Vierku

Tvoj Paľo

Nitra (Dátum rekonštruujem: 27.(?) 2. 86.)

Drahý Julko!

Rekonvalescencia pokračuje a ruka už zas po troške poslúcha. Čítam, píšem a som v pokoji. Začal som sériu esejí. Začal som štvrtú.

Vrta mi v hlave prečo sa Marienka neohláša. Poďakoval som sa jej za knihu a žiadna odozva. Však nech nepíše, nech je len zdravá.

No, dostal som milý list a knihu „Studnička“ od Rúfusa. Ako vidno stále som v radostnej a sviatočnej nálade. Až na ten trpký podtón, že moje veci ostávajú stále na ľade. Či je tá bariéra vo mne a či som ňou nie sám. Ale prežívam to optimisticky, ako tú škaredú chorobu.

Ako vidíš, mušky mi ožívajú. Najmä žena pod tým trpí, lebo okolo diéty sa začínam búriť. Chudina, nezaslúži si to pri tolkej starostlivosti.

Julko môj, čo teraz komponuješ a kde Ti čo vyjde. Teším sa s tými čo sa tešia. Len rob čím viac.

V tom Vás oboch pozdravujem a žijem v perspektíve, že sa zídeme i s Máriou a Kollárovcami.

Od srdca Tvoj

Paľo

Nitra 14. 3. 86.

Drahý Julko!

Náramne potešil ten Tvoj článok a najmä tá polemická žilka, spravodlivým srdcom ozvučená. Je to komické, ako literárne nemlúvňatá chcú mermo mocou poslovenčiť Hviezdoslava. A Tebe by sa mali poďakovať, že si taký ako si, so zdravým inštinktom pre latentný pôvab slovenského slova, i „nemiestne“ ukryté v nezmernom slovníku toho nášho génia. Nesúhlasím ani s vykastrovaním slov z miestneho nárečia. Veď sú to oboha-

cujúce prítoky rieky slovenčiny.

Teším sa s Tebou a gratulujem Ti a teším sa na pokračovanie. I susedný článok je od známeho od Vlada Uhlára. Tolki okolo mňa sa ohlášajú; a honorár som nikdy nečakal ani ho nečakám. Jediný je nádej komunikácie s dušami slovenskými. Čo tu vyvrela, patrí každému. Čušať neviem. A to mi zatiaľ stačí.

Spomínal si stretnutie Vierky s Getlíkom. Bol u mňa Gusto Valach a tam vraj čítal na tej jubilejnej oslave niečo z mojich textov a Saroyana. Používa ich pri pohreboch živých i neživých. Aspoň, že sa to dá takto upotrebiť.

Julko môj, nech sa rozhorí jarné svetlo, svetlo veľkonočné a sľubné v Tebe i vo Vierke.

Objímam Vás

Paľo

(Rekonštruovaný dátum: 3? 4? 4. 86)

Drahý Paľko!

Nedá sa ináč písať, iba tak, že človek nemocnicu nezoberie na vedomie. Bodaj by to bol len taký odskok, že si si ešte potreboval niečo preveriť do Tvojich esejí...

Pustil som sa dnes do rozhlasového pásma „O Hviezdoslavovom jazyku“. Listujem pritom zošity Zapisníka, odtiaľ vyberám potrebné poznámky, a podchvíľou natrafím na miesta, kde sa mi pri Hviezdoslavovi hneď vybavil aj Paľko S. Toť hneď jedno:

Ako často sa toto zažiada povedať i Paľkovi S.!

*... moja biedna – lyra! A i tú
mi verte (úprimnosti holdujem
vždy, všade!), neraz o uhol bych praštil,
skusujúc, jak je neprenikavá,
bez dojmu, vlivu – hlasom na púšti
len volajúcim, tie jej všetky „Stesky“,
hoc bolí slzou, krvou zrosené,
jak v prázdno vyzneli a umreli...*

(K tomu patrí okrajová poznámka: Je krásne, ak si bol Paľko O. vedomý hodnoty svojich Steskov – tento bôľ je mierou ich hodnoty!)

Dúfam, že mi pritom nezosmutnieš, píšem to len preto, lebo viem, ako takéto smutné slová vedia povzbudiť.

(Ozaj: prvý raz mi pri tomto písaní napadlo, čo by to spravilo, keby sa niektoré Tvoje texty takto prepísali do veršov; či im prozaický riadok neublízuje. Skoro by som neveril, že sa ti nezažiadala niekedy tento hviezdoslavovský voľný verš.)

Pripojím si k tomu aj môj nedávny povzdych:

+ + +

*Ach, všetko, všetko sú len pletky –
v poľahu s osudovou otázkou:*

*Či súc ničím, raz budem všetkým,
či nezhytniem jak v mraze kvietky,
euzrúc strom ovisnúť
naliatymi plodmi mojich obrázkov.*

Posledné časy som Ti, Paľko, neverný. Vďaka Jankovmu kamarátovi Jožkovi Jiráskovi (to je aj Tvoj kamarát, lebo mu už nejeden Tvoj text prešiel rukami) som sa prvý raz v živote (!) dostal k esejam Otokara Březinu. Som tými závažnými textami úplne pohltený. Utešujem sa (pri výčitkách z „nevery“) tým, že lepšej školy, lepšej prípravy na Tvoje eseje si hádam nemožno ani predstaviť.

U Březinu sa mi kdesi na okraj zažiadalo napísať:

„Keby nebolo zabudnutia autora a jeho diela, nebolo by ani vzkriesenia: autora v nás, a nás v autorovi.“

Veľmi som zvedavý, kedy, ako ste sa vy dvaja stretli – o tom mi raz musíš porozprávať.

Úprimne si Ťa, Paľko, z Gelnice objímame –

Tvoji Rybákovci

15. apríl 86

(5. 5. 86) Tak teda ten Pasternakov list (zo 17. 1. 1953) napísaný po ťažkom infarkte –na vedomie svojim najbližším a priateľom – „samym, samym blizkim“. (Porov. Julko Rybák, V dotyku s Pavlom Straussom IV., s. 35-36 – J. R.)

Drahý Julko!

Dnes som volal k Marienke a ohlásil sa mi p. Belan. Marienku odviezli do Št. sanatória, pre ťažkosti dýchacie. Dúfajme, že sa to upraví a že tam nie sú organické zmeny. Celý deň som v myšlienkach u nej a pri nej. -

Minule si v telefóne spomínal Pasternaka. Je to jeden z tých veľkých svetových poetických fenoménov. No a mali sme spoločný idol: Rilkeho.

Sú rôzne typy: Sú poetické, čomu sa priblížia, zmení sa v poéziu. Sú filozofické typy, polemické, aforistické (napr. celé dielo Nietzscheho).

Ale to len na okraj. Centrum môjho premýšľania je Mária. Mám nádej. Veď čo by sme boli bez nej. Je to perut' ducha, čo nás vždy ovieva, len aby sme na ňu správne reagovali.

V tom Vás oboch objímam

Paľo

Nitra 15. 5. 86

Drahý Julko!

Predvčerom som sa náramne potešil, keď sa mi Mária ozvala v telefóne. Hlas mala silný a svieži. Poslala medzitým dva listy. V oboch je spodný tón elegický. Dumá nad tým, že neuskutočnila to, čo chcela urobiť, utešuje sa tým, že nikomu neublížila, či nebola lenivá a či priniesla úžitok a radosť.

Trápi ju, že premeškala už druhý rok a nenamalovala kvitnúce trápky.

I Teba spomína, že nevieš v akom je rozpoložení a že by Ti bolo ľúto. Sama sa lekárov nepýta ako stojí. Len jej povedali, že má niečo na pečeni a urobia všetko, čo je v ich silách. Len je veľmi slabá.

Ale čo je ľudská sila pred tvrdosťou určenia. V duši plačem a modlím sa. Hrozné je utrpenie, čo čaká toho drahého človeka.

Po mojom telefonáte som myslel, že aj Teba zavolala, ale iste sa bála, že Ti ublíži. Čo budem vedieť, Ti napíšem.

Objímam si Vás Rybákovcov

Váš Paľo

Nitra 22. 5. 86

Drahý Julko!

Naša korešpondencia naberá viac elegické tóny, ba, časom sa ponáša na chorobopis. To súvisí asi s tým, že sme sa s Máriou pobrali do hraničných pásiem bytia.

Aj slnko akoby svietilo bez lásky. No, fantázia dobroty ne-

pozná hranice, ani hranicu života. A pri tom na hraniciach tieňov večera myslíme najviac na slnko a Mária na slnko v kvitnúcich trpkach.

Teraz sa pokúsím ju zavolať a potom aj Teba. Dúfam, že doterajšie číslo telefónu bude dobré, že Ti s novou funkciou nedali dôstojnejšie číslo.

Julko môj, cítim s Tebou a dúfam, že aj túto skúšku zvládneš.

Ešte som sa Ťa chcel opýtať, ktorý zväzok z Hviezdoslava si dal Marienke, nech sa v tej našej biede oprieme o tie isté vznešené výhonky ducha.

Mne by sa dosť dobre vodilo, len pred niekoľkými dňami som mal ťažkú hypoglykémiu a teraz mám závrate i keď menej neprijemné. Lepšie je byť statočne opitý, ako mať pocit, ako keby som ním bol.

Ďakujem Ti za všetko úprimné dobro, čo mi od Teba prichádza.

Objímam Teba i Vierku

Váš Paľo

Nitra (26. 5. 1986)

Drahý Julko!

Naša korešpondencia je vlastne korešpondencia v korešpondencii. Ale to je nateraz precedenčný prípad. Chúďa, Marienka, chcela by o sebe všetko vedieť, ale to všetko nevedia ani jej lekári. Jej terajší akčný rádius je posteľ a fotelka. Mám ale nádej, že sa stav ešte upraví. Správny bol Tvoj návrh, aby bola medzi oravskými ženami.

Vieš, Julko, tak mi je akoby slnko bolo vždy zazávojevané. Bôľno je. Všetko je to človek nášho srdca a nášho ducha. Žriedlo slovenskej tvorivosti.

Pomôžme jej uniesť ten kríž. O naše srdcia sa môže oprieť. Pozdrav mi aj Vierku

Tvoj Paľo

Nitra (1. 6. 86)

Drahý Paľko!

Posielam Ti rozhlasové pásmo, venované Marienke, hádam sa Ti zapáči. (O reakcii rozhlasu ešte neviem nič.) To by ma prekvapili košickí rozhlasáci, keby na jeseň dali päť mojich pásem rad za radom!

Práve som dokončil list aj Marienke, kde spomínam, ako mi bolo ľúto pri čítaní Mináčovho rozhovoru v poslednom Novom slove – veď o kom je tam reč, ak nie o Straussovi! Ale nemôžem si pomôcť, cítim – i v tom rozhovore – krok čias, je to čosi neodvratné a nezahrateľné do autu.

Po tieto dni som v článku jedného sov. kritika našiel dokonca myšlienku, či sa neomeškáme, ak ponecháme na zajtra otázku, či vôbec celá naša civilizácia ide optimálnou, rozumnou cestou.

Vôbec by som sa nečudoval, Paľko, keby nám už zajtra začali vyčítať, že kde sme boli!

Keď som si dnes ráno nad Gelnicou spomenul na Paľka a Marienku, zažiadalo sa mi povedať:

*Moji milí, moji drahí,
držte ruku nad mnou,
že nevyhнем bokom z dráhy
dákou cestou daromnou –
tade, kde sa ľahšie chodí...*

Marienka je znova v sanatóriu, telefonoval som s ňou ráno, znova nasadzujú liečbu.

Dá sa tam napodiv dobre dovolať, tak sa jej ozvi, Paľko.

Objíma si vás všetkých

Julko

20. jún 86.

Drahý Julko!

Z Teba sa stal úplný majster rozhlasových pásiem. Je dojemné, ako ma všade vinterpoluješ. Ďakujem Ti. Tvoj vzťah ku mne je (bratský)? Ani si to nezasluhujem.

S treťou v tom trojlístku sa neviem spojiť, ten telefón nefunguje. Tak len vypisujem, ale ani to sa, obávam, všetko nedostane adresát. Chúďa moje, slabá je. I tá toxicita cytostatík hľadá sily, veď to poškodzuje i zdravé tkanivá. No, ešte stále mám nádej, že sa ešte dlho pomotká pomedzi nás. Iste sa v tom duševnom chlade špitálskom cíti osamotená. Len keby dostala silu vrátiť sa k tej svojej detskej duševnej postati. Preto súhlasím s Tebou, že by jej bolo najlepšie medzi oravskými ženami.

Medzitým rastie svet myšlienok, až po plnosť časov. Keď sa vysunú všetky atribúty tohoto zlodejského času. Keď sa všetko veľké stane jednoduchým, i pri všetkej zložitosti, ako sú tie komplikované štruktúry hmoty, ktoré sa zo dňa na deň stávajú manifestnými a zdajú samozrejmi.

Stále mi zalieťa myseľ k Márii. I svet obrazov sa stáva raz viac, raz menej iluzívnym a ako sa spája v jednoduchú a všeobjímajúcu pravdu slova ako v dvojici Martinček - Rúfus. Svet sa dotvára, každým čistým úsilím, každou myšlienkou, každým pozitívnym citom.

Teším sa, že prídete a teším sa s Vami rodičovskou spoluradosťou

Váš Paľo

Nitra 25. 6. 86

Drahý Paľko!

Marienke som zanesol do Blavy Tvoju „švajčiarsku knižočku“ – iste si ju prečíta s veľkým porozumením.

Ráno v hoteli pred Tinovou promóciou (kým sa robila Vierčina slávnostná frizúra) som si ju aj ja počítal s pôžitkom – v tej knižočke sú naozaj Tvoje najsvetlejšie chvíle.

Z poznámok, ktoré sa mi hrnuli do Zápisníka:

(Na okraj „Legendy o bolesti“)

„Nie je vylúčené, že raz bude deň, keď sa táto Legenda bude čítať vo všetkých chrámoch celého sveta.“

Ozaj, legenda!

Na spiatocnej ceste vo vlaku som si čítal tri poviedky Viktora Astafieva v časopise „Naš sovremennik“ (86, č. 5).

Mal som pritom pocit, Paľko, že Astafiev týmito poviedkami dáva za pravdu tomu, čo v knižočke píšeš o „životnom eláne slavianskych národov a rozžhavenosti všetkých východnejších srdca a duší“ – keď bude čas, Ti viaceré pasáže poprekladám.

Zatiaľ aspoň úvahu o *legende*, ktorá skrsla autorovi vysoko v kaukazských horách, pri jednom starom gruzínskom chráme:

„Sú výmysly, sú legendy, ktoré sú pravdivejšie ako každá pravda, vznešenejšie ako všetky vznešené reči, čestnejšie a čistejšie ako naša upachtená pravda, prispôbovaná ku každej zmene smeru prelietavého vetra, k zápachu márnotravných slov

a hriešnych myšlienok. Pôsobenie tvorca, ktorý pretína nebeský čas a pozemské zlo – je to to najvyššie, čo mohol a môže človek zanechať na zemi, a čo si zaslúži skutočnú zbožnú úctu.“

S týmto pozdravom nového ruského vedomia, ktoré si raz s potešením nájde Palka Straussa, si Vás úprimne objíma

Julo R.

4. júl 86.

Drahý Julko!

Čakal som, že ma poinformuješ o stave našej Marienky, ako to vidíte subjektívne a či Vás náhodou neinformoval jej lekár, predpokladám, že ho Vierka vyslédila. Ja sa nedostávam ani k telefonátu, ani k listu. A to ma, ako jej neduhového kolegu, znepokojuje.

Tak plávame na vlnách chorobného optimizmu okolo seba a môžeme len tak málo viditeľného jeden druhému poskytnúť. Napriek tomu mám v sebe chudokrvnú víziu oravského stretnutia.

Pre Teba mám narychtovanú knižočku, ktorú mi odklopali „Odvrátený hlas“. Nevieam, či Ti ju poslať, alebo Ti ju príležitostne dám. Medzitým sa po dlhšej dobe ozvala redaktorka Wanková. Peterka, prekladateľ Rúfusa do češtiny, mal vraj pekný výstup s Milanom a ona mala s ním interviu. Rychtuje sa za chorou mamičkou do Gemera. Bude to asi tiež upchatená stvořička.

Mal som tu na dva dni tú svoju rakúsku klavíristku. Boli to menšie hudobné exhibície. Ale som rád, že som sám, lebo k mojim ostatným defektom sa mi pridružilo čkanie - už druhý deň.

Julko môj, prepáč, že Ťa obťažujem s takými zdravotnými, i keď trápny, banalitami. Zatiaľ sa to netýka hlavy v podstatnej oblasti.

Ale ako veľkovýrobca nádeje všetko radostne znášam, kým sa duch nezatemní.

Myslím často na Teba, na Vierku, na Marienku a na Kollárovcov.

A tak Vás všetkých Rybákovcov od srdca pozdravujem
Paľo

Nitra 10. 7. 86

(23. 7. 86) Napísal som Palkovi a prikladám mu aj pásmo Dvoj-
spev Prišvin – Hviezdoslav.

Drahý Julko!

Čas nás systematicky valcuje, ako mnoho nepostrehnuteľného. Ale to je vari tiež faktor nášho šťastného životného pocitu, že sme vstali do nepreberného tajomstva bytia, že za každým otáznikom sa vynoria dva ďalšie. A za žiadnym nedo-
vidíme konca. Tak nás má čas v pazúroch.

Hnieždime sa v ňom v rôznych situáciách a postojoch. Teraz sa nám preciedza cez Marienkino mrvivé bytie. Cez listy dýchame na seba, neviem sa jej dovoliť. Viem, že rastie do seba. Cítim to v tej mojej terajšej učlovečenosti. Tak rád by som jej stál po boku v ťažkých chvíľach. Píše len o slabosti a o ťažkostiach s dychom.

Ale veď blízkosť nie je ani priestorová, ani telesná blízkosť. To je predovšetkým zrytmizované presvedčenie, že sa život nemôže stratiť, že sa len mení a na konci vyletí ako motýľ z konu, ktorý je už zbytočný. A všetko čo je a čo bolo v nás, je a

ostane v ňom. „Vita mutatur, non tollitur.“

Konzumuje nás to, každého. Len nech večnosti neležíme v žalúdku.

Julko môj, zajtra má starší syn Palko 40 rokov. Dôjde s celou perepúťou. Už minule spomínal, že by Ťa rád poznal. Váži si Ťa. Raz sa iste spoznáte.

Teraz budem po dva dni hromozvodom pre tie jeho divé frajlinky.

Zatiaľ si Vás oboch objímam

Váš Paľo

Nitra 24. 7. 86

Drahý Julko!

Predovšetkým Ti chcem poďakovať za to Hviezdoslavovo-Prišvinovské pásmo, že si došiel na tú výbornú koncepciu i s tým humanistickým zámerom a že ma robíš účastným na Tvojich tvorivých podujatiach, zatiaľ čo ja trčím v tých svojich esejistických abstrakciách, v učupenej nádeji, že je aj to potrebné v tých našich slovenských reláciách.

Včera som konečne po bezvýsledných pokusoch našu Máriu dostal k uchu. Hlas mala rezký, po dva dni sa cíti lepšie, ale že tie predošlé dni umierala. Dúfam, že to na čas potrvá. Kreslí, to znamená, že žije a že je lepšie. No, ale s nami starými je to len také záplatkárstvo. So mnou je to nateraz lepšie, subjektívne i objektívne. Len či sa náležite vďačne odplácam za záchranu. Tie „Kvety z popola“ by som zanedlho dokončiť chcel a začať niečo poriadne. -

Ervínko Zmatekovie mi poslal letopis Maticy, s článkom o Jožkovi Piťovi, slávnym hudobným národovcovi, ktorý trávnicami oživoval národné povedomie. Ako sa tam spomína, boli jeho slávne „huslá“ majetkom lekárnikar Ernesta Kuxa, brata mojej mamy. Ja som tie husle zdedil a daroval ich priateľovi Zmatekovi, i keď ma múzeum o ne pokúšalo.

Teraz chce vedieť Ervín, čo si myslím, lebo ich žiada Matica. Napísal som mu svoj názor. Podľa mňa je to národný majetok a patrí to do Maticy. Čo urobí Ervín, neviem zatiaľ.

No, nech len nemáme iné starosti. Ináč nám je ľúto, že sme si od Marienky nekúpili obraz. Je a ostane naša, nech by i tak bola prítomná.

Žičím Ti čím viac tvorivých nápadov. Ty vieš, čo nám v tejto dobe treba.

Objímam Teba i Vierku bratsky.

Paľo

Nitra (5. 8. 86)

(19. 8. 86) Palko celkom vpadol do mojej úvahy o dôsledkoch, keď človek nie je na svojom mieste: „Obavy sú tvorcom zla.“ – Zmôhol som sa mu na list.

(27. 8. 86) Do cesty do Košíc ešte list Palkovi.

Drahý Julko!

Bôľno mi je, keď vypisujem listy Marienke. Minule som ju v telefóne oslobodil od písania. Každú záťaž tej jej slabosti chcem zamedziť. Len som ju prosil, ak pôjde na Oravu, aby sa v Nitre zastavila. Aj sa, chůda, zasmiala. Len tú jej duševnú buzolu by som chcel pomôcť nasmerovať na siločiaru spásy. No, veď toľko dobra urobila svojím výtvarným dielom i svojou dobrotou.

Trochu Ťa ľutujem, že sedíš na piedestále katedry. Ale hlavná vec je tvorba, to ostatné sa samo pridá. Aktivita aktivizuje.

Minule som čítal, že Franz Kafka akoby v Testamente poprosil priateľa spisovateľa Maxa Broda, aby všetko, čo po ňom ostane, rukopisy, listy a náčrty, aby to všetko spálil, keď už Tbc ho priviedla na pokraj hrobu. No, Brod ho neposlúchol a tak tu ostali tie tri nedokončené romány (Zámok, Proces a Amerika) a veľa poviedok. Pri tom mi napadlo, že by som nemusel požiadať o zničenie rukopisov, veď ich táto doba zamietla do kúta zabudnutia.

Ale zato som šťastný, lebo viem, že som na výlete zo smrti a čo ešte zosmolím, je podlžnosť. Ešte si trúfam pustiť sa do niečoho väčšieho. V tieto dni dokončím zbierku esejí, čo zakášajú do abstraktna, mysliac na Marxov výrok, že je abstrakcia najvyššia forma myslenia („Kvety z popola“).

No, ale čo s našou Marienkou? Keby si sa rozhodol ju navštíviť, by si ma môhol pojať so sebou. Začínam byť všelijako trúfalý.

No, ale to hlavné, ďakujem za brusnice. Zatiaľ zháňam kôš na hrozno. Na dačo naturálneho.

Z toho skoku na ciferníku času objímam Rybákovcov za všetkých našich

Paľo

Nitra 30. 8. 86

(4. 9. 86) A nakoniec záverečný zápis Šergina, ktorý si nádherým spôsobom podáva ruku s Paľkom Straussom: (Porov. Julio Rybák, V dotyku s Pavlom Straussom V., s. 43). – To žiada bezodkladne sadnúť k listu Paľkovi. (Tak sa aj stalo – list išiel.)

Drahý Julko!

Všetko vo svete dozrieva. Aj to, čo má výzor zániku, je forma dozrievania. A z tohoto svetového rytmu nemôže nič vypadnúť. A všetko má svoje miesto a svoje stvárnenie. Neustály je rytmus a kolobeh života. Krátkozrakému pohľadu je mnohé nepochopiteľné, ale nutné. Každá vychádzka je symbolické, ale aj faktické prekročenie nášho určenia, ale je mu imanentné. A preto je radostné žiť v akejkoľvek konštelácii.

Vedieť všetko prijať je aj dar pre tých druhých. Vedieť sa i pod slzou tešiť. Niet nenaplnených dní. Všetko je zaradené a vo všetkom možno postrehnúť i finalitu. Kybernetika a computery chcú vyslediť činnosť mozgu, prípadne ju nahradiť. Ale naše myšlienky nie sú umelé družice, ale družice sú realizované myšlienky.

Aj okolo takýchto myšlienok, vari zbytočných, mi hopká rozum. Možno, že sú zbytočné, ale nie škodlivé. -

Nesmierne som sa potešil listu od Márie. A ešte viac negativite nálezov. Už sa zberá na Oravu. Verbujem ju na medzi-pristátie u nás.

Rybákovci moji drahí objímam Vás

Paľo

27. 9. 86

(30. 9. 86) Dnes ide vianočné pásmo Márii aj Paľkovi.

Drahý Julko!

S oduševnením som nasával Tvoju oravskú duchovnú koncepciu, tie múdre a krásne verše. Tak sa mi marí, že by sa to dalo transponovať do celoslovenskej tóniny. Veď dnešný život je chudobného srdca a veľmi by sa to zišlo. Len lapidárne veci majú ohlas. A preto treba i to, čo nevidno, čo ale vibruje v perpečnom pásme ducha, zviditeľniť, i keď nie zlapidárniť.

Kúzlo spisby je v tom nevidanom a nevidenom. Naša kultúrna politika ešte neprišla na to, že to, čo je sugestívne, je vždy i trochu nepravdepodobné. V tom je kúzlo plodov ducha. A preto už akoby zžltli listy, ako po neúplnom vinobraní.

Ako u nás, lebo som nechal strapce, len keby ste si na ne prišli čím skôr. Aj som veľmi zvedavý na Tvoju prednášku o Dostojevskom.

Mária mi zas ušla, darmo som volal Medvedzie. Chcem poprosiť kolegu Belana, aby ma objektívne poinformoval, i keď pre každého z nás platí: „Morituri te salutant.“

Žijeme v tóni smrti, ale všade je plno života. Nech len žije tá naša oravská múza.

Objímam Vás všetkých Rybákovcov

Paľo

Nitra 6. 10. 86

Drahí Straussovci!

Akože sa Vám poďakovať za to krásne, dojemné prijatie! Asi nijako, všetky slová mi pripadajú dále chabé. Aké šťastie, že ste tak ďaleko, že si Vás ľahkou možnosťou dosahu necvivilnime a „nesprízemníme“. O nijakom nocovaní u Vás nemôže byť ani reči, do chrámu sa predsa nechodí nocovať.

Hrozno sme šťastne dopravili, všetci spali, len včielka – Frederika ešte pracovala. Mária včera napísala:

„Na hrozienu chodím ako na maškrtky. Najviac v noci. Škoda, že som už spala, keď ste ho doniesli.“

Rada by som sa bola dozvedela, ako sa má Paľko, čo Vám hral, ako sa majú všetci traja.

Som šťastná, že tvojím prostredníctvom som poznala takých vzácných ľudí.“

Okrem Košíc (ktoré si ma po tieto časy veru veselo podávajú) som rozčesnutý nadvoje: čítam si a mohutne poznámkujem Exupéryho esejistiku, ktorá vyšla v peknom zväzku v ruštine – a pustil som sa – neviem už po koľký raz – do koncipovania kapitolek knižky „Človek v reči“. (Chcem skúsiť, či by sa Slov. spisovateľ nedal na to navradiť. Lahko sa však stane, že ešte v priebehu roboty si dám zápornú odpoveď sám.)

Pri E. slovách, že „zatiaľ nemáme jazyk, ktorý by bol vstave vyjadriť to, čo nás zjednocuje“, si poznamenávam:

„Nie je vylúčené, že história ukáže, že hlavnou prekážkou dnešného ľudského nedorozumenia je to, že nemáme jazyk – a teda že nemáme génia – ktorý by vyjadril ten stupeň zbratania, čo je už kdesi v hĺbke dejinného prúdu dosiahnutý.“

Len vtedy v plnej nahote predstúpi pred súd dejín hriech, ktorý páchame na Paľkovi S. – lebo nie na ňom, ale na ľudskom spoločenstve! – že dusíme hotový jazyk tohto budúceho zbratania.“

Smutné? Ale tie spýtavé Exupéryho oči, ktoré hľadajú na mňa z obálky (ozaj, veď vy máte čosi v tvári spoločné!), mi hovoria, že sa ani jedno slovo nestratí – „Len som zvedavý, ako si dáte s ním rady, priatelia!“

Tak dávno som nepísal, že sa už nepamätám, či som Ti posielal veršík, ktorý sa mi žiada vidieť na Tvojom stole:

Nežijeme dobu chorú,
hoc nám štedro dáva
z rohu hojnosti?

Pracujeme do úmoru –
na minimum svojich možností.

A dačo z týchto dní: „Až keď začneme byť lepší, pochopíme, akí sme boli zlí.“

Rob, čo chceš, uznania niet –
v tom je čosi porobenô.

Budem asi musieť hľadať svet,
kde sa platí mojou menou...

Držíme palce Jožkovi. Za Rybákovie familiu si vás úprimne zdraví

Julio

24. okt. 86.

Drahý Julko! Drahá Vierka!

S veľkou vďakou kvitujeme účasť na Jožkovej ťažkej situácii. Veľmi Vám je vďačný a volal nás niekoľkokrát, ale bez úspechu.

Odvolávam sa na Tvoju evokáciu Exupéryho pochybností o sile reči. V tom je zajedno s Rilkom.

„Die ganze Sprache ist verbraucht.

Ich möchte jedes Wort vertiefen“

(„Celá reč je opotrebovaná.

Chcel by som každé slovo prehĺbiť.“)

Každý, čo miluje a obdivuje slovo, si bolestne uvedomí, že to najpravdivejšie a najkrajšie sa nedá vyjadriť. A preto je každý experiment s rečou odôvodnený. Veď dojať človeka je dôkaz, že sú v reči brány, ktorých kľúče sú inšpiratívne faktory z ríše neviditeľna. Aj Exupéry ich majstrovsky ovládal. A Ty si povolaný to pomôcť odhaľovať.

Píšem súčasne Márii. Sme na to tu, aby sme ju držali a vrátili ju k žriedlam jej formotvornej invencie, dozretej v svetle bolesti, slabosti na šikmej rovine bytia, ktorú s ňou zdieľame.

Objímam Vás oboch a teším sa na chvíle s vami

Váš Paľo za všetkých

Nitra 3. 11. 86

(13. 11. 86) Paľkovi list + (z rukopisu Človek v reči) kapi-
tolka Záhada a zázrak pomenovaní.

Drahý Julko!

Ešte to všetko rezonuje vo mne. Ten Tvoj prejav bol pre mňa sugestívny. Žijem v tej mojej chcenej i nechcenej izolácii. Dakedy to vo mne vykypí, ten problém tej odpísanosti.

Špekulujem, že pošlem prestavaný „Amalgám“ do Avicena. Keby som to len zaslal, hodia to do koša od blbého Slováka. Ale tuším pani Wankeová tam má dáke kontakty. Len neviem jej adresu. Prosil by som Ťa o ňu i o ev. fotografiu rukopisu „Nežiť a žiť“.

Tak mi v tejto oblasti pripadá tá moja situácia ako umývanie rúk pred operáciou. Banálny akt pred nebanálnym zákrokom.

Ešte mi chodí hlavou, či by som nemal a či by som mohol poslať doc. Červeňákovi malý diskusný príspevok do toho zborníku. Porad mi. –

Ale okolo zdanlivých banálností života sú momenty jasu. Každý úder srdca ako sviatnik radosti. Každá odlúpnutá minúta ako závan zvláštnosti. Priboj každej chvíle ako zora očakávania. Každý deň sviatok.

S Vami Paľo

Nitra 24. 11. 86

Drahý Julko!

Ešte to všetko rezonuje vo mne. Ten Tvoj prejav bol pre mňa sugestívny. Žijem v tej mojej chcenej i nechcenej izolácii. Dakedy to vo mne vykypí, ten problém tej odpísanosti.

Špekulujem, že pošlem prestavaný „Amalgám“ do Avicena. Keby som to len zaslal, hodia to do koša od blbého Slováka. Ale tuším pani Wankeová tam má dáke kontakty. Len neviem jej adresu. Prosil by som Ťa o ňu i o ev. fotografiu rukopisu „Nežiť a žiť“.

Tak mi v tejto oblasti pripadá tá moja situácia ako umývanie rúk pred operáciou. Banálny akt pred nebanálnym zákrokom.

Ešte mi chodí hlavou, či by som nemal a či by som mohol poslať doc. Červeňákovi malý diskusný príspevok do toho zborníku. Porad mi. –

Ale okolo zdanlivých banálností života sú momenty jasu. Každý úder srdca ako sviatnik radosti. Každá odlúpnutá minúta ako závan zvláštnosti. Priboj každej chvíle ako zora očakávania. Každý deň sviatok. S Vami

Nitra 24. 11. 86

Paľo

Paľko –

Posielam veľmi nehorázný text Tvojho „Nežiť a žiť“ – v inej podobe som to už doma nenašiel (teraz nepamätám, či som to náhodou neposielal Marienke). Toto je rozstrihaný materiál, ako som ho chystal do rozhlasového pásma – Ty možno budeš vedieť doložiť, k čomu čo patrí.

Niektoré veci (rukou písané) sú tam aj z iných Tvojich materiálov.

Niekoľko dní sa neviem telefonicky spojiť s J. Wankeovou – ale chodí do práce (raz „bude zitra“, raz má „popoludní“...) – skús to, Paľko, aj sám – mám jej adresu len do rozhlasu.

Jarmila Wankeová, Tel: 02-2115, kl. 402

Čsl. rozhlas

Vinohradská 12

120 99 Praha 2

Zatiaľ ostanem – ako sa z úradu patrí – pri tomto „úradom výkone“. Napíšem z domu.

Objímam si Vás, Straussovci,

Váš Julko

3. dec. 86

Drahý Julko!

Veľmi sa mi ráta Tvoja apoteóza slovanskosti, premietnutá do tých dvoch postáv, ktoré sú nám mimoriadne vzácne. Dnes nieto človeka, okrem Teba, ktorý by to tak neodvratne úprimne a zapálene urobil. Vďaka Ti za to. Že vyдыхuješ tieto tóny. Stiahlo sa to u nás do komorných oblastí.

Ale sú tu, i keď diskretnjšie, tieto ohlasy našej múzy. Len nech sa prediera. Tlie ona i pod tou najťažšou pokrievkou. Veď duch nemôže na svojej flaute písať len na poslednej dierke vľavo.

Ten môj diskusný príspevok je krátky. Veď podstatné sa dá povedať i menej dýchavične. Rozvalcovací myšlienok sú početní horlivci. Hádám mi to prijmu. – Niečo sa poslalo i do Romboidu. Ktovie či to prejde. No, v tej oblasti som už veľmi otrlý.

Neviem, čo je s Máriou. Neohláša sa mi. Žilka sa ponúkol, že ma k nej zavezie. Už som vari vypadol z jej grácie. Len nech sa drží. Je to obdivuhodný organizmus. Všetko je ale vec milosti.

Drahí moji! Len mi ostaňte zdraví a v dobrej pohode adventnej. Ostávam v myšlienkach stále okolo Vás.

Váš Paľo

4. 12. 86 v Nitre

Drahý Paľko –

Konečne sa urobil deň, v ktorý si človek bude môcť dačo spokojne prečítať (chválím ho pred večerom, o 6—tej ráno).

Na stole mám rozčítanú skvelú knižočku „Koráby myšlienok“ – úvahy o knihe a čítaní franc. a angl. autorov (v ruštine), a robím si z nej výpisky. V eseji M. Prousta „O čítaní“ som práve prišiel na miesto, kde si spomína, ako sa v detstve rozplýval nad jednou vynikajúcou myšlienkou Th. Gottiera – a ako sa mu žiadalo, aby sa taká myšlienka nezjavila len mimochodom po nudnom opise akéhosi zámku, ale *aby takto bol napísaný celý zväzok* a aby autor hovoril s ním o veciach, ktoré by si mohol pamätať a mať rád.

„Práve tak píše Paľko“ – poznačil som si hneď na okraj – a už som aj siahal po tomto liste.

Toľme som sa tešil na pásmo „Náš osud“ o Hviezdoslavovi a Marienke – a tí darebáci mi ho celkom spotvorili (účinkujúci muži). Má to aspoň jeden ošoh: krásne sa ukázalo, že *to už musí byť niekto*, kto chce čítať a recitovať Hviezdoslava. Keď sa raz poriadne dokúrim a bude čas, napíšem o tej recitácii článok.

Druhé sklamanie: Slovenská reč uverejnila moje hviezdoslavovské poznámky, ktoré Ty poznáš v pôvodnej podobe – ale v takej *svojvoľnej* úprave, v pospájaní do jedného prúdu toho, čo je oddelené logikou, mesiacmi a rokmi času – a v rozbití toho, čo k sebe patrí – vôbec neberúc do úvahy moje *úpenlivé* prosby pri korektúre, ktorej som sa zdesil – že naozaj neostáva len zvolať s Hviezdoslavom – mne nehodno dačo poslať do tlače!

Je naozaj záhadné, že vyvolávam v redaktoroch úplnú *posadnutosť* zasahovať mi do textu – vysvetlenie bude zrejme niekde v dialektike ľudských pólův.

Blanka mi pripomenula Tvoje verše (vdaka jej, lebo často dávam prednosť malichernému pred podstatným len preto, že ten „malichernista“ stojí pri mne) – nuž sme sa s Gabikou (naša sekretárka) pustili do ich preklepávania a na budúci týždeň by som ich poslal.

To som celý ja: potom som sa začítal do článku A. kráľa v SR, ktorý ide hneď za mojím Hviezdoslavom – článok ma chytil, lebo hovorí o veciach, ktoré ma dávno zaujímajú (potešilo ma, že si tie naše dva články pekne nahrávajú) – a ani som nevedel ako, už som začal koncipovať ten článok, na ktorý som sa ráno ešte len strojil – a dnešný deň je „v ťahu“.

Ako ukončiť tento „piatkový výkaz“? Hádám dnešnou myšlienkou:

Ako zapchať ústa pahodnotám, ktoré na všetky strany kričia: „Ja som, kto som!?“

Majte sa mi dobre, Straussovci. A nech Vám Mikuláš nasneží, aby ste sa cítili v Nitre ako v Liptove.

Julo

5. dec. 86.

Paľko drahý,

Dnes došiel list od Marienky, počúvala i ona tú reláciu („v sanatóriu, hlava zaborená do vankúša, pri uchu rozhlas po drôte“). Som rád, že som ju mohol tak potešiť.

7. dec. cestovali na Oravu. 20. dec. musí byť v Blave nazad, znova jej dávajú transfúziu.

Vraviš, že si „vari vypadol z jej grácie“. Vieš dobre, Paľko, že ju drží nad vodou iba duchovné príbuzenstvo. Ty si sám pre seba (akože ináč!) „nič“, ale pre Máriu je list pre Paľka *obraz*, a na ten len tak ľahko teraz nenájde v sebe sily. (Páči sa mi, ako som sa ľahko dostal do úlohy „staršieho“ – a s akým dobroprajným úsmevom to Ty kvituješ.)

Veľkým myšlienkovým nárazom z čety posledných dní je pre mňa kniha L. F. Žegina: „Jazyk maliárskeho díla“. Zazdalo sa mi, že všetky pôrodné bolesti nového umenia i všetky jeho trampoty so svetom (aj Tvoje, pravdaže) vyplývajú z toho, že žijeme v dobe obrovského, planetárneho preskupenia „síl“: systém „lineárnej perspektívy“, na ktorý sme si zvykli ako na neodmysliteľnú ľudskú *prirôdenosť*, ustupuje systému „*inverznej perspektívy*“ (systém stredovekých maliarov, ktorý sa na ohybe špirály znova obrodzuje).

Z tejto polohy nazerané začína byť všetko naoko zamotané také jasné, ako keď sa mútna voda vyčistí.

Vynikajúci príklad inverzného pohľadu na svet: kniha z tvojich denníkových zápisov.

(Podarilo sa Ti pozliepať „Nežiť a žiť“? A nezabudneš mi to – alebo čokoľvek iné – nahráť na pásku?)

S úprimným pozdravom

Julo

9. dec. 86.

Drahý Julko!

Ďakujem Ti za zásielku i za číslo SR. V texte 4. adv. nedele som niečo napísal, s čím popredku nesúhlasíš v článku o Hv. reči. Ale mám za sebou Rilkeho.

No, ale priložene máš tých pár sviatočných myšlienok na tej páske.

Prítulný k Vám idem Vianociam v ústrety, utrápený, ale vnútorne šťastný. I ubolené šťastie je šťastie.

Ešte sa Ti ohlásim. Nevieť čo je s Máriou.

Objímam Vás všetkých

Váš Paľo

Nitra 10. 12. 86

Drahý Julko!

Konečne Ti môžem poslať odpísanú knižočku. Chce to byť vianočný pozdrav z okrajov – a to vnútorných – toho môjho vypožičaného života.

Posielam Vám obom i s chlapcami vrelý pozdrav a žičím Vám pravú vianočnú radosť a pokoj

Váš Paľo

Nitra 13. 12. 86

Palko drahý!

Pri čítaní Prišvinovho denníka som práve prišiel k miestu, ktoré mi hneď pripomenulo Tvoju úvahu o márnosti slova zo 4. epištoly – a hneď sa mi ju žiadalo preložiť. Tu je:

(Prišvin cestuje na mrku trolejbusom – a naraz modrý záblesk z prerušeného dotyku zberačov a vedenia.)

„Naše slová sú najskôr iba také záblesky rôznych farieb, ale samotnej životnej sily v nich niet – a môžeš písať ako chceš, môžeš celý život obetovať slovám, nepodari sa ti v nich dosiahnuť dačo také, aby sa dokonca v ústach Shakespearea či samotného Krista stali do takej miery telom, ak sa ti to žiada.“

Nech ti teda slzy prúdom potečú, ale ty, autor, sa musíš vzchopiť – píš a nestrácaj nádej, že príde čas, keď povieš svoje „Zastaň!“, a tvoja zázračná chvíľa zastane a prevetlí sa v tvar.“

99. zošit môjho Zápisníka sa teda stretol s Tvojimi „Kvetmi z popola“ – a nezostane jediným, čo ponese ich stopy.

Veru – kvety z popola, vydúchané z tej poslednej iskry, ktorá v Tebe, Palko, o takomto čase pred rokom tlela.

Prisvojil som si jednu – vďaka môjmu chorobnému zvyku čítať od konca, poslednú – esej „Optimistická tragédia“ – na kolko som vládala, pravdaže.

Môj Zápisník kapituloval hneď pri prvom odstavci: pochopil, že si mu zobral jeho prácu – cídiť čítaný text, a zrná, čo zostanú, ukladať do týchto bielych „priečinkov“. Všetko je vyčúdené, previate vejačkou žitia.

Nezostalo len prepisovať a prepisovať – v nádeji, že ruka výdatne pomôže vedomiu na tejto neľahkej púti. Prisvojiť si vetu za vetou, ktoré tak nádherne pripomínajú Tvoj vdych – výdych, vdych – výdych (áno, pravdu má moje dávne presvedčenie, že rytmus reči je dych).

Práve pre tú totožnosť sa mi veľmi zažiadalo mať tento text na páске. Tvoj hlas, to je v tomto prípade nie jednoducho iná forma textu, ale ako realizovaná skladba oproti partitúre. (Raz si s tou páskou prídem.)

Zaujímavá zmena vo mne nastala aj vo vzťahu k vyrušovaniu, ktoré som tentoraz prijímal ako vitaný oddych – a z tých odbehovani sa rodili poznámky:

(Myšlienka od vysávača:)

„Dobro má teóriu dobra, zlo teóriu zla, čistota teóriu čistoty, špina teóriu špiny.“

(Od žehlenia záclonky:)

Myslel som na Palka, a samy od seba prišli ku mne slová: „... ono skôr nás milovalo, než sme my ho mohli znať...“

Pravda, voľakedajší autor, čo napísal „v pokrm sladký“, netušil, akým trpkým pokrmom bude pre nás Palkovo poznanie –

a akou Krížovou cestou budeme musieť prejsť, aby sme nakoniec, sami premenení v sladký pokrm, mohli okúsiť sladkosť toho, kto nás volakedy na túto cestu zval.

Je dosť miest, kde by som potreboval výklad (list je na to veľmi ťažkopádna forma), iste budú aj také, kde nijaký výklad nepomôže, len vyčkaj, chlapče, keď si na to nažiješ...

Niekde vyznačujem drobné (možné) zmeny. (Např. str. 69, 4. odst. zhora, má byť kolembané, Blanka zle prečítala.)

Vôbec – tá slovenčina je fantastická: jej nestačí len *hojdať, kolísať*, ale aj *kolembať*! A práve na tomto stupni vedomia sa tento ľudový potenciál slovenčiny krásne zhodnocuje. V tom je aj veľiká nádej Hviezdoslavovej reči do budúcnosti.

Musím sa Ti, Palko, poďakovať ešte za jeden objav, ktorý mi blysol myslou pri Tvojich slovách: „*Stojíme v kúte radostnej udalosti a vieme, že sa presýpacie hodiny blaha musia stále obracať, aby v nich čas nestuhol.*“ (70)

Božemôj, veď je to samo osebe báseň!

Kolko som sa ja už nauvažoval o našom návrate k frazeológii, a iba pri tomto Palkovom texte som pochopil, že prostého návratu k tomu, čo bolo volakedy – ak by taký návrat nemal byť úpadkom – niet, že je možný len návrat „po vytočení špirály“, na vyššom stupni!

A hľa, už je tu, v Straussovej reči!

Ako sa mi krásne znova potvrdilo, že Palkova reč – to je budúca slovenčina.

Ale dosť, lebo mi ostaneš celkom zapýrený. Rozlúčim sa zápisom z nádhernej štedrovečernej prechádzky:

Zastal som na zasneženej ceste, obrátil sa tvárou k tomu háju vysokánskych červených smrekov nado mnou – a po chvíli mlčanlivého súznenia s nimi som pochopil:

-Ak je niekto pripravený tejto noci dôstojným spôsobom a v celej veľkosti privítať Spasiteľa, tak sú to ony.

Úprimne si vás všetci zdravíme

Julo

28. dec. 86.

Drahý Julko!

Sme voľky-nevolky podriadení tomu umelému časovému priedelu, ale nepoddávame sa mu vo vedomí, že je len jedna nedeliteľná Pritomnosť. I myšlienky sa krúčia len jedným smerom. Hudba a jej rezonancia sú toho dokladom. I údery našich srdc sa takto odvíjajú. A neviditeľné slzy sú svedkami dojatia túžby.

Dážď padá síce zhora nadol, ale túžby idú v protismere. A v tejto opovážlivosti zabiehame do Nového Roku.

Nech Ti je rokom nových rozletov, objavných koncepcií a tvorivého šťastia. A keď fyzika pustili, dúfam, že sa i ja vrátim z kultúrneho vyhnanstva.

Svoju lásku k Rybákovcom prenášam do nastávajúceho roku

V bratskej láske Váš

Paľo

Nitra 30. 12. 86

Iveta Blažeková

Jubilejné desiate valné zhromaždenie Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa

V sobotu 5. októbra 2013 sa v Liptovskom Mikuláši opäť stretli členovia Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Po svätej omši v kostole sv. Mikuláša rokovali popoludní v Múzeu Janka

Kráľa. Jubilejné valné zhromaždenie sa nieslo v duchu bilancovania, veď od prvého ustanovujúceho valného zhromaždenia 27. septembra 2003 uplynulo desať rokov. Rokovanie viedol PhDr. Lubomír Raši. Na úvod spomenul najnovšie aktivity propagujúce odkaz Pavla Straussa – preklad knihy *Tesná brána* do taliančiny a vedeckú konferenciu Pavol Strauss a katolícka moderna, ktorá sa spolu s výstavou Múzea Janka Kráľa Pavol Strauss človek pre nikoho – človek pre všetkých konala 11. a 12. septembra t.r. v Nitre. Prítomným sa potom prihovoril čestný predseda spolku spišský biskup Msgr. Štefan Sečka, ktorý ocenil doterajšie aktivity spolku.

MUDr. Martin Jančuška sa vo svojom príspevku poďakoval i hodnotil. Poďakoval všetkým, ktorí za desať rokov neúnavne pracovali pri vydávaní Listov PS, vydaní desaťväzkového súborného diela Pavla Straussa, či zo svojich pracovných pozícií podporovali propagovanie diela MUDr. Pavla Straussa. Uviedol tiež: „Zalistoval som si v memoároch spolku a nazrel do koncepčného plánu spred 10 rokov. Pri zakladaní spoločnosti sme si vytýčili cieľ rozširovať myšlienky diela Pavla Straussa, pomocou seminárov, prednášok, besied, príspevkami do časopisov, rozhlasu a internetu. Pripraviť do tlače všetky jeho nevydané rukopisy. Vydať celé jeho dielo. Prekladať jeho dielo do iných jazykov. Šírenie jeho diela v zahraničí. Zriadenie pamätnej izby Dr. Pavla Straussa v Lipt. Mikuláši. Plánovať postavenie súsošia v Lipt. Mikuláši Dr. Pavlovi Straussovi a Dr. Ladislavovi Hanusovi. Myslím si, že až na posledné dva body, sa nám podarilo za 10 rokov všetko realizovať. V taliančine už vyšiel Straussov preklad *Tesnej brány* a na Frankfurtskom veľtrhu bude teraz na jeseň prezentovaná kniha *Das Enge Tor*. Na nemecký preklad sme ťažko získavali sponzorov. Chýbalo nám ešte 900 euro, keď nečakane, 1. októbra sa prihlásil MUDr. Peter Knechtsberger z Viedne, že prispeje na chýbajúcu sumu Počkajme

si, ako zareaguje na Straussove myšlienky nemecky hovoriaca Európa. Ako zareagujú nemeckí lekári a nemeckí kňazi. Bude si musieť ešte Strauss počkať, kým sa dostane do vysokoškolských učebníc, alebo európski vzdelanci začnú hľadať prstom na mape, kde leží Liptovský, možno opäť Svätý Mikuláš? Do histórie nášho spolku patrí i desaťročné nepochopiteľné mlčanie s akým prijala Straussa slovenská, ale i Viedenská lekárska komora. A čo naši slovenskí pastieri? Nenachádzajú u Straussa nič, čo by ich inšpirovalo? Budme naďalej trepezliví, nechajme sa prekvapiť.“ Primátor Liptovského Mikuláša MUDr. Alexander Šľakovský vyjadril podporu spolkovým aktivitám i myšlienke pamätnej izby Pavla Straussa v priestoroch Múzea Janka Kráľa. Keďže jej naplnenie stále má priestorové a finančné limity, nechcel o konkrétnom termíne realizácie špekulovať.

Vystúpenia ďalších členov spolku mali podobu osobných vyznaní a úvah o smerovaní spolku, aby aj naďalej čo najefektívnejšie rozvíjal bohaté a naliehavé poslanstvo Pavla Straussa. Profesor Jozef Leščinský uvažoval o fenoméne Pavla Straussa v kontexte s 1150. výročím príchodu Cyrila a Metoda na naše územie. ThLic. Vladimír Šosták sa rozhovoril o tom, že možno najväčším odkazom Straussa je jeho veľmi osobný vzťah - láska k Bohu. A práve ten sa má stať inšpiráciou aj pre nás ostatných. Profesor Július Rybák sa zamyslel nad skutočnosťou, či inojazyčné preklady diel Pavla Straussa vskutku pretlmočia jeho autentické myšlienky, vzhľadom na prepisy, resp. odpisy jeho rukopisov. Poukázal na nevyhnutnosť vydať kompletnú Straussovu koreš-

„Učíte žijú na svete medzi nami múdrejšie a cennejšie hlavy vedcov, mysliteľov a umelcov, ktoré majú väčšiu hodnotu ako súčet všetkých – korunovaných i nekorunovaných – hláv štátov sveta a ich politických exponentov. Čo už bude mať za cenu pár rezolúcií podpísaných ako tzv. zábrana ohrozenia života v dobe, v ktorej nie sme schopní zastaviť vraždenie duší i tiel ako neprírodné následky nenávisťi a chamtivosti národov, ktoré sú tiež len nezodpovedné následky ničenia prírody a životného prostredia s prírodou zžitých národov.“

(Pavol Strauss)

pondenciu aj s vysvetľujúcimi komentármi a poznámkami, tak ako sa to podarilo v Čechách v prípade básnika Otokara Březinu. Pripomenul aj potrebu spracovať podrobný životopis Pavla Straussa z pohľadu jeho pôsobenia v jednotlivých mestách napr. ako Straussov Liptovský Mikuláš, Straussova Skalica a Straussova Nitra.

RNDr. Jozef Voskár upozornil na to, že tvorbu Pavla Straussa je potrebné prekladať aj do angličtiny, ktorá je dominantným dorozumievacím jazykom v mnohých oblastiach sveta.

MUDr. Zuzana Straussová reagovala na požiadavku MUDr. Martina Jančuška, aby sa slovenskí lekári povinne zoznámali s myšlienkami Pavla Straussa. Konštatovala, že propagácia života a diela jej svokra cez slovenské profesijné lekárske združenia, resp. Slovenskú lekársku komoru nie je v čase morálnej i finančnej krízy slovenského zdravotníctva aktuálna a reálna. S manželom a kolegynou MUDr. Kissovou založili pred skoro dvoma rokmi v Nitre Spoločenstvo zdravotníckej etiky Pavla Straussa. Iniciatívu podporil aj biskup Viliam Judák, ktorý poskytol priestor v diecéznom pastoračnom centre. Na ekumenickom základe sa tu stretávajú lekári s kňazmi, aby diskutovali o mnohých etických problémoch, s ktorými sa lekári vo svojej praxi stretávajú.

Iveta Blažeková, autorka výstavy o Pavlovi Straussovi uviedla, že Múzeum Janka Kráľa ponúkne v budúcom roku výstavu do novootvorenej Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku. Výstavný súbor je možné vypožičať aj ďalším vystavovateľom na celom Slovensku. Na ponuku vzápätí reagoval ThLic. Vladimír Šosták z Teologickej fakulty KU v Košiciach, ktorý uvažuje o jej inštalácii v priestoroch fakulty.

Záverom možno povedať, že prvé desaťročie Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa sa úspešne zavŕšilo. Priam záračné sa javí (veď kto by v to na začiatku dúfal?), že k storočnici MUDr. Pavla Straussa sa podarilo vydať ohromné Zbrané literárne a mysliteľské diela Pavla Straussa v desiatich objemných zväzkoch. Teraz je už na kňazoch, učiteľoch a lekároch, aby inšpirovaní jeho životom a dielom šírili myšlienky tohto proroka ďalej.

Cena Pavla Straussa, Liptovský Mikuláš, december 2013

www.pavolstrauss.sk • www.facebook.com/pages/MUDr-Pavol-Strauss

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 23-24, marec 2014. Pripravili: Martin Koleják, Július Rybák a Jozef Šišila. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk, číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751, tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com. Počet výtlačkov: 500.

 Telink